

**LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
KRIMINĀLTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA**

Maģistra darbs

**NOZIEDZĪGU NODARĪJUMU KVALIFIKĀCIJAS
JAUTĀJUMI SALIKTOS NOZIEDZĪGU
NODARĪJUMU SASTĀVOS**

Autors: Jānis Dobelnieks

Stud. apl. jd10043

Darba vadītājs: docente Dr. iur. Diāna Hamkova

RĪGA 2015

ANOTĀCIJA

Patlaban Krimināllikums, pēc katriem grozījumiem Krimināllikumā, tiek padarīts ar vien neviendabīgāks, tādēļ no teorētiskā viedokļa puses, tas kļūst arvien sarežģītāks attiecībā uz saliktu sastāvu noziedzīgiem nodarījumiem. Ņemot vērā problēmas praksē, noziedzīgus nodarījumus kvalificējot pēc Krimināllikumā paredzētajiem saliktiem noziedzīgu nodarījumu sastāviem, nepieciešams apzināt pastāvošos kā praktiskos, tā arī teorētiskos problēmjasautājums un piedāvāt jaunus risinājumus šo identificēto problēmu novēršanai, pilnveidojot krimināltiesību teoriju.

Tāpēc autors darbā noskaidro, kādus papildinājumus nepieciešams ieviest, lai praksē neradītos problēmas kvalificēt saliktus noziedzīgu nodarījumu sastāvos. Lai sasniegtu mērķi, autors aplūko un analizē noziedzīgu nodarījumu saliktu sastāvu veidošanas noteikumus un to pielietojamību praksē, aplūkos un analizēs kopīgas vainas formas noteikšanas problēmas saliktos noziedzīgu nodarījumu saliktos sastāvos, un darba noslēgumā konstatētajām problēmām piedāvā savus risinājumus.

Atslēgvārdi: Krimināllikums, noziedzīgs nodarījums, salikts sastāvs, normu konkurence, nodarījumu kvalifikācija, būtiskais kaitējums, smagas sekas, vainas forma.

ANNOTATION

Every amendments to the Criminal Law is done with more heterogeneous, therefore, that from a theoretical point of view, it is becoming increasingly complex to composite constituents of criminal offense. In the light of the problems in practice criminal offences provided for in the Criminal Law in qualifying a composite constituents of criminal offense, it is necessary to identify existing as practical as well as theoretical issue and offer new solutions for the problems identified, improving the criminal theory.

It is therefore necessary to introduce what additions to practice neraditos problems qualify composite constituents of criminal offense. In order to achieve the objective, the author will analyse the rules of composite constituents of criminal offense and their applicability in practice and will consider the problems of guilt in composite constituents of criminal offense, and working to offer solutions to the problems identified.

Keywords: The Criminal Law, criminla offence, conceptual aggregation of criminal offences, collision of norms, qualification of criminal offence, significant damage, serious consequences, form og guilt,

SATURS

IEVADS	5
1. NOZIEDZĪGA NODARĪJUMA SASTĀVA JĒDZIENS, TO VEIDI UN SALIKTA NOZIEDZĪGA NODARĪJUMA SASTĀVA JĒDZIENS.....	6
2. NOZIEDZĪGU NODARĪJUMU SALIKTU SASTĀVU VEIDOŠANAS NOSACĪJUMI UN TO NOZĪME	15
2.1 Noziedzīga nodarījuma saliktam sastāvam, atbilstoši nodarījuma objektīvās puses izpaušmei, jāietver reālajā dzīvē iespējamās noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes.	17
2.2 Šaurāka satura norma pilnībā jāiekļaujas plašāka satura normā.....	20
2.3 Veidojot noziedzīga nodarījuma salikta sastāvu, sankcijas bargumu nosaka atbilstoši kaitējuma smagumam	21
3. „SMAGU SEKU” UN „BŪTISKA KAITĒJUMA” OBJEKTĪVĀS PUSES RAKSTUROJUMS	28
3.1. „Būtisks kaitējums” un to objektīvā izpaušme	29
3.1.1. Noziedzīgā nodarījuma rezultātā nodarīts ievērojams mantiskais zaudējums un arī apdraudētas vēl citas ar likumu aizsargātās intereses	31
3.1.2. Noziedzīgā nodarījuma rezultātā nodarīts ievērojams citu aizsargāto interešu un tiesību apdraudējums	35
3.1.3. Vainas forma noziedzīgu nodarījumu saliktos sastāvos attiecībā pret būtisku kaitējumu	40
3.2. „Smagu seku” objektīvā izpaušme	42
4. VAINA NOZIEDZĪGA NODARĪJUMA SALIKTOS SASTĀVOS	47
KOPSAVILKUMS.....	62
LITERATŪRAS SARAKSTS	64

IEVADS

Autors uzskata, ka pēdējā laikā Latvijas krimināltiesību teorijā ir manāmas aktuālas diskusijas par saliktu sastāvu veidošanas nepieciešamību, veidošanas nosacījumiem krimināltiesību principu pārkāpumiem ideālo kopību gadījumos un protams diskusijas lielākoties ir notikušas par tieša nodoma definēšanas jautājumiem un par kopējas vainas formas noteikšanu noziedzīgos nodarījumos ar divām vainas formām. Praksē šobrīd ar katriem papildinājumiem Krimināllikumā, pats likums tiek padarīts ar vien neviendabīgāks, tādēļ no teorētiskā viedokļa puses, tas kļūst arvien sarežģītāks.

Autora ieskatā izpētāmais temats ir vērtējams kā aktuāls gan no krimināltiesību teorijas, gan arī no krimināltiesību piemērošanas prakses viedokļa. Tomēr lielāka aktualitāte noziedzīga nodarījuma salikta sastāva problēmjautājumiem varētu būt tieši praktiskā veidā. Savukārt noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijas aspektā izpētāmajam tematam zināmu aktualitāti piedod arī vēl salīdzinoši daudzkārt grozītais Krimināllikums. Pētījuma praktiskā nozīme vairāk ir saistāma ar tā rezultātā ieteikto grozījumu izdarīšanu Krimināllikumā sakarā ar saliktu noziedzīgu nodarījumu sastāviem.

Kā pētījuma mērķi autors ir izvirzījis izpētāmā temata sakarā pastāvošo problēmjautājumu, kā praktisku, tā arī teorētisku, apzināšanu un sekojošu jaunu risinājumu piedāvāšanu šo identificēto problēmu novēršanai, gan pilnveidojot krimināltiesību teoriju, gan arī veicot likuma normu pilnveidi, ja tas izrādītos nepieciešams vai vēlams.

Izvirzītā mērķa sasniegšanai pētījuma autors veicamo uzdevumu lokā tika iekļāvis Latvijas un ārvalstu normatīvo aktu izpēti, šim tematam veltītās Latvijas un ārvalstu zinātniskās literatūras izpēti, kā arī aktuālās tiesu prakses apzināšanu un izpēti.

Darbā autors izmanto šādas pētīšanas metodes: analītisko metodi, analizējot tiesu praksi Latvijā, meklējot vispārīgus priekšlikumus problēmu jautājumu risināšanai, kā arī ar analītisko pētniecības metodes, palīdzību tiks pētītas un vērtētas teorijas nostādnes attiecībā uz salikta noziedzīga nodarījuma sastāva institūtu, salīdzinošo metodi, salīdzinot vainas formas noteikšanas regulējumu saliktos noziedzīga nodarījuma sastāvos Latvijā un ārvalstīs, lai sniegtu viedokli par iespējamajiem uzlabojumiem Latvijā pastāvošajās teorijas atziņās vai normatīvajā regulējumā,

Pētījums sastāv no 4 nodaļām. Tajās aprakstīta noziedzīga nodarījuma sastāva jēdziens, to veidi un salikta sastāva jēdziens, noziedzīga nodarījuma salikta sastāva veidošanas un kopējās vainas formas noteikšanas jautājumi, kā arī saliktu noziedzīgu nodarījumu sastāva visbiežāk veidojošo pazīmju – būtisks kaitējums un smagas sekas – objektīvās puses izpausmes jautājumi.

1. NOZIEDZĪGA NODARĪJUMA SASTĀVA JĒDZIENS, TO VEIDI UN SALIKTA NOZIEDZĪGA NODARĪJUMA SASTĀVA JĒDZIENS

Krimināllikuma normas sastāv no daudz un dažādas konstrukcijas noziedzīgu nodarījumu sastāviem. Šo noziedzīgo nodarījumu sastāvu atšķirības nav veidotas haotiski, tiem ir izstrādātas savas savstarpējās likumsakarības un katram sastāvam ir savs mērķis. Savukārt likumdevējam, lai izveidotu noziedzīgus nodarījuma sastāvus, ir jāievēro noziedzīga nodarījuma veidošanas kopējās saturiskās prasības, kas ir jāievēro neatkarīgi no noziedzīga nodarījuma sastāva veida. Tādēļ, lai labāk izprastu noziedzīga nodarījuma salikta sastāva konstrukciju, tā nozīmi krimināltiesībās un kvalifikācijas problēmjaudījumus, ir jāizprot, kas ir noziedzīga nodarījuma sastāvs un vienkārša sastāva saturs.

Kā Profesors P.Mincs ir rakstījis, neizvēršot noziedzīga nodarījuma sastāva definīciju, tad noziedzīgs nodarījums ir pretlikumīga, vainojama, sodāma cilvēka uzvešanās, kas atbilsts vienam no vēsturiski izeidotiem tipiskiem sastāviem, kas paredzēti Krimināllikuma sevišķajā daļā.¹ Ar „tipu” saprotot likumā paredzēto objektīvo un subjektīvo pazīmju kopumu, kas norāda uz tā prettiesiskumu.² No minētā skaidri var izsecināt, ka runājot par noziedzīga nodarījuma sastāvu, tiek runāts par kriminālatbildības pamatu, kas šobrīd ir nostiprināts arī Krimināllikuma 1.pantā.³ Tomēr jānorāda, ka tā ir tikai viena no noziedzīga nodarījuma sastāva nozīmēm, kas, protams, ir vissvarīgākā. Bet autors norāda, ka, turpinot aprakstīt noziedzīga nodarījuma kvalifikācijas jautājumus, tiks akcentētas citas noziedzīga nodarījuma sastāva nozīmes, kuras likumdevējam, veidojot noziedzīga nodarījuma sastāvus, ir jāņem vērā.

Tā ņemot vērā Krimināllikuma Vispārīgās daļas normās noteiktās norādes uz noziedzīga nodarījuma sastāvu un tā nozīmi uz kriminālatbildības jautājumu risināšanu, profesors U.Krastiņš ir devis savu definīciju: Noziedzīga nodarījuma sastāvs (*corpus delicti*) ir likumā paredzēto visu objektīvo un subjektīvo pazīmju kopums, kas ir nepieciešams un pietiekams, lai atzītu kaitīgu darbību vai bezdarbību par noteikta veida noziedzīgu nodarījumu.⁴ Profesore V.Liholaja attiecībā uz noziedzīga nodarījuma sastāva definīciju dod saturiski līdzīgu jēdziena skaidrojumu: „noziedzīga nodarījuma sastāvs ir Krimināllikuma vispārīgās un sevišķās daļas normās noteikto objektīvo un subjektīvo pazīmju sistēma jeb kopums, kas ir nepieciešams un

¹ Mincs p. Krimināltiesību kurss. Vispārējā daļa. Ar U.Krastiņa komentāriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra. 2005. 70.-71.lpp.

² Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014. 19.lpp.

³ Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vestnesis. 1998. 8. Jūlijs, Nr. 199/200

⁴ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014. 21.lpp.

pietiekams, lai krimināllikumā raksturotu noteikta veida noziedzīgu nodarījumu un personu, kura to izdarījusi.”⁵

Lai gan autors apšauba abu definīciju pilnīgumu, abas definīcijas pilnīgi pareizi un skaidri, attiecībā uz noziedzīga nodarījuma saturu, norāda, ka noziedzība nodarījuma sastāvu veido objektīvo un subjektīvo pazīmju kopums. Šajā gadījumā pazīmes ir nodarījuma satura raksturojums un īpatnības nodarījuma elementa ietvaros.⁶ Katrs no četriem elementiem ietver savu pazīmju kopumu, kas dažādos noziedzīgos nodarījumos var atšķirties gan saturiski, gan arī apjoma ziņā. Tādēļ arī precīzi abās definīcijās norādīts, ka pazīmes raksturo noziedzīga nodarījuma sastāvu, nevis elementu. Elementi pēc savas būtības visos noziedzīgos nodarījumos ir vienādi. Tie ir akurāt četri, ne vairāk ne mazāk. Tie neatšķir dažādus noziedzīgus nodarījumus. Turklāt nav tāda noziedzīga nodarījuma, kuram nebūtu kāds no noziedzīga nodarījuma elementiem. Noziedzīgus nodarījumus atšķir tieši elementu saturs, proti, pazīmes.

Kā jau iepriekš tika norādīts, ka noziedzīga nodarījuma sastāvs sastāv no objektīvajām un subjektīvajām pazīmēm. Bet, tā kā reālajā dzīvē pastāv personu dažādi veikti tiesībpārkāpumi, kas pēc savas kaitīguma pakāpes un prettiesiskuma būtu atzīstami par noziedzīgiem nodarījumiem, katru no tiem raksturo saturā un apjomā atšķirīgs pazīmju kopums. Līdz ar to, no iepriekš minētā atklājas vēl divas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes, proti, noziedzīga nodarījuma sastāvs, kā objektīvo un subjektīvo pazīmju kopums, norāda uz nodarījuma prettiesiskumu, kā arī raksturo tā kaitīguma pakāpi, lai veikto tiesībpārkāpumu atzītu par noziedzīgu nodarījumu.⁷ Runājot par noziedzīga nodarījuma sastāva jēdzienu, jārunā par sastāvu, kas kopīgs visiem noziedzīgiem nodarījuma sastāviem.⁸

Veidojot jau konkrētus noziedzīga nodarījuma sastāvus, likumdevējam jāabstrahējas no konkrēta, reālajā dzīvē notikuša noziedzīga nodarījuma pazīmēm, ietverot noziedzīga nodarījuma sastāvā tikai tās pazīmes, kas kopīgas viesiem noteikta veida noziedzīgajiem nodarījumiem.⁹ Kā iepriekš tika minēts, noziedzīga nodarījuma sastāvi savstarpēji atšķiras ar pazīmēm saturā un apjomā, ņemot vērā paša tiesībpārkāpuma izpausmi. Kā arī šie noteikta veida noziedzīga nodarījuma sastāvi ir ar dažādu uzbūvi, kas, ņemot vērā pazīmju saturu un apjomu, un sastāvu uzbūvi, noziedzīga nodarījuma sastāvus vienā normā atšķir no citā normā

⁵ Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007. 20. lpp.

⁶ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014. 30. lpp.

⁷ Turpat, 2014. 24. lpp.

⁸ Turpat.

⁹ Turpat, 25. lpp.

nostiprināta noziedzīga nodarījuma sastāva, gan vienas normas daļā atšķir tās daļās nostiprinātos noziedzīga nodarījuma sastāvus.

Krimināltiesību zinātnē, ievērojot kopīgās noziedzīgu nodarījumu sastāvu uzbūves likumsakarības un īpatnības, nodarījumu sastāvus var iedalīt pēc šādiem kritērijiem: 1) pēc noziedzīga nodarījuma kaitīguma smaguma pakāpes; 2) pēc nodarījuma sastāva aprakstīšanas paņēmiena; 3) pēc nodarījuma sastāva konstrukcijas īpatnībām.¹⁰ Autors apskatīs un ielūkosies visos iedalījumu veidos, jo katrs no šiem teorētiskajiem iedalījumiem, skar noziedzīgu nodarījumu saliktu sastāvu kvalifikācijas jautājumus.

Runājot par pirmo teorētisko iedalījumu, krimināltiesībās izdala trīs noziedzīga nodarījuma sastāvu veidus: pamatsastāvu, sastāvu ar nodarījuma pastipriņošiem apstākļiem (kvalificēts, īpaši kvalificēts sastāvs) un sastāvu ar nodarījuma mīkstinošiem apstākļiem (priviliģēts sastāvs)¹¹

Kā norādījis prof. U.Krastiņš¹², tad tradicionāli pamatsastāvs tiek veidots tā, ka noziedzīga nodarījuma sastāvā norādīts uz noziedzīga nodarījuma būtību un tā raksturojošie apstākļi pastāv vienmēr, kad nodarīts attiecīgais noziedzīgais nodarījums, neatkarīgi no kvalifikācijas daļas. Tomēr mūsdienās likumdevējs Krimināllikumā formulējis jau daudz komplicētākas likuma normas, kur vairs nevar tikt ievērota tradicionālā pamatsastāva forma.

Autors uzskata, ka šī likumdevēja tendence, veidojot komplicētas krimināllikuma normas ir atbalstāma, bet diemžēl novedusi pie nekonsekvences saistībā ar atsevišķiem noziedzīgu nodarījumu sastāviem. Ir izveidojusies sarežģītas un nevienveidīgas kvalifikācijas īpatnības, kas bieži noved pie nepārdomātas un neloģiskas noziedzīga nodarījuma sastāva uzbūves. Par iepriekš minēto autors runās otrajā nodaļā, kurā sīkāk tik analizēta pamatsastāvu ietekme uz kvalificējošiem noziedzīga nodarījuma sastāviem.

Autors nepiekrīt Prof. U.Krastiņa paustajam viedoklim, ka administratīvā nodarījuma sastāvu, kurā paredzēta atbildība par kādu darbību, kas saistīta ar krimināllikumā paredzētajiem tās pastipriņošiem apstākļiem, varētu atzīt par nodarījuma pamatsastāvu, bet krimināllikumā paredzētos apstākļus par nodarījuma kvalificējošiem apstākļiem. Minētais viedoklis balstīts ar Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007.gada 7.jūnija sprieduma S.Zolotuhina lietā pret Krieviju 30.punktā minēto tēzi, ko apstiprinājusi arī 2009.gda 10.februārī par pareizu atzinusi minētās tiesas Lielā palāta, proti: „attiecībā uz nodarījuma kvalifikāciju nacionālajos likumos, kas dažās nacionālo tiesību sistēmās tiek apzīmētas kā „administratīvās”, aptver atsevišķus tiesībaprkāpumus, kas pēc savas būtības ir krimināli, taču

¹⁰ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008. 80.-81.lpp

¹¹ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014. 35.lpp.

¹² Turpat,

pārāk maznozīmīgi, lai uz tiem attiecinātu krimināltiesību normu darbību un kriminālprocesu”¹³

Kā pats prof. U Krastiņš jau atzinis, ka jāpieņem, ka atsevišķos krimināllikuma sevišķās daļas pamatsastāvus veido salikti sastāvi, proti, bez nodarījuma izklāsta pastāv arī kaitīgās sekas, kas radušās cēloniskā sakarā ar minēto nodarījumu.¹⁴ Likumdevējs, veidojot atsevišķus noziedzīgu nodarījumu sastāvus, ir izstrādājis pamatsastāva un kvalificēta sastāva saikni. Piemēram, Krimināllikuma 190.panta otrā daļa, kas ir kvalificējošs noziedzīga nodarījuma sastāvs, satur norādi uz pirmā pantā minēto noziedzīgo nodarījumu, proti, „par šā panta pirmajā daļā paredzētu noziedzīgu nodarījumu”. Lai gan, jānorāda, ka likumdevējs visos gadījumos nav norādījis uz pamatsastāva saikni ar kvalificējošu noziedzīga nodarījuma sastāvu. Tā Krimināllikuma 346.panta otrā daļa, kas ir kvalificējošs noziedzīga nodarījuma sastāvs, satur tikai norādi „par tādu pašu nodarījumu”, tādējādi nenorādot uz Krimināllikuma 346.panta pirmajā daļā (atļaušos apgalvot – pamatsastāva) obligāto pazīmi „būtisks kaitējums”, bet tik uz pašu darbību/bezdarbību. Savukārt Krimināllikuma 112.pants panta pirmā daļa ir izslēgta, tādēļ uzskatāms, ka pamatsastāvu veido panta otrā daļa, bet Krimināllikuma 112.panta trešā vispār nav saistīta ar panta otrajā daļā minētajām pazīmēm.

Autors norāda, ka nav nekādu uzvaru vai atsauces uz administratīvu nodarījumu, kā tas bija gadījumos, kad pirms grozījumiem Krimināllikumā¹⁵ tika paredzēta atbildība par atkārtoti gada laikā izdarītu administratīvo pārkāpumu, piemēram, Krimināllikuma 103.panta pirmajā daļā. Krimināllikuma.

Tomēr, lai gan atšķirīgā pieeja Krimināllikumā ar kvalificējošo sastāvu saikni ar pamatsastāvu, pastāvot atsevišķās normās atsaucei uz pirmajā daļā minētu nodarījumu vai noziedzīgu nodarījumu, neļauj uzskatīt, ka administratīvā nodarījuma sastāvu, kurā paredzēta atbildība par kādu darbību, kas saistīta ar krimināllikumā paredzētajiem tās pastiprinošiem apstākļiem, varētu atzīt par nodarījuma pamatsastāvu. Kā arī autors kategoriski uzskata, ka administratīvo pārkāpumi no kriminālsodāmiem noziedzīgiem nodarījumiem ir pagaidām nošķirti Latvijas tiesību sistēmā, tādējādi sastāvu administratīvo pārkāpumu, kā krimināllikumā paredzētu noziedzīga nodarījuma pamatsastāvu neveido.

Kā nākamais noziedzīgu nodarījumu sastāvu iedalījums ir pēc to konstruktīvajām īpatnībām, iedalot noziedzīga nodarījuma sastāvus formālos un materiālos sastāvos. Par

¹³ Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007.gada 7.jūnija spriedums lietā 14939/03 S.Zolotuhin v Russia. Pieejams: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?{"appno":\["14939/03"\],"itemid":\["001-80962"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?{)

¹⁴ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014. 39.lpp.

¹⁵ Grozījumi Krimināllikumā: Latvijas Vēstnesis 2010.gada 21.oktobra likums // Latvijas Vēstnesis 2010.gada 10.novembris, Nr. 178.; Grozījumi Krimināllikumā: Latvijas Vēstnesis 2012.gada 13.decembra likums // Latvijas Vēstnesis 2012.gada 27.decembris, Nr. 202.

formāliem atzīstot tādus noziedzīga nodarījuma sastāvus, kuri satur vienīgi tādas pazīmes, kas raksturo pašu kaitīgo darbību vai bezdarbību neatkarīgi no kaitīgo seku iestāšanās. Savukārt par materiāliem sastāviem atzīstot tādus noziedzīga nodarījuma sastāvus, kas satur ne tikai tās pazīmes, kas raksturo prettiesisko darbību vai bezdarbību, bet norāda arī uz konkrētām kaitīgām sekām, kas iestājušās cēloniskā sakarā ar prettiesisko darbību vai bezdarbību.¹⁶

Visbeidzot autors, ņemot vērā šī darba tēmu, uzsver uz noziedzīga nodarījuma sastāvu pēc nodarījuma sastāva aprakstīšanas paņēmienu. Atkarībā no tā, kādā veidā likumdevējs aprakstījis noziedzīga nodarījuma sastāva saturu krimināltiesiskajā normā, noziedzīgu nodarījumu sastāvus iedala vienkāršos un saliktos sastāvos.

Noskaidrojot Vienkārša sastāva vārdisko nozīmi, skaidrojošā vārdnīcā vārdu „vienkāršs” skaidro sekojoši: „Tāds, kas sastāv no viena elementa, daļas.”¹⁷ Vārdiski vārda „vienkāršs” skaidrojums neatbilst noziedzīga nodarījuma sastāva definīcijai, jo tika jau norādīts, ka sastāvu veido 4 elementi, neatkarīgi no tā vai tas ir vienkāršs vai salikts. Šāda neatbilstība skaidrojama ar to, ka vismazākā vienība noziedzīga nodarījuma sastāvā ir tieši pazīme, nevis elements. Elementā ir pazīmju kopums, kas savukārt norāda, ka elementā var būt vairākas pazīmes.

Noziedzīga nodarījuma vienkāršā sastāvā ir paredzēts viens nodarījums (darbība vai bezdarbība), kas apdraud vienu noziedzīga nodarījuma objektu, nodarījums izdarīts vienā vainas formā un tam ir vienas sekas, ja noziedzīgais norādījums ir ar materiālu sastāvu.¹⁸ Piemēram, atsevišķā Krimināllikuma 116.pantā paredzēta atbildība par slepkavību, kas izpaužas kā darbība vai bezdarbība, kura vērsta uz citas personas tīšu prettiesisku nonāvēšanu. Tā arī Krimināllikuma 107.pantā paredzēta atbildība par meža tīšu aizdedzināšanu, kas izpaužas, kā aktīva darbība, kura vērsta uz meža aizdedzināšanu. Jānorāda, ka Krimināllikuma 107.pantā minētais noziedzīgais nodarījums ir ar formālu sastāvu, jo noziedzīgais nodarījums ir pabeigts ar aizdedzināšanas brīdi un sekas minētajam noziedzīgajam nodarījuma pamatsastāvam likumdevējs nav paredzējis. Vēl var pieminēt arī 315.pantā paredzēto atbildību par neziņošanu, ja ir droši zināms, ka tiek gatavots vai izdarīts smags vai sevišķi smags noziegums. Šāds noziedzīgs nodarījums ir izdarāms tikai un vienīgi bezdarbībā un arī nesatur nekādu prasību pēc kaitīgo seku iestāšanās. Līdz ar to secināms, ka vienkārša noziedzīga nodarījuma sastāva saturs ir tāds, kas satur minimālo to pazīmju kopumu, atkarībā no tā vai tas ir formāls vai materiāls sastāvs, kas piemīt visiem noziedzīga nodarījuma

¹⁶ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014. 42.-43.lpp.

¹⁷ Vārda „vienkāršs” skaidrojums N. 1 Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/sv/?w=vien%C4%81r%C5%A1s> (aplūkots 09.04.2015.)

¹⁸ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014, 81.lpp.

sastāviem, neatkarīgi no tā, kā noziedzīgs nodarījums izpaužas. Šīs pazīmes ir iepriekš minētās un tikai apdraudētās intereses, prettiesiska darbība vai bezdarbība, vainas forma, sekas, ja ir materiāls sastāvs.

Runājot par salikta sastāva jēdzienu, jau pats nosaukums vedina uz to, ka salikts sastāvs sastāv vismaz no diviem sastāviem. Skaidrojošajā vārdnīca vārdu „salikts” skaidro sekojoši: „Tāds, kas sastāv no diviem vai vairākiem (parasti samērā patstāvīgiem) elementiem, daļām”¹⁹ Izejot no vārda skaidrojuma, secināms, ka noziedzīga nodarījuma sastāva saturs ir paplašināts, saturot vienu vai pat vairākas pazīmes (kā iepriekš tika norādīts uz skaidrojošas vārdnīcas nesakritību ar noziedzīga nodarījuma sastāva definīciju), kas vienkāršā sastāvā ir bijis viens. Jānorāda, ka te nav iespējams runāt par visām iespējamām pazīmēm, kas veido noziedzīga nodarījuma sastāvu. Šīs pazīmes ir izsmeļošas un nepatver visus noziedzīga nodarījuma sastāva elementus. Saliktā sastāvā ir norāde vismaz uz divām darbībām, diviem apdraudējuma objektiem, divām kaitīgām sekām vai divām vainas formām.²⁰ Saliktā sastāvā var būt gan divas viena veida pazīmes, gan vairākas vismaz divas viena veida pazīmes. Šādi sastāvi no likumdevēja puses ir veidoti komplicētāki, kas aptver vairākas reālajā pasaulē eksistējošas pazīmes.

Aplūkojot divu darbību esamību vienā noziedzīga nodarījuma sastāvā, ar to jāsaprot ar noziedzīgā nodarījuma ārējo izpausmi. Tā ir personas kaitīga uzvedība, kas rada kaitējumu ar Krimināllikumu aizsargātām interesēm (objektam) vai rada tām šāda kaitējuma nodarīšanas briesmas.²¹ Jānorāda, ka krimināllikumā tikpat kā nav konstruēti noziedzīga nodarījuma sastāvi, kuru objektīvā puses satur divas darbības. Divas dažādas darbības, kas apvienojas vienā noziedzīgā nodarījuma sastāvā ir paredzētas KL 322.pantā., kura paredzēta atbildība par starpniecību kukuļošanā – kukuļa priekšmeta saņemšana no kukuļdevēja un tā nodošana kukuļņēmējam.²²

Vienā noziedzīgā nodarījumā var pastāvēt vairāku ar Krimināllikumu aizsargātu interešu apdraudējums. Katrā noziedzīgā nodarījumā ir interese, kura vienmēr tiek apdraudēta, izdarot attiecīgo noziedzīgo darbību vai bezdarbību. Taču interese, kas tiek apdraudēta līdz ar galveno tiešo objektu, jo tās aizskārums ir iekļauts noziedzīga nodarījuma sastāvā, uzskatāms par papildu tiešo objektu, jo šāda kaitējuma nodarīšana tiek pieļauta galvenā tiešā objekta apdraudējuma rezultātā.²³ Piemēram, laupīšanas uzbrukums, kas izpaužas kā svešas kustamas

¹⁹ Vārda „salikts” skaidrojums Nr. 1Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/sv/?w=salikts> (aplūkots 09.04.2015.)

²⁰ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014. 41.lpp.

²¹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 76.lpp.

²² Turpat, 83.lpp.

²³ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007 25.lpp

mantas prettiesiska paņemšana, pielietojot vardarbību vai izsakot vardarbības piedraudējumu, par kuru paredzēta atbildība Krimināllikuma 176.pantā²⁴, vienlaikus apdraud gan cietušā mantiskās intereses, gan viņa veselību, kas citos apstākļos būtu Krimināllikuma 125.-130.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma pastāvīgi tiešais objekts. Tā arī Krimināllikuma 159.pantā²⁵ paredzētajā sastāvā vainīgais vēršas primāri pret personas dzimumbrīvību, vienlaikus apdraudot vai nodarot kaitējumu cietušā veselībai vai dzīvībai.²⁶ Šie noziedzīgie nodarījumi ir sagrupēti pēc tā apdraudējuma galvenā objekta, kas parasti tiek apdraudēts ar konkrēto noziedzīgo darbību, bet citu objektu apdraudējums izriet no vainīgā darbību (bezdarbību) rakstura.

Savukārt divu vainas formas vienā noziedzīgā nodarījumā ir iespējama tikai un vienīgi, bet ne visos gadījumos, noziedzīgos nodarījumos ar materiālu sastāvu, proti, tādos nodarījuma sastāvi, kuri satur ne tikai pazīmi, kas raksturo prettiesisko darbību vai bezdarbību, bet arī kaitīgās sekas – kaitējums ar Krimināllikuma aizsargātām interesēm, kurām ir noteikts raksturs un apjoms.²⁷ Divas vainas formas viena noziedzīga nodarījuma sastāvā paredzētas tādos gadījumos, ja noziedzīga nodarījuma sastāva konstatēšanai atsevišķi ir jānoskaidro vainīgās personas psihiskā attieksme pret darbību un pret kaitīgajām sekām vai pret vairākām kaitīgām sekām un ja šī psihiskā attieksme izpaudusies dažādās vainas formās.²⁸ Tā noziedzīga nodarījuma sastāvos, kurus veido ceļu satiksmes noteikumu vai transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpums un tā rezultātā iestājušas kaitīgās sekas - dažāda smaguma miesas bojājumi vai cietušā nāve (KL 260.pants)²⁹, vainīgā psihiskā attieksme pret noziedzīga nodarījuma atsevišķām sastāva pazīmēm var būt atšķirīga. Ceļu satiksmes noteikumus pārkāpj tīši, bet šajā pantā norādītās sekas iestājas aiz neuzmanības. Tātad personas psihiskā attieksme pret darbību un sekām izpaudusies dažādās vainas formās, kuras tomēr ietvertas vienā noziedzīgā nodarījuma sastāvā.

Jāpiemin, ka agrāk tika arī uzskatīts, ka ceļa satiksmes un transportlīdzekļa ekspluatācijas noteikumus var pārkāpt gan tīši, gan aiz neuzmanības.³⁰ Savukārt ar

²⁴ Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vestnesis. 1998. 8. Jūlijs, Nr. 199/200

²⁵ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007

²⁶ Turpat.

²⁷ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008 83.lpp; Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007 24.lpp.

²⁸ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008 83.lpp.

²⁹ Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vestnesis. 1998. 8. Jūlijs, Nr. 199/200

³⁰ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3.daļa. Rīga: AFS, 2007. 302.lpp.

Krimināllikuma grozījumiem³¹ 9.pantā vairs šāds uzskats, ka ceļa satiksmes noteikumi tiek pārkāpti aiz neuzmanības, netiek pausts.

Autors norāda, ka jautājums par vainu saliktos noziedzīga nodarījuma sastāvos un īpaši padziļināti vēl par vainu krimināllikuma 260.pantā tiks runāts ceturtajā nodaļā par vainu salikto noziedzīga nodarījuma sastāvos.

Divas dažādas vainas formas viena noziedzīga nodarījuma sastāvā un vienlaikus arī divas nodarījumu kaitīgās sekas ir paredzētas Krimināllikuma 125.panta trešajā daļā³², kurā noteikta atbildību par smaga miesas bojājuma tīšu nodarīšanu, kas vainīgā neuzmanības dēļ bijis par iemeslu cietušā nāvei.³³ Pēc savas kaitīguma pakāpes, sekas var būt gan pamatsastāva, gan kvalificēta sastāva pazīme, un ir tā objektīvās puses pazīme, kas ietekmē noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju.³⁴

Turpinot par noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmi "sekas" aprakstīšanas īpatnībām, jānorāda, ka Krimināllikuma Sevišķās daļas pantu dispozīcijās kriminālsodāma nodarījuma izraisītās sekas tiek aprakstītas dažādi un tām var būt dažāda juridiska nozīme. Tāpēc arī krimināltiesību teorijā sekas tiek iedalītas pamatsekās un papildsekās. Papildsekas ir arī noziedzīga nodarījuma sastāva elements, taču tās pantu dispozīcijā netiek tieši norādītas, un to iestāšanās iespēja izriet no vainīgā darbību (bezdarbību) rakstura. Šīs sekas nav obligāts noziedzīga nodarījuma elements, bet šīs sekas aptver noziedzīgā nodarījuma sastāvs. Kā piemērs var būt Krimināllikumā 176.pantā noteiktā atbildība par laupīšanu, proti, likumdevējs kaitējuma nodarīšanu cietušās personas veselībai nav tieši paredzējis, taču, definējot laupīšanu kā svešas mantas nolauņšanu, lietojot vardarbību vai vardarbības piedraudējumu, paredzējis arī miesas bojājumu nodarīšanas iespēju, tādejādi atzīstot tādu kaitējuma kā iespējamās nodarījuma papildsekas.³⁵ Turklāt, kā jau iepriekš tika norādīts, iepriekš minētais noziedzīga nodarījuma sastāvs satur divus objektus, līdz ar to šis sastāvs sastāv gan no diviem objektiem, gan divām sekām. Šo noziedzīgo nodarījumu saturs ir aprakstīts tā, ka tas nesatur skaidru norādi uz papildu sekām, bet no noziedzīgā nodarījuma darbībām, kas apraksta objektīvo pusi šo noziedzīgā nodarījuma sastāvu ir iespējams izsecināt, ka attiecīgais noziedzīgais nodarījums aptver arī citas sekas.

Samērā bieži likumdevējs sekas apzīmē ar tādiem vērtējuma jēdzieniem kā „būtisks kaitējums” un „smagas sekas”. Turklāt jānorāda, ka „būtisks kaitējums” ir vienas sekas, lai arī

³¹ Grozījumi Krimināllikumā: Latvijas Vēstnesis 2012.gada 13.decembra likums // Latvijas Vēstnesis 2012.gada 27.decembris, Nr. 202.

³² Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis. 1998. 8. Jūlijs, Nr. 199/200

³³ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008 82

³⁴ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007 34.lpp

³⁵ Turpat, 38-39

sastāv no vairākām kritērijiem, proti, noziedzīgā nodarījuma rezultātā nodarīts ievērojams mantiskais zaudējums un arī apdraudētas vēl citas ar likumu aizsargātās intereses, šo abu kritēriju kopība tiek uzskatīta par vienu kaitējumu un līdz ar to tas neveido saliktu noziedzīgu sastāvu ar divām sekām. Lai konstatētu saliktu noziedzīgu nodarījuma sastāvu ar divām sekām, ir jābūt iestājušām no „būtiska kaitējuma” atšķirīgam kaitējumam. Savukārt „smagas sekas” ir noteiktas likuma Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību (turpmāk arī Īpašais likums) 24.pantā³⁶, kur noteikts, ka ar smagām sekām saprot cilvēka nāvi, smagu miesas bojājumu vai psihiskas dabas traucējumu nodarīšanu vairākām personām, mantisku zaudējumu lielā apmērā vai citādu smagu kaitējumu ar likumu aizsargātām interesēm. Arī uz smagām sekām attiecas iepriekš minētais noteikums uz seku nedalāmību, proti, ja veicot noziedzīgu nodarījumu iestājas vairāki smagu seku nosacījumi, tie tik un tā veido vienas sekas, ko dēvē par „smagām sekām”, un, lai konstatētu saliktu sastāvu, jābūt noteiktam bez smagām sekām pamatsastāvā, kā pamatsekas vai papildsekas, arī citas sekas.

³⁶ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 4.novembris, Nr. 331/332.

2. NOZIEDZĪGU NODARĪJUMU SALIKTU SASTĀVU VEIDOŠANAS NOSACĪJUMI UN TO NOZĪME

Noziedzīgu nodarījumu saliktu sastāvu izveide nav vienkārša, bet atsevišķos gadījumos likumdevējs ir spiests veidot noziedzīgu nodarījumu saliktus sastāvus. Šādu sastāvu veidošanai nevajadzētu būt pārspīlētai, lieki sarežģījot Krimināllikumu. Katra noziedzīga nodarījuma salikta sastāva izveide noved pie komplicētiem normu vai to daļu savstarpējo attiecību regulējošiem noteikumiem, kas var novest pie situācijas, kad izveidoto salikta sastāva normu pie reālajiem dzīves situācijām nevarētu kvalificēt. Tādēļ atbildot uz jautājumu, kāpēc tad likumdevējs šādi rīkojas, jānorāda uz vairākiem iemesliem, kādēļ likumdevējs ievieš Krimināllikuma Sevišķajā daļā saliktus sastāvus.

Pirmkārt, saliktu sastāvu veidošanu ietekmē administratīvo pārkāpumu un disciplināro pārkāpumu norobežošana no kriminālsodāmiem nodarījumiem, īpaši, kad tika veikti Krimināllikuma grozījumi, ar kuriem tika izslēgta atkārtotības pazīme.³⁷ Tādēļ noziedzīga nodarījuma sastāvs konstruēts tā, ka pats nodarījums nav kriminālsodāms vai vispār nav tiesībpārkāpums, bet saistībā ar kaitīgajām sekām veido salikta sastāva noziedzīgu nodarījumu.³⁸ Ar nodarījuma cēloniskā sarā iestājušām sekām kā noziedzīga nodarījuma salikta sastāva pazīmi, noziedzīgais nodarījums iegūst pietiekamu augstu kaitīguma pakāpi, lai to atzītu par kriminālsodāmu. Šajā gadījumā ar vērtējuma jēdzienu „būtisks kaitējums” netiek raksturots atsevišķs noziedzīgs nodarījums, kā tas ir vērtējuma jēdziena „smagas sekas” gadījumā. Šajā gadījumā tiek tikai raksturota nodarījuma kaitīgā izpausme, kas ir kriminālatbildības pamatīpašība.³⁹ Tādēļ veidojot saliktus noziedzīgus nodarījumu sastāvus, tiek īstenota vēl viena no noziedzīga nodarījuma sastāva nozīmēm, proti kriminālsodāma nodarījuma norobežošana no citiem tiesībpārkāpumiem.⁴⁰

Otrkārt, veidojot normas krimināllikumā vērojama tendence noziedzīgus nodarījumus ideālās kopības gadījumus samazināt, veidojot nodarījumu sastāvus, kuros apvienotas divu noziedzīgu nodarījumu sastāvu pazīmes, tādā veidā radot saliktus noziedzīgu nodarījumu sastāvus.⁴¹ Iemesls tam ir reālajā dzīvē sastopamu situāciju dažādība. Vienas darbības

³⁷ Krastiņš U.. Krimināltiesību teorija un prakse: viedokļi, problēmas, risinājumi 2.Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015. 260.lpp.

³⁸ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014. 42.lpp.

³⁹ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000. 7.lpp.

⁴⁰ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014. 24.lpp.

⁴¹ Miņejevs M. Gaisa transporta kustības drošības un ekspluatācijas noteikumu pārkāpšana. Jurista Vārds 2015.27.janvāris, Nr. 4. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc.php?id=265985&show=true> (aplūkots 12.04.2015.) Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014. 311.lpp.

rezultātā, lai sasniegtu vienu mērķi, personai vai nu apzinoties vai neapzinoties izdara citu noziedzīgu nodarījumu vai plānoto noziegumu izdara kaitīgāk nekā bija plānojis. Tādēļ nereti Krimināllikumā parādās salikta sastāva noziedzīgi nodarījumi, kas pilnīgāk izsaka konkrēta noziedzīga nodarījuma saturu, izceļ tā daļu, paredzot atbilstošu sankciju. Tādēļ apskatot saliktu sastāvu nepieciešamību, to nedrīkst aplūkot atrauti no salikta sastāva sankcijas, jeb juridiskā novērtējuma. Tā tas palīdz konkretizēt, pilnīgāk parādīt nodarījuma konkrēto izpausmi, darbības vai tās seku kaitīgumu noteiktām interesēm. Krimināllikuma sevišķās daļas panta vienā tā daļā vai kā nodarījuma kvalificējošā apstākļi ietvertas tādas pazīmes, kas pilnībā atbilst kādā citā pantā paredzētām noziedzīga nodarījuma sastāvam.⁴² Atsevišķos gadījumos Salikta sastāva izveidošana ir nepieciešama, jo nereti kādas normas pamatsastāvs veido noziedzīgu nodarījuma sastāvu ar kaitīgām sekām, ko likumdevējs nemaz nevēlas pie kvalificējoša, tās pašas normas, sastāva. Piemēram, Krimināllikuma 319.panta trešā daļa norāda uz tā paša panta pirmās daļas norādījumu (bezdarbību), nemaz neprasot kaitīgo seku – būtiska kaitējuma – iestāšanos papildus smagu seku gadījumā. Šis piemērs norāda uz situāciju, kad nevar piemērot ideālo kopīgu ar kādu no „smagu seku” saturā ietilpstošu atsevišķu noziedzīgu nodarījumu, jo likumdevējs par kriminālsodāmu neatzīst Krimināllikuma 319.panta minēto nodarījumu kā tādu, bez būtiska kaitējuma iestāšanās. Citos gadījumos, kad būtu iespējama piemērot ideālās kopības gadījumu, piemēram, Krimināllikuma 87.pantā minētā noziedzīgā nodarījuma gadījumā, likumdevējs atvieglo normas piemērotājam gan soda noteikšanu, gan kvalifikāciju, jo atliek tikai vadīties pēc normas, kas pēc objektīvās puses pazīmēm, kas apdraud galveno tiešo objektu, un kvalificējošu sastāvu gadījumā piemērot atbilstošu daļu, kas paredz atbildību par papildus izdarītu citu noziedzīgu nodarījumu. Tādejādi, jau likumdevējs ar sankcijas izveidi ir norādījis uz abu izdarīto tiesībpārkāpumu kopējo kaitīguma pakāpi.

Šādi noziedzīga nodarījuma salikti sastāvi minēto konstruktīvo īpatnību dēļ ir vieni no Krimināltiesībās definētajiem komplicētiem atsevišķiem (vienotiem) noziedzīgiem nodarījumiem. Tie ir tādi noziedzīgi nodarījumi, kad atsevišķa (vienota) noziedzīga nodarījuma sastāvs satur vairāk nekā vienu prettiesisku darbību vai bezdarbības aktu vai vēl arī to izraisītās kaitīgās sekas. Komplicētu atsevišķu noziedzīgu nodarījumu tāpat kā vienkāršu nodarījumu veido viens noziedzīga nodarījuma sastāvs, un tas jākvalificē atbilstoši vienam Krimināllikuma sevišķās daļas pantam vai panta daļai, bet atšķirībā no vienkārša atsevišķa nodarījuma, kā iepriekš jau tika norādīts, tā objektīvai pusei ir sarežģītāka uzbūve.⁴³ Jānorāda, ka svarīga nozīme krimināltiesību teorijā pieņemtajiem nodarījumu sastāvu

⁴² Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014. 314-315.lpp.

⁴³ Turpat, 294.lpp.

sadalījumam vienkāršos un komplicētos sastāvos. Sadalījuma pamatā ir nodarījuma sastāvu satura izklāsta īpatnības, kas iekļautas dažādās sastāva konstrukcijās.⁴⁴ Ievērojot noziedzīgu nodarījumu sastāvu īpatnībās Krimināllikumā par komplicētiem saliktiem sastāva noziedzīgiem nodarījumiem tiek veidoti tādi noziedzīgi nodarījumi, kuru rezultātā iestājušās vismaz divas kaitīgas sekas, un nodarījums, kas izpaudies kādu profesionālu vai piesardzības noteikumu pārkāpšanā un tā rezultātā iestājušās kaitīgās sekas.⁴⁵

Savukārt runājot par saliktu sastāvu veidošanu, likumdevējam ir jāievēro dažādi nosacījumi. Un šo nosacījumu ievērošana ir svarīga, lai teorētiski un praktiski varētu nošķirt noziedzīgu nodarījumu ideālo kopību no saliktu sastāvu noziedzīga nodarījuma, kas apdraud divus objektus vai veido divas sekas. No tā vai, vai šie divi gadījumi norobežoti pareizi, ir atkarīga noziedzīga nodarījuma kvalifikācija. Salikta sastāva noziedzīga nodarījuma gadījumā izdarītais ir jākvalificē tikai pēc krimināllikuma sevišķās daļas viena panta vai panta daļas (punkta), jo ir izdarīts viens noziedzīgs nodarījums, kas atbilst vienam noteiktam Krimināllikumā paredzētam noziedzīga nodarījuma sastāvam.⁴⁶ Ievērojot salikta noziedzīga nodarījuma sastāva sankciju veidošanas noteikumus, Krimināltiesībās tiek runāts par plašāka satura un šaurāka satura normām. Šajā gadījumā tiek vērtētas vismaz divas Krimināllikuma Sevišķās daļas normas, kur plašāka satura normai ir atšķirīgas pazīmes, kas nav šaurāka satura normā. Plašāka norma ietver pilnīgi visas pazīmes, kas atbilst cita noziedzīga nodarījuma sastāvam, kā arī papildus pazīmes. Tādā gadījumā veidojās arī normu konkurence, ka kādas normas daļa (šaurāka satura) konkurē ar citu veselu (plašāka satura) normu.⁴⁷ Līdz ar to, atšķirība starp normu konkurenci un ideālo kopību ir pēc būtības – normu konkurences gadījumā noziedzīgs nodarījums atbilst vairāku noziedzīgu nodarījumu pazīmēm, bet nodarījumu ideālās kopības gadījumā – ar vienu prettiesisku darbību tiek izdarīti vairāki pastāvīgi noziedzīgi nodarījumi.⁴⁸

2.1 Noziedzīga nodarījuma saliktam sastāvam, atbilstoši nodarījuma objektīvās puses izpaušmei, jāietver reālajā dzīvē iespējamās noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes.

Kā pirmo salikta noziedzīga nodarījuma sastāv veidošanas noteikumu, autors uzsver, ka noziedzīga nodarījuma salikta sastāva pazīmju skaitā jāietver tādas pazīmes, kuras, ņemot

⁴⁴ Krastiņš U. Vaina komplicētos noziedzīgos nodarījumos. Jurista Vārds, 2010. 11.maijs, Nr. 19.

⁴⁵ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014. 299.lpp.

⁴⁶ Turpat, 311.lpp.

⁴⁷ Krastiņš U. Normu konkurence un noziedzīgu nodarījumu ideālā kopība. 6.lpp. (Nepublicēts)

⁴⁸ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014.313.-314.lpp

vērā noziedzīga nodarījuma ārējo izpausmi, var realizēties dzīvē. Autors vairāk uzsvāru liek uz pazīmi „būtisks kaitējums”. Proti, likumdevējam jāparedz, ka veicot nodarījumu, var iestāties vispār būtisks kaitējums, kā arī, ja būtisks kaitējums ir konkretizēts, tad šo citu konkretizēto interešu aizskārums vispār var rasties. Likumdevējam būtu jāņem vērā, ka noziedzīgos nodarījumos, kur ir iespējams precīzi noteikt kādas iespējamās sekas, nav nepieciešams lieki sarežģīt salikta sastāva konstrukciju. Šajā gadījumā, likumdevējām ir iespējas noziedzīga nodarījuma sastāvā iekļaut vērtējuma jēdzienus, kas pēc sava satura ir plaši, tā ļaujot pēc iespējas paredzēt vairāku seku iestāšanos iespēju. Vienīgi autors norāda, ka arī šo vērtējuma jēdzienu lietošana neizslēdz faktu, ka nodarījums nekad nevar realizēt vērtējuma jēdziena saturā norādītās sekas.

Tā, piemēram, Krimināllikuma 190. pantu⁴⁹, kur atbildība noteikta par kontrabandu nākas secināt, ka ir neiespējami konstatēt citu interešu apdraudējumu. Šajos noziegumos, kas saistīti ar muitošanai pakļautu precī vai citas vērtības, kas ir noziedzīga nodarījuma priekšmets, mantisko zaudējumu var vērtēt kā valstij nenomaksātu nodokļu veidā nodarīti zaudējumi. Mantisko vērtību nevar vērtēt kontrabandas priekšmeta vērtībā. Bez kontrabandas apmēra, ja tas nav lielos apmēros, jo tā ir kvalificējoša pazīme, nepieciešams arī citu interešu un tiesību apdraudējums. Ar darbību, ievedot Latvijas teritorijā preces vai citas vērtības, nevar nodarīt citu interešu padraudējumu. Šī nozieguma objektīvo pusi veido preces ievēšana vai izvešana, noslēpjot preces vai citas vērtības no muitas kontroles, nedeklarējot, izmantojot viltotus dokumentus vai citādā nelikumīgā veidā. Muitas likuma 3.pantā⁵⁰ noteikts, ka „muitas lietas ietver kārtību, kādā preces pārvieto pāri valsts robežai, to aplikšanu ar ievēdmuitas nodokli un izvedmuitas nodokli un citiem normatīvajos aktos paredzētajiem maksājumiem, kurus administrē Valsts ieņēmumu dienests, muitošanu, muitas kontroli, kā arī citus līdzekļus un darbības, ar kuru palīdzību tiek īstenota muitas politika.” Var secināt, ka muitošana nozīmē maksājumu veikšanu par konkrēta izstrādājuma ievēšanu un izvešanu, kas veidotu mantisku zaudējumu. Līdz ar to, autors secina, ka būtiskā kaitējuma iekļaušanai noziedzīga nodarījuma sastāvā jābūt pamatotai ar to, ka vispār var tik aizskartas jebkādas citas intereses. Autors uzskata, ka kontrabanda ir aktuāls noziedzīgs nodarījums praksē. Veidojot noziedzīga nodarījuma saliktu sastāvu, ir jāizvērtē gan tā lietderība, ņemot vērā paša noziedzīgā nodarījuma aktualitāti un iespējamība vispār konstatēt atbilstošus faktiskos apstākļus. Nav uzskatāms par pieņemamu veidot sarežģītas konstrukcijas noziedzīga nodarījuma sastāvus, ja pats noziegums tiek realizēt samērā bieži, tā ļaujot sastāva konstrukcijas dēļ personai palikt nesodītai par radīto kaitējumu, kas pēc būtības būtu sodāms, bet nesatur visas pazīmes, ko

⁴⁹ Krimināllikums LR likums. Latvijas Vēstnesis 1998.gads 17.jūnijs, Nr.199/200.

⁵⁰ Muitas likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis 2004. 6.aprīlis, nr.54.

likumdevējs ir paredzējis. Šajā gadījumā no likumdevēja puses būtu lietderīgi ieviest kādu konkrētu, naudas izteiksmē novērtētu, mantiskās vērtības apmēru, lieki nesarežģījot Krimināllikuma 190.panta piemērošanu.

Būtiski ir norādīt, ka Krimināllikuma 190.panta⁵¹ pamatsastāvu veido pazīme „būtisks kaitējums”, savukārt otrās daļas sastāvā ir norāde „Par šā panta pirmajā daļā paredzēto noziedzīgo nodarījumu”. No minētā izriet jautājums par pamatsastāva ietekmi uz pantā norādītiem kvalificējošiem sastāviem.

Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments⁵² vērtējot līdzīga konstrukcijas sastāvu, proti, Krimināllikuma 279.panta sastāvu ir norādījis, ka, lai kvalificētu panta otro daļu, pietiek ar to, ja notikusi panta pirmās daļas paredzētā darbība (bezdarbība). Pretēju nostāju Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamentam ir izteikušas Dr. Iur. D.Hamkova un Dr. Iur. V.Liholaja⁵³, norādot, ka Krimināllikuma Sevišķās daļas pantu pirmajās daļās paredzēti attiecīgā nodarījuma pamatsastāvi un, lai kvalificētu noziegumu pēc kvalificējošiem apstākļiem, jākonstatē noziedzīgā nodarījumā pamatsastāva pazīmes, ieskaitot „būtisks kaitējums”.

Jāpiekrīt Prof. U.Krastiņam⁵⁴, ka abiem viedokļa paudējiem savā ziņā ir taisnība. Krimināllikuma 6.panta pirmajā daļā ir skaidri izklāstīts, ka nodarījums ir darbība vai bezdarbība, bet tas neiekļauj kaitīgās sekas. Kaitīgās sekas ir objektīvās puses pazīme, ja tā paredzēta noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmju skaitā.⁵⁵ Līdz ar to, ja kvalificējošā pazīme ietver gan darbību, gan kaitīgās sekas, tad formulējot kvalificētu sastāv jānorāda uz pirmajā pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu. Savukārt, ja kvalificējošo pazīmi attiecina uz panta pirmajā daļā minēto darbību vai bezdarbību, tad formulējumā jānorāda tikai uz darbību vai bezdarbību.⁵⁶

Jānorāda, ka pats likumdevējs, veidojot Krimināllikuma normas, nav ievērojis konsekvenci, kas ļoti ietekmē noziedzīga nodarījumu kvalificēšanu pēc kvalificējošiem apstākļiem. Veidojot pantu kvalificējošas pazīmes, bez iepriekš norādītā parādās norāde arī „par tādām pašām darbībām” (Krimināllikuma 108.panta otrā daļā), „par šā panta pirmajā daļā paredzētajām darbībām” (Krimināllikuma 317.panta otrā daļa), „par tādu pašu nodarījumu” (Krimināllikuma 319.panta otrā daļa), gan arī konkrēta norāde un darbību

⁵¹ Krimināllikums LR likums. Latvijas Vēstnesis 1998.gads 17.jūnijs, Nr.199/200.

⁵² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2011.gada 31.augusta lēmums lietā SKK-257/2011

⁵³ Hamkova D., Liholaja V. Būtiska kaitējuma izpratne: likums, teorija, prakse. Jurista vārds, 10.01.2012., Nr.2, 6.lpp.

⁵⁴ Krastiņš U.. Krimināltiesību teorija un prakse: viedokļi, problēmas, risinājumi 2.Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015. 269.lpp.

⁵⁵ Turpat.

⁵⁶ Turpat, 270-271.lpp.

uzskaitījumu kā Krimināllikuma 248.panta otrajā un trešajā daļā „par šā panta pirmajā daļā paredzēto vielu neatļautu izgatavošanu, iegādāšanos vai realizēšanu”. Šādi likumdevējs diezgan skaidri norāda, ka kvalificējoša sastāva pazīmes sastāv tikai no pirmās daļas darbībām, neskaitot kaitīgās sekas. Tomēr autors uzskata, ka problēmu praksē tomēr nevajadzētu pastāvēt, jo likumdevējs ar Krimināllikuma 6.pantu ir skaidri norobežojis terminu „nodarījums” un „noziedzīgs nodarījums” saturu.

Līdz ar to secināms, ka noziedzīga nodarījuma salikta sastāva formulējuma dēļ, Krimināllikuma 190.panta otrā daļu var uzskatīt par mirušu normu tāpat kā šī panta pirmo daļu, jo ir grūti konstatēt nodarījuma rezultātā iestājušo būtisko kaitējumu.

Savukārt nedaudz paturpinot domu par noziedzīga nodarījuma sastāva formulējumu, jāizceļ krimināllikuma 260.panta trešā daļa, kura ietver frāzi „par šā panta pirmajā, 1.¹ vai otrajā daļā paredzēto nodarījumu”. Līdz ar to, likumdevējs ir pieļāvis kļūdu, kriminalizējot nodarījumu, proti, ceļu satiksmes noteikumu vai transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu, ja tas izdarīts alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē. Minētais formulējums noziedzīga nodarījuma sastāvā neietver sevī salikta sastāva pazīmes, kas noteikts šī paša panta 1.¹ vai otrajā daļā, bet tikai minēto darbību vai bezdarbību. Tādējādi, likumdevējs ir paredzējis kriminālatbildību pēc būtības tādiem tiesībpārkāpumiem, par ko ir paredzēta administratīvā atbildība pēc Latvijas administratīvā pārkāpuma kodeksa.⁵⁷ Tādēļ likumdevējam vajadzētu labot Krimināllikuma 260.0panta trešās daļas sastāva formulējumu aizvietojo ar vārdu „nodarījumu” ar „noziedzīgu nodarījumu”.

2.2 Šaurāka satura norma pilnībā jāiekļaujas plašāka satura normā

Kā nākamo noteikumu salikta noziedzīga nodarījuma sastāva veidošanā var norādīt, ka šaurāka satura norma pilnībā jāiekļaujas plašāka satura normā. Ja kaut viena šaurāka satura noziedzīga nodarījuma sastāva pazīme neiekļaujas plašāka sastāva pazīmju skaitā, tad veidojas noziedzīgu nodarījumu ideālā kopība.⁵⁸ Šajā gadījumā, kad atsevišķu šaurāka satura normas pazīmes neiekļaujas plašāka satura normā ir var nonākt pie tiesiskās dilemma. Ja daļa pazīmju iekļaujas plašāka satura normā, tad veidojot ideālo kopību plašāka satura normai ar šaurāka satura normai, noziedzīgs nodarījums kaut kādā daļā sakrītīs ar abām kvalificētajiem sastāviem. Kvalificējot kādu noziedzīga nodarījumu pēc konkrētas sastāva pazīmes, likumdevējs ir jau noteicis par to sodu sankcijā. Kvalificējot to pašu noziedzīgo nodarījumu pēc cita noziedzīga nodarījuma sastāva, arī par to likumdevējs uzliek sodu ar otra noziedzīga

⁵⁷ Latvijas administratīvo pārkāpuma kodekss. LR likums. Ziņotājs 1984.gada 20.decembris, Nr. 51.

⁵⁸ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014. 319.lpp.

nodarījuma sastāva sankciju. Šādā gadījumā, autora prāt, tiek pārkāpts tiek pārkāpts dubultās sodīšanas aizlieguma princips, proti, *non bis n idem*⁵⁹. Savukārt, atsakoties no ideālas kopības veidošanas, kvalificējot pēc plašāka satura normas, tiek pieļauta situācija, ka kāda noziedzīga nodarījuma objektīvās puses izpausme, kas ir krimināli sodāma, netiek kvalificēta. Kvalificējot pēc šaurāka satura normas būt normu konkurences pārkāpums.⁶⁰

2.3 Veidojot noziedzīga nodarījuma salikta sastāvu, sankcijas bargumu nosaka atbilstoši kaitējuma smagumam

Kā trešo noteikumu noziedzīgu nodarījumu saliktu sastāvu veidošanā autors norāda, ka, paredzot sankcijas robežas par ikvienu noziedzīgu nodarījumu, jāņem vērā viens no krimināltiesību principiem, proti, soda individualizācijas princips, kas nosaka bargāku sankciju atbilstoši kaitējuma smagumam.⁶¹ Nosakot sankciju, jāņem vērā apdraudētās intereses nozīmīgums un tai radītā kaitējuma smaguma pakāpe. Tādēļ salikta sastāva noziedzīga nodarījuma nozīme ir norādīt uz noziedzīga nodarījuma kopējo kaitīgumu, palielinot noziedzīga nodarījuma atbildību attiecībā pret vispārīgās normā noteikto atbildību⁶² Minētie kritēriji, sankcijas noteikšanai Krimināllikuma Vispārīgās daļas 6.panta pirmā daļa nepārprotami pateikts, ka katra noziedzīga nodarījuma kaitīgumu nosaka nodarījuma apdraudētās intereses aizskārums smaguma pakāpe.

Minēto noziedzīga nodarījuma salikta sastāva veidošanas noteikumu veido divi nosacījumi. Pirmais no tiem ietver prasību veidojot kvalificējošu sastāvu kā saliktu sastāvu, ņemt vērā, ka tas tiek veidots kaitīguma apsvērums dēļ, lai noziedzīgu nodarījumu atzītu par smagāku noziedzīgu nodarījumu, tādēļ paredzot arī smagāku sankciju. Ar šo autors norāda, ka noziedzīga nodarījuma salikts sastāvs tiek veidots, lai parādītu, ka kaitīgās sekas ir iestājušas aiz lielākas kaitīguma pakāpes un tādēļ arī persona, kas veikusi šādu noziedzīgu nodarījumu, saucams pie kriminālatbildības paredzot smagāku sankciju, nekā ja noziedzīgais nodarījums tiku izdarīts tādos apstākļos, pēc kuriem var kvalificēt tikai pēc vispārīgās Krimināllikuma normas. Tādējādi, parādās vēl viena normu konkurences gadījums, proti, kad jākvalificē pēc speciālās normas.⁶³

⁵⁹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008 23-24.lpp

⁶⁰ Turpat, 282-283.lpp.

⁶¹ Krastiņš U. Normu konkurence un noziedzīgu nodarījumu ideālā kopība. 12.lpp. (Nepublicēts)

⁶² Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014. 24.lpp.

⁶³ Miņejevs M. Gaisa transporta kustības drošības un ekspluatācijas noteikumu pārkāpšana. Jurista Vārds 2015.27.janvāris, Nr. 4. Pieejams: <http://www.juristavards.lv/doc.php?id=265985&show=true> (aplūkots 12.04.2015.)

Ņemot vērā šo nosacījumu, ir jāizceļ likumdevēja grozījumi Krimināllikuma sevišķajā daļā, ar kuriem vairākās normas tika papildinātas ar kvalificējošiem noziedzīgu nodarījumu sastāviem, paredzot atbildību, ka nodarījuma cēloniskā sakarībā iestājusies divu vai vairāku cilvēku nāve. Šāds Krimināllikuma papildinājums ir pozitīvs jaunums Krimināllikumā, jo šobrīd, lai arī ne visos gadījumos, tiek diferencēta atbildība atkarībā no tā, cik nāves sekas aiz neuzmanība ir iestājušās.

Tomēr jānorāda, ka minētie grozījumi ir veikti ļoti selektīvi. Nav iespējams izskaidrot kā ir tiktas izvēlētas normas, kurās diferencēt šo atbildību sakarā ar vismaz divu cilvēku nāves izraisīšanu aiz neuzmanības.

Kā jau norādījis prof. U.Krastiņš⁶⁴ ir pietrūkusi konsekvences valsts amatpersonu kriminālās represijas paaugstināšanā, jo 319.pantā un 318.pantā ir paredzēts kvalificējošs sastāvs par vismaz divu personu nāves izraisīšanā aiz neuzmanības, savukārt 317.pantā šāds kvalificēts noziedzīga nodarījuma sastāvs nav izveidots. Turklāt jānorāda, ka tieši Krimināllikuma 317.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšana, ņemot vērā sastāva objektīvās puses pazīmes, varētu novest pie cietušās personas nāves, līdz ar to arī vairāku cietušo nāves. Turklāt pastāv vairāki citi aktuāli noziedzīgi nodarījumi, kurus likumdevējs ir ignorējis, neparedzot bargāku sankciju par izraisīto vismaz divu personu nonāvēšanu aiz neuzmanības, veicot prettiesisku nodarījumu. Tā varētu atzīmēt ļoti aktuālu noziedzīga nodarījuma sastāvu, kas minēts 260.pantā par ceļu satiksmes noteikumu vai transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu, ja to izdarījusi persona, kas vada transportlīdzekli. Nodarījums tiek izdarīts ar paaugstinātu bīstamības avotu, kas vien norāda, ka nodarījums var izraisīt vairāku cilvēku nāvi aiz neuzmanības. Kā arī publiskajā telpā ir apkopota informācija par bojā gājušo skaitu sakarā ar ceļa satiksmes negadījumiem.⁶⁵ Nevērtējot cik no to negadījumiem personas ir sauktas pie kriminālatbildības, autors tikai vēlas norādīt, ka nāves sekas vairākām personām vienlaicīgi ir pat ļoti iespējama, ņemot vērā statistiku un nodarījuma objektīvo izpausmi. Pēc būtības, šādu kvalificējošas pazīmes vajag iekļaut visos sastāvos, kur objektīvās puses pazīmes liecinātu par personas nāves seku iestāšanās iespējamību.

Savukārt ņemot vērā iepriekš minēto nekonsekvenci, Prof. U.Krastiņš akcentē Krimināllikuma 146.panta otrās daļas sankciju, kas paredz brīvības atņemšanu uz laiku līdz pieciem gadiem. Bet izdarītajos Krimināllikuma grozījumos nav notikusi atbildības paaugstināšana par Krimināllikuma 146.panta otrajā daļā paredzēto nodarījumu, ja iestājusies divu vai vairāku cilvēku nāve.⁶⁶ Šobrīd Krimināllikuma 146.panta otrās daļas sankcija

⁶⁴ Krastiņš U. Normu konkurence un noziedzīgu nodarījumu ideālā kopība. 7.lpp. (Nepublicēts)

⁶⁵ Bojā gājušo skaits ceļa satiksmes negadījumos no 2012-2014.gada. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/dati/celu-satiksmes-negadijumi-30211.html> (aplūkots 09.04.2015)

⁶⁶ Krastiņš U. Normu konkurence un noziedzīgu nodarījumu ideālā kopība. 12.lpp. (Nepublicēts)

noziedzīga nodarījuma salikta sastāvā, kas paredz atbildību par darba aizsardzības noteikumu pārkāpšanu, ja iestājušās personas nāve pēc būtības identisku, kāda paredzēta Krimināllikuma 123.panta otrajā daļā.

Autors izvirza jautājumu, vai iestājoties vairāku personu nāvei aiz neuzmanības, pietiktu kvalificēt tikai pēc salikta noziedzīga nodarījuma sastāva, kas paredz viena personas nāvi vai smagas sekas, kuru saturā ietilps viena cilvēka nonāvēšana aiz neuzmanības. Kā no publiskās telpas ir izskanējis, ka par „Zolitūdes traģēdiju” kriminālprocess tika ierosināts pēc Krimināllikuma 239.panta otrās daļas⁶⁷ (skatīt noziedzīga nodarījuma laikā spēkā esošo Krimināllikuma redakcijas) par celtņu, tiltu, ceļu pārvadu un citu būvju celtniecības normu vai noteikumu pārkāpšanu, ja tās rezultātā sabrukusi būve vai tās daļa un ja tās izraisījušas smagas sekas. Šajā gadījumā smagas sekas, kā jau minēts, ietver tikai vienas personas nāvi, bet notikušajā traģēdijā dzīvību zaudēja 54 cilvēki. Autors apšaubā šādu kvalifikāciju. Nav šaubu, ka ir izdarīti divi atsevišķi noziedzīgi nodarījumi, proti, būvniecības noteikumu pārkāpums un vairāku personu nonāvēšana aiz neuzmanības. Ņemot vērā likumdevēja ietvertu sankciju, „smagu seku” saturu, noziedzīga nodarījuma sastāvs neaptver Krimināllikuma 123.panta otrās daļas sastāvu. Šeit būtu jāveido ideālā kopība krimināllikuma 239.panta pirmajai daļai ar 123.panta otro daļu. Šādu variantu izvirza autors ņemot vērā, ka Krimināllikuma 239.panta otrā daļa ietvēra „smagas sekas”, kas satur vienas personas nāvi, kas nav jākvalificē atkārtoti, ja papildus kvalificē Krimināllikuma 123.panta otrā daļa. Tas, autorprāt, izriet no *non bisi n idem* principa⁶⁸, par ko vairāk autors runās pie nākamā nosacījuma. Lai gan, likumdevējs jau ir pilnveidojis Krimināllikuma 239.panta normu ar kvalificējošiem apstākļiem, tā aktualitāte, kamēr tiek iztiesāta krimināllietā par „Zolitūdes traģēdiju” un ņemot vērā citu Krimināllikuma normas, kuras satur līdzīgu formulējumu, paliek.

Pieņemot par pareizu kvalifikāciju „Zolitūdes traģēdijas” lietā, nākas secināt, ka likumdevējs ir pārkāpis soda individualizācijas principu, jo sankcija jānosaka atbilstoši kaitējuma smagumam. Tādā gadījumā Krimināllikuma 146.panta otrās daļas noziedzīgā nodarījuma sastāvs, nediferencējot atbildību par cietušo personu nonāvēšanu aiz neuzmanības, ietver arī noziedzīgu nodarījuma sastāvu, kas paredzēts Krimināllikuma 123.panta otrajā daļā. Bet sankcija savukārt nemaz nenorāda, ka Krimināllikuma 146.panta otrās daļā noteiktais

⁶⁷ Gailēna G. „Zolitūdes traģēdijas krimināllietā policija prasa apsūdzēt astoņus cilvēkus” Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/criminal/zolitudes-tragedijas-kriminallieta-policija-prasa-apsudzet-astonus-cilvekus.d?id=45787505#ixzz3WnakPvYh> (aplūkots 09.04.2015.); „Zolitūdes traģēdijas lietā aizdomās turētā statuss vēl četrām personām” Pieejams: http://www.tvnet.lv/zinas/kriminalzinas/549911-zolitudes-tragedijas_lieta_aizdomas_tureta_statuss_vel_cetram_personam (aplūkots 09.04.2015.)

⁶⁸ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008 23-24.lpp

noziedzīgais nodarījums būtu ar augstāku kaitējuma pakāpi nekā Krimināllikuma 123.panta otrās daļā paredzētais noziedzīgais nodarījums, lai gan satur vēl cita noziedzīga nodarījuma pazīmes. Lai izpildītu individualizācijas principu, būtu nepieciešamība kvalificēt pēc ideālās kopības kopā ar Krimināllikuma 123.panta otro daļu. Vienīgā atšķirība no Krimināllikuma 239.panta, ka Krimināllikuma 146.panta pamatsastāvs ir salikts un materiāls noziedzīga nodarījuma sastāvs, kas sevī ietver kaitīgās sekas - miesas bojājumu izraisīšanu ar veselības traucējumu vai darbspēju paliekošu zaudējumu, kas liedz izmantot tādu kvalifikācijas shēmu, kādu autors norādīja par Krimināllikuma 239.pantu. Minētā problēma ir arī sastopama piemēram arī Krimināllikuma sevišķās daļas 133.¹.pantā un 138.panta otrajā daļā. Tādēļ autors uzskata, ka Krimināllikumā būtu jāveic grozījumi, papildinot Krimināllikuma 146.panta, 133.¹.panta, 138.panta un 234.panta normas ar kvalificējošiem sastāviem, kas paredzētu atbildību par divu vai vairāku personu nonāvēšanu aiz neuzmanības, paredzot arī atbilstošu sankciju, kas ir smagāka nekā 123.panta otrās daļas sankcija.

Attiecībā uz atsevišķām Krimināllikuma sevišķās daļas normām, kuras ir skārušas atbildības diferencēšana atkarībā no nāves seku iestāšanos aiz neuzmanības vienai vai vairākām personām, ir sastopamas pēc būtības līdzīgas kļūdas. Tā Krimināllikuma 186.panta trešā daļa par svešas mantas iznīcināšanu vai bojāšanu aiz neuzmanības diferencē atbildību par nodarījuma rezultātā iestājušajām nāves sekām vairākām personām. Savukārt sankcijas bargums atkal nenorāda uz to, ka personu nāve būtu iestājusies ar augstāku kaitīguma pakāpi nekā, ja tas būtu izdarīts Krimināllikuma 123.panta apstākļos. Proti, fakts, ka kādas personas manta tiek bojāta vai iznīcināta aiz neuzmanības, nemaz netiek vērtēts, ņemot vērā sankcijas apmēru. Šāda noziedzīga nodarījuma salikta sastāva veidošanas kļūda parādās arī citos Krimināllikuma normu sastāvos, piemēram, Krimināllikuma 222.panta otrā daļa un 223.panta otrā daļa. Ja izveidots salikts noziedzīga nodarījuma sastāvs ar tās izveidi neraksturo augstākas kaitīguma pakāpes izdarītu noziedzīgu nodarījumu, tad šāda sastāva izveidei nav nekādas jēgas, jo šādu noziedzīgu nodarījumu varētu kvalificēt pēc 123.panta otrās daļas. Šajā gadījumā autors norāda, ka minētajos gadījumos būtu veicamas korekcijas noziedzīgu nodarījumu sastāvu sankcijās, paaugstinot sankcijas smagumu, lai tās atbilstu sava kaitīguma pakāpei.

Savukārt otrs nosacījums ir līdzīgs pirmajam nosacījumam par sankciju bargumu, sakarā ar nodarītā kaitīguma pakāpi. Proti, plašāka satura normā paredzētajām noziedzīgajam nodarījumam jābūt smagākam salīdzinājumā ar šaurāka satura nomā paredzēto.⁶⁹ Te jāatzīmē viens no krimināltiesību svarīgākajiem principiem, ka smagākās sekas, nedrīkst aptvert ar

⁶⁹ Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014. 318.lpp.

veiklākajām.⁷⁰ Tas nozīmē, ka šaurākā satura un plašāka satura normu konkurence pastāv tikai tādā gadījumā, ja šaurāka satura konkurējošā norma tajā paredzētā smagāka kaitīguma dēļ (sankciju barguma salīdzinājumā) neiziet ārpus plašākās normas robežām.⁷¹ Pretējā gadījumā zūd salikta sastāva izveides jēga. Proti, noziedzīga nodarījuma salikts sastāvs tiek izveidots, lai tas aptvertu vairākus noziedzīgus nodarījumus ar sastāva pazīmēm, tā ļaujot kvalificēt pēc izveidotā saliktā noziedzīga nodarījuma sastāva. Savukārt pavirša pieeja normas sankcijas izveidē, var novest pie situācijas, ka pastāvot pareizi izveidotam noziedzīga nodarījuma sastāvam, nākas kvalificēt nodarījumu pēc ideālās kopības. Tā piemēram, tradicionāli teorijā tiek uzskatīts, ka lai arī smagas sekas aptver smagus miesas bojājumus vismaz vienai personai, ideālā kopība Krimināllikuma 317. un 318.panta trešās daļas gadījumos ar KL 125.pantu, kurā paredzētās sankcijas ir bargākas, salīdzinājumā ar KL 317. un 318.panta trešajā daļā noteiktajām.⁷² Izņēmums – 317.panta trešā daļa aptvers 125.panta pirmajā daļā paredzētos smagos miesas bojājumus. Kā arī krimināllikuma 317.panta otrās daļas gadījumā jāveido kopība ar KL 126.panta otro daļu, jo šajā sankcijā ir alternatīvs papildsods – probācijas uzraudzība, kāds nav ietverts KL 317.panta otrajā daļā.⁷³ Un izejot no praksē iestrādātām pieejām⁷⁴, tā tomēr nav vienīgā pieeja. Tā Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa ar 2010. gada 2. septembra spriedumu⁷⁵ atzina personu par vainīgu Krimināllikuma 317. panta otrajā daļā paredzētā nozieguma izdarīšanā (skatīt krimināllikuma redakciju, kas bija spēkā līdz 23.12.2009.). Faktiskie apstākļi minētajā lietā ļauj secināt, ka apsūdzētais ne tikai tīši pārsniedza dienesta pilnvaras, bet arī tīši nodarīja diviem cietušajiem miesas bojājumus, turklāt vienam no tiem – smagus, dzīvībai bīstamus, kas vērtējami kā smagas sekas, bet noziedzīgo nodarījumu papildu nekvalificējot saskaņā ar KL 125. panta pirmo daļu. Autors vairāk pievienojas Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas viedoklim. Pretējā gadījumā vainīgais tādejādi tiek sodīts par vienu un to pašu nodarījumu un notiesāts divas reizes, pārkāpjot *non bis in dem* principu (divreiz par to pašu). Šis princips Latvijas krimināltiesībās tiek saprasts arī kā taisnīguma princips.⁷⁶ *Non bis in dem* ir viens no cilvēktiesību tiesībām, kas ir formulēts Latvijas valsts ratificētās 1950.gada 6.novembra Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 7.protokola 4.pantā:

⁷⁰ Krastiņš U. Vaina komplicētos noziedzīgos nodarījumos. Jurista Vārds. 2010 11.maijs, Nr. 19

⁷¹ Krastiņš U. Normu konkurence un noziedzīgu nodarījumu ideālā kopība. 8.lpp. (Nepublicēts)

⁷² Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3.daļa. Rīga: AFS, 2007. 418-419.lpp.

⁷³ Latvijas Republikas augstākā tiesas krimināllietu departaments. Tiesu prakse krimināllietās pēc Krimināllikuma 317.panta otrās daļas, 318.panta otrās daļas un 319.panta otrās daļas.; Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2015/tiesu%20prakse%20KL%20317%20318%20319.doc (aplūkots 09.04.2015)

⁷⁴ Turpat.

⁷⁵ Turpat.

⁷⁶ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008 23-24.lpp

„Nevienam nedrīkst no jauna tiesāt vai sodīt krimināllietā tajā pašā valstī par noziegumu, par kuru viņš jau ir ticis attaisnots vai notiesāts ar galīgu spriedumu saskaņā ar šīs valsts likumu un soda izciešanas noteikumiem.”⁷⁷ Tagad šis princips ir nostiprināts arī Kriminālprocesa likuma 25.panta piektajā daļā.⁷⁸

Ja tiek radīts noziedzīga nodarījuma sastāvs, kas sevī pazīmju skaitā aptver citu noziedzīgu nodarījuma pazīmes, bet sankcijas viegluma dēļ nākas kvalificēt papildus pēc šaurāka satura normu, tiek pārkāpts dubultās sodīšanas aizlieguma princips. Autors ir pārliecināts savos uzskatos, ka veicot noziedzīga nodarījuma kvalifikāciju, kāda reālajā dzīvē esoša noziedzīga nodarījuma pazīme nevar kalpot diviem noziedzīga nodarījuma sastāviem vienlaikus. Kvalificējot kādu noziedzīgu nodarījumu pēc konkrētas sastāva pazīmes, likumdevējs ir jau noteicis par to sodu sankcijā. Kvalificējot to pašu noziedzīgo nodarījumu pēc cita noziedzīga nodarījuma sastāva, arī par to likumdevējs uzliek sodu ar otra noziedzīga nodarījuma sastāva sankciju.

Savulaik prof. U.Krastiņš ir norādījis uz *non bis in idem* principa pārkāpumu Krimināllikuma 260.panta trešās daļas un Krimināllikuma 262.panta otrās vai trešās daļas kopības gadījumā. Abi sastāvi satur vienu un to pašu nodarījuma pazīmi – transportlīdzekļa vadīšana alkohola, narkotisko psihotropo, toksisko vai citu apreibinošu vielu ietekmē. Tātad, ja šāda apsūdzība tiek uzrādīta personai, kvalificējot nodarījumu ar iepriekšminētajiem pantiem un pantu daļām, tad faktiski persona tiek vairākkārtīgi saukta pie kriminālatbildības un notiesāta par vienu un to pašu tiesībpārkāpumu.⁷⁹

Autors uzskata, ka šāda situācija ir minētās ideālas kopības gadījums, kvalificējot Krimināllikuma 317. vai 318.panta noziedzīga nodarījuma sastāvu ar Krimināllikuma 125.panta pirmajā daļā minēto noziedzīga nodarījuma sastāvu. Šajā gadījumā abu pantu sastāvs ietver tās pašas noziedzīga nodarījuma pazīmes – tīši smagi miesas bojājumi - kuras gan praksē un teorijā ir atzīts kvalificēt ar abiem noziedzīga nodarījuma sastāviem.

Autors uzskata, ka Krimināllikuma 317.panta kvalificējoša sastāva izveidē likumdevējs ir pieļāvis kārtējo paviršību, nosakot noziedzīga nodarījuma sankciju. Likumdevējam veidojot saliktus noziedzīgu nodarījumu sastāvus ir pienākums apskatīt saliktā sastāvā paredzētos citus noziedzīgu nodarījumu sankcijas un, izvērtējot nodarījuma objektīvās puses izpausmi un objekta svarīgumu, nosaka bargāku sankciju nekā kvalificējošā noziedzīgā nodarījuma sastāva sankcija. Varētu uzskatīt, ka likumdevējs ar smagām sekām varbūt nav iekļāvis tīšus smagus miesas bojājumus, bet tas neizskaidro situāciju, kāpēc tiek kvalificētas „smagas sekas”,

⁷⁷ Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 13.06.1997., Nr.143.

⁷⁸ Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 11.maijs, nr. 74.

⁷⁹ Krastiņš U. Krimināltiesību teorija un prakse: viedokļi, problēmas, risinājumi 2.Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015. 8.-9.lpp.

veidojot kopību. Sanāk, ka kvalificē „smagas sekas” kvalificēšanas pēc, bez nekādas sasaites ar reālajā dzīvē notikušo noziedzīgo nodarījumu.

Kamēr likumdevējs nav novērsis šo savu kļūdu nosakot salikta noziedzīga nodarījuma sastāva sankciju, no autora viedokļa šajā situācijā, likumdevēja paviršības dēļ, saskaras divi principi, kur viens no tiem ir *non bis in dem*⁸⁰, kas aizliedz kvalificēt papildus noziedzīga nodarījuma sastāvu ar tādām pašām, bet ne visām sastāva pazīmēm, un otrs ir viens no krimināltiesību svarīgākajiem principiem, ka smagākās sekas, nedrīkst aptvert ar vieglākajām⁸¹, kas liek veidot ideālo kopību. Tādēļ, lai veiktu pareizu kvalifikāciju, ir jānoskaidro, kurš no principiem prevalē.

Ņemot vērā ka Taisnīguma princips, kas ietver sevī *non bis in idem* principu ir gan normatīvi nostiprināts Krimināllikuma 1.panta piektajā daļā, Kriminālprocesa 25.pantā, gan arī pausts Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumos, piemēram, 2007.gada 7.jūnija spriedumā S.Zolotuhina lietā pret Krieviju⁸² autors uzskata, ka *non bis in idem* prevalē. Ņemot vērā normatīvo uzskaitījumu un tā atzīšanu starptautiskā mērīgā, *non bis in idem* princips iegūst samērā augstu gradācijas pakāpi, kas savukārt nav principam, ka smagākās sekas, nedrīkst aptvert ar vieglākajām.

Ņemot vērā iepriekš minēto, noziedzīgu nodarījumu saliktos sastāvos, kuros noteikta atbildība par nodarījumu, ja iestājušās smagas sekas, sankcijas viegluma dēļ noziedzīga nodarījuma kvalificēšana pēc ideālā kopības ar Krimināllikuma 123.pantu, 125.pantu vai 126.pantu nebūtu pieļaujama.

⁸⁰ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008 23-24.lpp

⁸¹ Krastiņš U. Vaina komplicētos noziedzīgos nodarījumos. Jurista Vārds. 2010 11.maijs, Nr. 19

⁸² Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007.gada 7.jūnija spriedums lietā 14939/03 S.Zolotuhin v Russia. Pieejams: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx#{\"appno\":\[\"14939/03\"\],\"itemid\":\[\"001-80962\"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx#{\) (aplūkots 12.04.2015.)

3. „SMAGU SEKU” UN „BŪTISKA KAITĒJUMA” OBJEKTĪVĀS PUSES RAKSTUROJUMS

Likumdevējam, veidojot noziedzīga nodarījuma saliktus sastāvus, ir vairāki tiesiskie „instrumenti”, kā raksturot noziedzīga nodarījuma kaitīgās sekas. Par tādām var uzskatītas „būtisku kaitējumu”, „smagas sekas”, miesas bojājumi (smagi, vidēja smaguma vai viegli miesas bojājumi). Kā novitāti Krimināllikumā veidojot noziedzīga nodarījuma saliktus sastāvus ir sastopama jauna kaitīgo seku pazīme, proti, „divu vai vairāku cilvēku nāve”. Minētā pazīme ir iekļauta vairākos Krimināllikuma pantos ar 2014.gada 25.septembra Saeimas pieņemtajiem grozījumiem Krimināllikumā, kas stājušies spēkā 2014.gada 29.oktobrī.⁸³

Likumdevējam ir iespējas izvēlēties, kādas kaitīgās sekas būtu atbilstošas konkrētā noziedzīgā nodarījuma seku raksturošanai. Kā arī, veidojot saliktus sastāvus, likumdevējam jāievēro sava kaitīguma „hierarhija” pret konkrētajām kaitīgajām sekām. Tas nozīmē, ka Likumdevējs nevar uz brīva prāta pamata noteikt mazāka mazāk smagas sekas par kvalificējošāka sastāva pazīmi nekā lielāka smaguma sekas.

Savukārt bieži likumdevējam nākas kaitīgās sekas noteikt kā pamatsastāva pazīmi, jo ar šādu instrumentu tiek norobežots administratīvais pārkāpums no kriminālsodāma noziedzīga nodarījuma. It īpaši pēc diviem grozījumiem Krimināllikumā, kas sākotnēji ar Saeimas 2010.gada 21.oktobrī pieņemtajiem grozījumiem⁸⁴ Krimināllikuma XI sadaļā „Noziedzīgie nodarījumi pret dabas vidi”, izslēdzot normas, kas paredz atbildību par nodarījumiem sakarā ar to, ka pārkāpums izdarīts atkārtoti gada laikā un Saeimas 2012.gada 13.decembra pieņemtajiem grozījumiem⁸⁵, kas izslēdza no Krimināllikuma pārējās Sevišķajā daļas normas, kas paredz atbildību par nodarījumiem sakarā ar to, ka pārkāpums izdarīts atkārtoti gada laikā. Kā piemērs šādam noziedzīga nodarījuma sastāvam var būt Krimināllikuma 166.panta pirmā daļa, kas paredz atbildību par pornogrāfiska priekšnesuma demonstrēšanas vai citu intīma rakstura izklaides ierobežošanas noteikumu pārkāpšanu vai par pornogrāfiska rakstura materiāla aprites noteikumu pārkāpšanu, ja ar to radīts būtisks kaitējums. Līdz ar to „būtisks kaitējums” ir tā robežšķirtne, kas norobežo minētā krimināllikuma normas piemērošanu no Latvijas Administratīvā pārkāpuma kodeksa 173.².panta piemērošanas.

Iepriekš minētajā gadījumā Krimināllikuma 166.panta pirmā daļa tika pārveidota, aizstājot atkārtotības pazīmi ar citu pazīmi, proti „būtisks kaitējums”, bet Krimināllikumā ir

⁸³ Grozījumi Krimināllikumā: Latvijas Vēstnesis 2014.gada 25.septembra likums // Latvijas Vēstnesis 2014.gada 15.oktobris, Nr. 204.

⁸⁴ Grozījumi Krimināllikumā: Latvijas Vēstnesis 2010.gada 21.oktobra likums // Latvijas Vēstnesis 2010.gada 10.novembris, Nr. 178.

⁸⁵ Grozījumi Krimināllikumā: Latvijas Vēstnesis 2012.gada 13.decembra likums // Latvijas Vēstnesis 2012.gada 27.decembris, Nr. 202.

normas, kuru pirmās daļas ir izslēgtas vispār un to pamatsastāvu veido otrās daļas, piemēram, Krimināllikuma 99.pants. šajā gadījumā panta otrā daļa ietver objektīvās puses pazīmi „būtisks kaitējums”, kas norobežo kriminālsodāmu darbību, no administratīvā pārkāpuma, kas paredzēts Latvijas administratīvā pārkāpuma kodeksa 75.pantā.⁸⁶

Kā arī atsevišķās kategorijās „būtisks kaitējums” ir kritērijs, kas norobežo noziedzīgo nodarījumu no disciplinārpārkāpuma, piemēram, Krimināllikuma 318.pants, vai kriminalizē nodarījumu, kas pats par sevi nav tiesbpārkāpums.

Savukārt vērtējuma jēdziena smagas sekas, ir labs veids kā aprakstīt iespējamās kaitīgās sekas, kas izpaužas fiziska kaitējuma nodarīšanu personai. Lai lieki neuzskaitītu visas iespējamās kaitīgās sekas, kas izpaudušās fiziska kaitējuma nodarīšanai personai, tādejādi normas dispozīciju neveidoti nesaprātīgi garu, likumdevējs ir izveidojis īsi raksturojošu seku izpausmes veidu, kas pēc apraksta īpaša likuma 24.pantā arī nav izsmeļošs. Tādēļ autors nedaudz aplūkos šo abu vērtējuma jēdzienu objektīvo izpausmi.

3.1. „Būtisks kaitējums” un to objektīvā izpausme

Jēdziens „būtisks kaitējums” normās prasa elastīgu pieeju Krimināllikuma normu interpretācijai. jo no tā, kā tiek saprasts un tulkots likums, ir atkarīga pareiza nodarījumu kvalifikācija un līdz ar to vainīgai personai izraugāmais sods.⁸⁷

Kā norāda U. Krastiņš⁸⁸, termins "būtisks kaitējums" ir vērtējamais kritērijs, jo:

- to saturs Krimināllikuma normā konstruktīvu apsvērumu dēļ konkrēti netiek atklāts;
- kaitējums vienmēr ir pietiekami individuāls konkrēta noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas gadījumā;
- vērtējuma jēdziena saturs laika gaitā var būt mainīgs.

Kriminālprocesa likuma 398.panta 2. daļa⁸⁹ nosaka, kad ir iegūti pietiekami pierādījumi, nodarījumu, par kuru uzsākta izmeklēšana, kvalificē pēc konkrēta Krimināllikuma panta. Līdz ar to secināms, ka izmeklēšanas laikā būtiski ir noskaidrot noziedzīga nodarījuma izraisītās sekas, lai atbilstoši pēc tam varētu kvalificēt pēc attiecīgā Krimināllikuma panta. Lai Krimināllikuma normu pareizi piemērotu, ir nepieciešamas labas krimināltiesību zināšanas, likuma jēgas izpratne un vēlēšanās piemērot attiecīgo normu⁹⁰, bet kā nākas secināt, ka procesa virzītājs gan izmeklēšanā, gan kriminālvajāšanā nav spējis

⁸⁶ Latvijas administratīvo pārkāpuma kodekss. LR likums. Ziņotājs 1984.gada 20.decembris, Nr. 51.

⁸⁷ Krastiņš U. Kas ir būtisks kaitējums mežpārkāpumu lietās. Jurista Vārds, 2002. gada 30. Jūlijs, Nr. 15, .

⁸⁸ Krastiņš U. Vērtējuma jēdzieni Krimināllikuma normās. Jurista Vārds, 12.06.2012., Nr.24 (723).

⁸⁹ Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 11.maijs, nr. 74.

⁹⁰ Krastiņš U. Kas ir būtisks kaitējums mežpārkāpumu lietās. Jurista Vārds, 2002. gada 30. Jūlijs, Nr. 15.

pienācīgi pierādīt būtiskā kaitējumu vai pat nav centies pierādīt visus nepieciešamos apstākļus, kas norāda uz būtiskā kaitējuma esamību.⁹¹

Vērtējot kaitējumu, kas radies noziedzīga nodarījuma rezultātā plašākā nozīmē, jāsaprot, ka katra noziedzīga darbība rada kaitīgas sekas. Tās var izpausties gan materiāla zaudējuma vai fiziska kaitējuma radīšanā, kā arī tas var būt morāla, politiska vai organizatoriska rakstura kaitējums. Tas nozīmē, ka kaitīgās sekas ir kaitējuma nodarīšana ar Krimināllikumu aizsargātām interesēm, kas var būt gan personas intereses, dabas aizsardzības intereses, valsts pārvaldes kārtības intereses, sabiedriskās drošības intereses un citas.⁹² Jau minētajā likumā "Par Krimināllikuma spēkā stāšanās laiku un kārtību" 23.panta 1.daļā⁹³ paredzēti divi būtiska kaitējuma kritēriji:

- ja noziedzīgā nodarījuma rezultātā nodarīts ievērojams mantiskais zaudējums un arī apdraudētas vēl citas ar likumu aizsargātās intereses un tiesības;
- ja ar likumu aizsargāto interešu un tiesību apdraudējums ir ievērojams.

Kā jau autors norādīja šī darba otrajā nodalījumā norādīja, minētie kritēriji nav piemērojami visos gadījumos, kad likumdevējs būtisku kaitējumu norādījis vai nu kā pamatsastāvu, vai arī kā kvalificējošu pazīmi. Autors šos abus kritērijus no teorijas un prakses viedokļa izskatījis atsevišķi un norādījis uz prakses nepilnībām, kvalificējot noziedzīgus nodarījumus, kuru rezultātā iestājies būtisks kaitējums.

Izpētot Krimināllikumu pēc likuma grozījumiem, kas stājušies spēkā 1. aprīlī, būtiskais kaitējums tika izmantots 73 normās gan kā pamatsastāvu, gan kā kvalificējošu pazīmi. Tik bieža vērtējuma jēdziena izmantošana likumā, biežāk nekā katra piektā norma, liecina par likumdevēja vienu no materiāla sastāva veidošanas līdzekļiem. Būtisko kaitējumu var iedalīt divās grupās:

- **normas, kur būtiskais kaitējums ir norādīts vispārīgi, bet nav konkretizēts** var izpausties jebkādu interešu un tiesību apdraudējuma veidā. Ar to jāsaprot, ka likumdevējs nav ierobežojis to interešu un tiesību loku, kas var būt par Īpašā likuma 23.pantā norādīto būtiskā kaitējuma kritērija pazīmēm. Līdz ar to būtisko kaitējumu var veidot jebkuras ar likumu aizsargātas tiesības un intereses. Jānorāda, ka vispārīgi norādīts būtiskais kaitējums ir iekļauts 43 normās, proti, 2 normās, kur atbildība noteikta par noziegumiem pret valsti, 5 normās, kur atbildība noteikta par noziegumiem valsts institūciju dienestā, 9 normās, kur atbildība noteikta par

⁹¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006. gada 20 oktobra lēmums lietā SKK – 620/2006, krimināllieta Nr. 02020001401;

⁹² Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000, 62-63. lpp.

⁹³ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 4.novembris, Nr. 331/332.

noziegumiem par dabas vidi, 4 normās, kur atbildība noteikta par noziegumiem pret personas pamattiesībām un pamatbrīvībām un noziegumiem pret pārvaldības kārtību, 6 normās, kur atbildība noteikta par noziegumiem pret tautsaimniecību, 8 normās, kur atbildība noteikta par noziegumiem pret vispārējo drošību un sabiedrisko kārtību, un 3 normās, kur atbildība noteikta par noziegumiem militārajā dienestā;

- **normas, kur būtiskai kaitējums ir konkretizēts ar konkrētām interesēm.**

37 pantos būtiskā kaitējuma izpausmes tika konkretizētas, līdz ar to, šādi likumdevējs ir strikti ierobežojies iespējamo interešu un tiesību apdraudējumu, kas var būt aizskartas ar konkrētu noziedzīgo nodarījumu. Šāds strikts iedalījums īpaši tiek pielietots noziedzīgos nodarījumos pret tautsaimniecību, jo šajā nodaļā būtiskā kaitējuma konkretizācija ir 16 normās. Vēl būtiskais kaitējums ir konkretizēts 9 normās, kur atbildība noteikta par noziegumiem pret dabas vidi, 3 normās, kur atbildība noteikta par noziegumiem valsts institūciju dienestā, 4 normās, kur atbildība noteikta par noziegumiem pret pārvaldības kārtību un vienā normā par noziegumiem pret satiksmes drošību.

Dažos pantos par būtiskā kaitējuma izpausme tika ļoti konkretizēta, kas vērienīgi ierobežo būtiskā kaitējuma pielietošanu saistībā ar citām iespējamajām interesēm. Šāda likumdevēja pieeja daudzos pantos ir vērtējama negatīvi, jo tādā veidā ļoti strikti tiek ierobežots to interešu iespējamais aizskārums, kuras varētu būt aizskartas ar kādu noziedzīgu nodarījumu, bet nav uzskaitītas. Piemēram, salīdzinot Krimināllikuma 102.pantu, kur atbildība noteikta par zemes, mežu un ūdeņu piesārņošanu un piegružošanu, ja radīts būtisks kaitējums dabas videi, mantiskajām vai saimnieciskajām interesēm, ar 103.pantu, kur atbildība noteikta par atmosfēras gaisa piesārņošanu, ja radīts būtisks kaitējums dabas videi, iedzīvotāju veselībai, mantiskajām vai saimnieciskajām interesēm, jāvērtē vai ūdens piesārņojums tiešām nevar radīt kaitējumu cilvēka veselībai. Kā arī dažos pantos Krimināllikumā konkretizētās intereses rada neizpratni par to, kā vispār ar noziedzīgām darbībām var aizskart šādas konkretizētās intereses. Piemēram, atsaucoties uz Krimināllikuma 217.pantu 2.daļu, būtu diezgan grūti pamatot, ka ar grāmatvedības un statistiskās informācijas noteikumu pārkāpšanu būtu iespējams nodarīt būtisku kaitējumu valsts varai. Ir vispār diskutabls jautājums par to kā var nodarīt kaitējumu valsts varai.

3.1.1. Noziedzīgā nodarījuma rezultātā nodarīts ievērojams mantiskais zaudējums un arī apdraudētas vēl citas ar likumu aizsargātās intereses

Šajā gadījumā pazīme ir tāda, ka noziedzīgs nodarījums ir radījis mantisku zaudējumu un cits ar likumu aizsargāto interešu un tiesību apdraudējums. Tā kā likumā nav norādes uz apdraudējuma apmēru tādēļ vērā ir ņemams ikkatrs cits kaitējums neatkarīgi no tā apmēra, ko pamatoti atzīmē arī U. Krastiņš.⁹⁴ No 2000.gada 8.jūnija, sakarā ar papildinājumiem Īpašā likuma 23.pantā⁹⁵, noteikts, ka mantiskais zaudējums atzīstams par ievērojamu, ja zaudējumi pārsniedz piecu minimālo mēnešalgu kopsummu nodarījuma izdarīšanas brīdī. Jāizceļ tas, ka materiālais zaudējums, kam jābūt ievērojamam, obligāti jākonstatē reizē ar citu kaitējumu, kura apmērs ne likumā, ne Senāta praksē netiek prasīts. Šim kaitējumam ir jābūt un tas var izpausties visdažādākā veidā un apmērā, pat viena kaitīga faktora veidā.⁹⁶

Runājot par mantisko zaudējumu aprēķināšanu, Ministru kabinets ir izdevis noteikumus "Mežam nodarīto zaudējumu noteikšanas kārtība"⁹⁷, kas palīdz atrisināt zaudējumu aprēķināšanu sakarā ar patvaļīgu ciršanu. Ministru kabineta 2007.gada 2.maija noteikumiem Nr.296 „Noteikumi par rūpniecisko zveju teritoriālajos ūdeņos un ekonomiskās zonas ūdeņos” 4. pielikumā „Pamattakses piedzenamās summas aprēķināšanai par zaudējumu, kādu fiziskās un juridiskās personas nodarījušas, nelikumīgi iegūstot zivis”⁹⁸ ir norādītas takses, lai aprēķinātu zaudējumus sakarā ar nelikumīgu zvejniecību.

Tiesu prakse uzskatāmi norāda, ka būtiska kaitējuma pareiza noteikšana sagādā ne mazumu problēmu tiesību normu piemērotājiem. Šajā jautājumā dažkārt ir manāma apstākļa ignorēšana, kas noved līdz tam, ka labi domāta Krimināllikuma norma netiek īstenota. Tā tiek nepareizi izprasta, kas gala rezultātā rada kļūdas tiesu praksē un sabiedrības neizpratni par tiesībaizsardzības institūciju darbību.⁹⁹ Tā kā būtisks kaitējums ir seku raksturojums ar samērā augstu kaitīguma pakāpi, tad atbilstoši tam Krimināllikumā ir paredzētas sekas. Izmeklēšanas iestādes nevar izvairīties ar likumu aizsargāto interešu un tiesību apdraudējums vispārējā formā vai pat sliktākajā piemērā tikai pieņēmuma veidā. Piemēram, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments konkrētā krimināllietā, kas Senātā izskatīta 2000. gada 16.maijā¹⁰⁰ nepārprotami norādījis, ka, risinot jautājumu par būtisku kaitējumu sakarā ar patvaļīgu koku ciršanu, reizē ar ievērojama apmēra materiālā zaudējuma konstatēšanu, jāņem vērā arī cits kaitējums dabas videi. Situācijā, kad tiek konstatēti mantiski zaudējumi

⁹⁴ Krastiņš U. Par vērtējuma jēdzieniem krimināltiesību normās. Grām.: Krastiņš U. Krimināltiesību teorija un prakse: Viedokļi, problēmas un risinājumi 1998-2008. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009.

⁹⁵ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 4.novembris, nr. 331/332.

⁹⁶ Krastiņš U. Kas ir būtisks kaitējums mežpārkāpumu lietās. Jurista Vārds, 2002. gada 30. Jūlijs, Nr. 15.

⁹⁷ Latvijas Republikas Ministru kabinets. Noteikumi Nr. 228 "Mežam nodarīto zaudējumu noteikšanas kārtība" Latvijas Vēstnesis, 2003. 6.maijs., nr. 66.

⁹⁸ Latvijas Republikas Ministru kabinets. Noteikumi Nr. 296 "Noteikumi par rūpniecisko zveju teritoriālajos ūdeņos un ekonomiskās zonas ūdeņos" Latvijas Vēstnesis, 2007. 5.maijs., nr. 72.

⁹⁹ Krastiņš U. Kas ir būtisks kaitējums mežpārkāpumu lietās. Jurista Vārds, 2002. gada 30. Jūlijs, Nr. 15.

¹⁰⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi. 2000. Rīga, 2001.

ievērojamos apmēros, bet izmeklēšana pat necentusies norādīt uz citu tiesību apdraudējumiem, kas rezultātā veidotu būtisku kaitējumu ir pretrunā ar Kriminālprocesa pierādīšanas būtību. Šāda Senāta Krimināllietu departamenta principiālā nostādne būtu vērā ņemama arī citos gadījumos, kad risināms jautājums par būtisku kaitējumu un ne tikai pret dabas vidi. Lai gan praksē ir sastopami gadījumi, kad netiek ievērots šis nosacījums, piemēram, Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesa ar 2010.gada 2.februāra spriedumā¹⁰¹ un Valmieras rajona tiesa 2010.gada 14.aprīļa spriedumā¹⁰², saucot apsūdzētos pie atbildības pēc Krimināllikuma 210.panta trešās daļas, tiesas aprobežojušās vienīgi ar norādi uz ievērojama apmēra mantiskā zaudējuma nodarīšanu kreditoram.

Profesors U.Krastiņš jautājumā par citu interešu apdraudējumu ir norādījis vairākas vadlīnijas, pēc kurām izvērtēt būtiskā kaitējuma esamību konkrētā noziedzīgā nodarījumā:

- apdraudējumam šādā gadījumā nav jābūt ievērojamam, kas atspoguļojas arī likuma tekstā, jo nav nekādas norādes uz apdraudējuma apmēru. Vērā ir ņemams ikkatrs cits apdraudējums interesēm neatkarīgi no tā apmēra;

- apdraudējums šajā izpratnē var saturēt arī vairāku interešu apdraudējumu;

- citu interešu apdraudējumam noteikti jābūt saistītam ar to nodarījumu, kas radījis mantisko zaudējumu ievērojamā apmērā;

- visbeidzot, krimināllietas procesuālajos dokumentos citu interešu apdraudējumam ir jābūt norādītam pēc iespējas konkrēti.¹⁰³

Šis pēdējais nosacījums ir saistīts ar Kriminālprocesa likuma 20 panta 1.daļu¹⁰⁴, proti, „katrai personai, par kuru izteikts pieņēmums vai apgalvojums, ka tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, ir tiesības uz aizstāvību, tas ir, tiesības zināt, kāda nodarījuma izdarīšanā to tur aizdomās vai apsūdz, un izvēlēties savu aizstāvības pozīciju.” Līdz ar to procesa virzītājam ir jāizklāsta, kā būtiskais kaitējums izpaužas noziedzīgā nodarījumā, lai persona var aizstāvēt sevi. Nepietiek ar vispārēju norādi par to, ka ir radies būtisks kaitējums. Arī tiesa, ja apsūdzības uzturētājs neizklāsta būtiskā kaitējuma esamību, nevar taisīt taisnīgu un pamatotu spriedumu, jo nav nekādu argumentu par to, kā radies būtiskais kaitējums.

Būtiski jāizceļ, ka tiesību normas piemērotājam, jābūt uzmanīgam „citu apdraudēto interešu” konstatācijā, proti, jāraugās, lai šīs citas intereses nepārklātos ar noziedzīga nodarījuma tiešajā objektā ietvertajām interesēm, kuras konkrētais noziedzīgais nodarījums neizbēgami apdraud. Izvērtējot citu likumīgo interešu apdraudējumu līdzās mantiskajam

¹⁰¹ Tiesu prakse krimināllietās par kredīta un citu aizdevumu negodprātīgu saņemšanu un izmantošanu, 2012. Pētījuma veica Prof. Dr. habil. iur. U. Krastiņš. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/info/summary/kriminaltiesibas/>

¹⁰² Turpat.

¹⁰³ Krastiņš U. Vērtējuma jēdzieni Krimināllikuma normās. Jurista Vārds, 2012. 12.jūnijs, nr.24.

¹⁰⁴ Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 11.maijs, nr. 74.

zaudējumam, šis cits kaitējums nevar saturēt to interešu apdraudējumu, kas jau ir ietvertas konkrēta noziedzīga nodarījuma sastāvā. Lai konstatētu būtisku kaitējumu, nepieciešams citu likumīgo interešu apdraudējums, ko neaptver konkrēta noziedzīga nodarījuma tiešais objekts.¹⁰⁵ Šim viedoklim noteikti jāpiekrīt, jo arī Augstākās tiesas praksē parādās šādas atziņas, piemēram, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012. gada 27. marta lēmumā lietā nr. SKK –178/2012 un Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012. gada 19. aprīļa lēmumā lietā nr. SKK –213/2012¹⁰⁶, kā arī tiesu prakse apkopojumā krimināllietās par kredīta un citu aizdevumu negodprātīgu saņemšanu un izmantošanu¹⁰⁷ tika norādīts uz to, ka citas ar Krimināllikumu aizsargātās intereses nevar sakrist ar noziedzīga nodarījuma tiešo objektu, ja jākonstatē būtisks kaitējums. Pārāk plaši tiekot traktētam citas ar likumu aizsargātās interesēm un tiesībām būtiska kaitējuma formulējumi ir nekonkrēti vai nepilnīgi un līdz ar to neatbilst Īpašā likuma 23.panta¹⁰⁸ prasībām. Pretēju viedokli pauž dipl. iur. Jevgēnijs Gubenko, norādot, ka Senāta tiesu praksē dominējošais viedoklis ir nepamatots, norādot, ka būtisku kaitējumu veido ne vien papildu ar likumu aizsargāto interešu un tiesību apdraudējums un mantiskā zaudējuma apmērs, bet arī jebkādu citu (ar mantisko zaudējuma nodarīšanu cietušajam nesaistīto) ar likumu aizsargātu tiesību un interešu apdraudējums, tajā skaitā tādu interešu apdraudējums.¹⁰⁹

Protams, skatot Īpašā likuma 23.pantu¹¹⁰, liek aizdomāties par normas formulējumu, proti, „būtisks kaitējums, iestājas, ja noziedzīgā nodarījuma rezultātā ne vien nodarīts ievērojams mantiskais zaudējums, bet arī apdraudētas vēl citas ar likumu aizsargātās intereses”. Jākonstatē tas būtiskums attiecībā uz kaitējumu, bet ja tiešā objekta apdraudējumu iekļautu kā „būtiska kaitējuma” kritērija vienu no sastāvdaļām, tad sanāktu, ka būtisko kaitējumu veidotu tikai ievērojams mantiskais zaudējums, jo, izdarot noziedzīgu nodarījumu, tiek jebkurā gadījumā apdraudēts tiešais objekts. Līdz ar to būtiskais kaitējums rastos katrā gadījumā, kad ar noziedzīgām darbībām tiktu nodarīts ievērojams mantisks zaudējums, kas būtu pavisam nepatiesi, jo tikai zaudējumi lielā apmērā var radīt būtisku kaitējumu bez citu ar

¹⁰⁵ Hamkova D. Profesora U.Krastiņa ieguldījums vērtējuma jēdziena „būtisks kaitējums” izpratnes attīstībā Latvijas krimināltiesībās.(nepublicēts) citāts: Hamkova D. Lekcijas „Nelikumīgu darbību ar alkoholiskajiem dzērieniem un tabakas izstrādājumiem kvalifikācijas problēmas” materiāli prokuroriem. 2012.gada 13.novembris.

¹⁰⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012. gada 27. marta lēmums lietā nr. SKK –178/2012, krimināllieta Nr. 11810036208; Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012. gada 19. aprīļa lēmumā lietā nr. SKK –213/2012, krimināllieta Nr. 11904006811.

¹⁰⁷ Tiesu prakse krimināllietās par kredīta un citu aizdevumu negodprātīgu saņemšanu un izmantošanu, 2012. Pētījuma veica Prof. Dr. habil. iur. U. Krastiņš. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/info/summary/kriminaltiesibas/>

¹⁰⁸ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 4.novembris, Nr. 331/332.

¹⁰⁹ Gubenko J. Par jēdzienu "būtisks kaitējums" Krimināllikuma 210. panta izpratnē. Jurista Vārds, 2013, 30.aprīlis, nr.17.

¹¹⁰ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 4.novembris, Nr. 331/332.

likumu aizsargātu tiesību un interešu apdraudējuma. Labāk izteiktu piemērs, kur „būtisks kaitējums” ir kvalificējoša pazīme, piemēram, Krimināllikuma 106.pants.¹¹¹ Šajā pantā būtiskais kaitējums tiek atsevišķi konkretizēts uz citām interesēm, kuras varētu būt aizskartas ar šo noziegumu, līdz ar to radītu augstāka noziedzīgā nodarījuma kaitīgumu, jo seku apmērs ir palielinājies un tādēļ mēs varam runāt par būtiskumu.

Visbeidzot būtu jānorāda, ka kaitējums, kas nav nodarīts tiešajam objektam ir mainīgs un daudzveidīgs, un tas, kāds ir tā apmērs, ir nosakāms katrā konkrētā gadījumā atbilstoši faktiskajiem nodarījuma apstākļiem. Turklāt, jāievēro, ka konkrētu interešu un tiesību apdraudējums, kas raksturo būtisku kaitējumu, ir īpatnējs savā izpausmē katrā cilvēka darbības jomā.¹¹²

3.1.2. Noziedzīgā nodarījuma rezultātā nodarīts ievērojams citu aizsargāto interešu un tiesību apdraudējums

Šajā gadījumā kaitējumu nav iespējams noteikt naudas vērtībā vai citādā materializētā veidā - zaudējumu nav iespējams fiksēt, tāpēc likums paredz citāda rakstura kaitējumu, kuram arī jābūt ievērojamam. Radīto kaitējumu nav pieņemts vērtēt naudas izteiksmē, piemēram, kaitējums radīts valsts varas vai pārvaldes institūcijas darbībai sakarā ar valsts amatpersonas pieļauto dienesta stāvokļa ļaunprātīgu izmantošanu, tādā veidā ievērojami kaitējot attiecīgās valsts institūcijas prestižam vai ja tā saistīta ar tiesiska, fiziska vai morāla kaitējuma nodarīšanu kādai personai u.tml. Kaitīguma smagums vērtējams katrā konkrētajā gadījumā atbilstoši krimināllietā konstatētajiem apstākļiem, un to galīgā veidā izdara tiesa, kas šo krimināllietu izskata.¹¹³ Specifiski noziedzīga nodarījuma kvalifikācijā saistībā ar koku patvaļīgu ciršanu, saskaņā ar Īpašā likuma 1. pielikumu¹¹⁴ „Kritēriji, pēc kuriem nosakāms apdraudējums vai ievērojams apdraudējums ar likumu aizsargātajām interesēm un tiesībām meža vides saglabāšanā” būtiska kaitējuma esamībai pietiek konstatēt ar koku patvaļīgu ciršanu radītu ievērojamu apdraudējumu ar likumu aizsargātajām interesēm un tiesībām meža vides saglabāšanā, neņemot vērā nodarīto zaudējumu apmēru. Līdz ar to, ja netiek noskaidrots un patvaļīgā koku ciršanā vainīgajam apsūdzībā netiek norādīts zaudējuma apmērs, būtisku kaitējumu, tad atbilstoši Īpašā likuma 1.pielikumam¹¹⁵ tiek ieteikti pavisam citi būtiska

¹¹¹ Krimināllikums LR likums. Latvijas Vēstnesis 1998.gads 17.jūnijs, Nr.199/200.

¹¹² Krastiņš U. Par vērtējuma jēdzieniem krimināltiesību normās. Jurista Vārds, 2002. gada 29. Janvāris, Nr. 2..

¹¹³ Krastiņš U. Par vērtējuma jēdzieniem krimināltiesību normās. Jurista Vārds, 2002. gada 29. Janvāris, Nr. 2,

¹¹⁴ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 4.novembris, nr. 331/332.

¹¹⁵ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 4.novembris, Nr. 331/332.

kaitējuma kritēriji, kas netiek saistīti ar konkrētu zaudējumu apmēru. Papildinot ar U.Krastiņa piebildi, ka šie kritēriji nav vienīgie krimināltiesību teorijā un tiesu praksē, kas ir iezīmējušies koku patvaļīgas ciršanas gadījumos.¹¹⁶ Jāatzīmē, ka šis ir vienīgais Īpašā likuma¹¹⁷ pielikums, kur tiek norādīti kritēriji ar likumu aizsargāto interešu un tiesību apdraudējuma izvērtēšanai, kuri ir attiecināmi tikai uz konkrētiem noziegumiem.

Nebūtu arī prātīgi prasīt, lai likumdevējs noteiktu būtiskā kaitējuma kritērijus ikvienā gadījumā, kad krimināltiesību normas dispozīcijā uz to ietverta norāde. Īpašā likuma 23.panta 3.daļā¹¹⁸ ir noteiks, ka „noziedzīgo nodarījumu rezultātā ar likumu aizsargāto interešu un tiesību apdraudējuma kritērijus var noteikt šā likuma pielikumos”, kas apliecina, ka likumdevējam nav pienākums izveidot šādus kritērijus. Likumā ir definēti būtiska kaitējuma pamatkritēriji, kas izvērtējami un piemērojami atbilstoši konkrētajai situācijai, balstoties uz krimināltiesību teorijā un tiesu praksē nostiprinātajām atziņām.¹¹⁹ Likumdevējs praktizējis tikai tādu kaitējuma (zaudējuma) kritēriju noteikšanu, kas izsakāmi noteiktās mērvienībās, piemēram, narkotiku lieli apmēri vai apmēri, par kuriem iestājas kriminālatbildība (svara vienībās), vai vēl citā gadījumā fiziska kaitējuma kritērijus pēc konkrēti nosakāmas smaguma pakāpes (miesas bojājumi). Autors uzskata, iekļaujot kritērijus būtiska kaitējuma noteikšanai, tas savā ziņā būtu pretējs likumā ietvertā vērtējuma jēdziena mērķim. Proti, ja vērtējuma jēdziens tiek iekļauts likumā ar mērķi, lai elastīgi pielāgotos dzīves apstākļu maiņai, tad šādi kritēriji likuma normu padara „stīvāku”. Vērtējuma jēdzienam jābūt brīvam un ar tām norādēm, kas iekļautas Īpašā likuma 23.pantā¹²⁰ ir pietiekamas. Šī likuma norma ir jāizprot, bet nav norma jāieliek noteiktās robežās, un lai labāk noteiktu kaitējuma apmēru var lūgt speciālistu vai ekspertu palīdzību.

Profesors U. Krastiņš¹²¹ un U. Ķiniš¹²² ir izveidojuši teorētiskas iestrādes un piedāvā kritērijus, attiecīgi izvērtējot būtisku kaitējumu pret cilvēku veselību, tautsaimnieciskajām interesēm, meža vidi, medību saimniecību, zivsaimniecību un būtisku kaitējumu noziedzīgos

¹¹⁶ Krastiņš U. Kas ir būtisks kaitējums mežpārkāpumu lietās. Jurista Vārds, 2002. gada 30. Jūlijs, Nr. 15,.

¹¹⁷ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 4.novembris, Nr. 331/332.

¹¹⁸ Turpat.

¹¹⁹ Hamkova D., Liholaja V. Būtiska kaitējuma izpratne: likums, teorija, prakse. Jurista Vārds, 2012. 10.janvāris, nr.2.

¹²⁰ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 4.novembris, nr. 331/332.

¹²¹ Krastiņš U. Noziedzīgi nodarījumi pret dabas vidi. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001; Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009; Ķiniš U. Nodarījumi pret informācijas sistēmu drošību. Krimināllikuma piemērošanas problēmas. Jurista Vārds, 27.09.2011., Nr. 39.

¹²² Ķiniš U. Nodarījumi pret informācijas sistēmu drošību. Krimināllikuma piemērošanas problēmas. Jurista Vārds, 27.09.2011., Nr. 39.; Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2009.

nodarījumos pret informācijas sistēmu drošību. Konkurences padome¹²³ ir noteikusi specifiskus teorētiskus kritērijus atbilstoši Konkurences likuma jēgai un mērķim. Bet, tā kā „būtisks kaitējums” ir jēdziens ar augstu abstrakcijas pakāpi un dzīves apstākļi ir dažādi, tad arī konkurences padome savus kritērijus nenosaka izsmieļoši, pasakot, ka novērtējot kaitējumu konkurencei, var tikt ņemti vērā arī citi konkrētā gadījuma specifiskie apstākļi, kuriem ir vai var būt ietekme uz konkurenci konkrētajā tirgū.

Savukārt Īpašā likuma 23.¹ pants norāda, ka Krimināllikuma 221. pantā (attiecībā uz spirtu un citiem alkoholiskiem dzērieniem) un 221². pantā paredzēto noziedzīgo nodarījumu, kas radījis būtisku kaitējumu, iestājas, ja alkoholiskā dzēriena daudzums sasniedz 10 litrus absolūtā spirta. Tādējādi attiecībā uz alkoholiskiem dzērieniem, lai konstatētu, ka noziedzīgs nodarījums ir radījis būtisku kaitējumu vai izdarīts lielā apmērā, ir tikai viens kritērijs, proti, absolūtā spirta daudzums litros - 10 litri absolūta spirta rada būtisku kaitējumu. Piekrītot Diānai Hamkovai un Valentijai Liholajai¹²⁴ par to, ka pats būtiskā kaitējuma apzīmējums satur prasību par noteikta kaitējuma radīšanu, proti, tas ir nesaraujami saistīts ar noteiktu interešu un tiesību apdraudējumu, bet, nosakot konkrētu daudzumu absolūtā spirta, ir grūti sasaistīt noteiktu spirta daudzumu ar kaitīgām sekām. Šāda veida pieeja no likumdevēja puses vērtējama negatīvi. Likumdevējs noziegumos sakarā ar alkohola apriti būtisko kaitējumu nosakot tikai ar kvantitāti, bet tajā pašā laikā citas akcīzes precēm nākas vērtēt mantisko zaudējumu, lai konstatētu būtisko kaitējumu, ir vērtējami kā nevienlīdzīgi nosacījumi. Līdz ar to praksē var rasties problēmas, kad vienas personas rīcības gan ar alkoholu un citu akcīzes precī izpaužas dažādos apmēros – absolūtā spirta daudzums ir 10 litri bet, piemēram, tabakas izstrādājumi sasniedz lielus apmērus.¹²⁵

Arī attiecībā uz likumu aizsargāto interešu un tiesību apdraudējums, kas ir ievērojams, nākas secināt, ka procesa virzītājam sagādā problēmas piepildīt šo jēdzienu ar saturu. Tādēļ, kā norādījis U.Krastiņš, nosakot, vai ar likumu aizsargāto interešu un tiesību apdraudējums ir ievērojams, būtu ņemams vērā jebkurš kaitējums neatkarīgi no tā apmēra, kas nav vērtējams naudas izteiksmē.¹²⁶ Nosakot jēdzienu saturu ir jābalstās uz konkrētā noziedzīgā nodarījuma faktiem un jāraugās, lai tie atbilstu likuma jēgai un mērķim, kā arī jāvērtē tā saikne ar citiem jēdzieniem. Ja precīzas norādes nevar iegūt no Krimināllikuma, tās jāmeklē tiesību sistēmā,

¹²³ Būtisks kaitējums konkurencei. Pieejams: <http://www.kp.gov.lv/lv/reklamas-likuma-parkapumi/butisks-kaitejums-konkurencei> (skatīts 21.04.2013.)

¹²⁴ Hamkova D., Liholaja V. Nelikumīgas darbības ar alkoholiskajiem dzērieniem un tabakas izstrādājumiem: kvalifikācijas problemātika. Jurista Vārds, 2012. gada 28. augusts, Nr. 35

¹²⁵ Turpat.

¹²⁶ Krastiņš U. Par vērtējuma jēdzieniem krimināltiesību normās. Krimināltiesību teorija un prakse: viedokļi, problēmas un risinājumi. 1998-2008. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009.

proti, normatīvajos aktos, caur kuriem var noskaidrot būtiskā kaitējuma izpausmi pret konkrētu objektu, gan tiesību doktrīnā, gan tiesu praksē, gan arī vispārīgos tiesību principos.

Arī jautājumā par interešu apdraudējumu, kas pats par sevi ir ievērojams, profesors U.Krastiņš ir noteicis vairākas vadlīnijas apdraudējuma izvērtēšanai:

- jāizvērtē, intereses nozīmīgums, ko apdraud prettiesiskais nodarījums;¹²⁷

- jāizvērtē attiecīgās intereses apdraudējuma veids, lai noteiktu apdraudējuma smagumu;

- izvērtējams ir noziedzīgā nodarījumā cietušās personas viedoklis, jo tieši cietušais ir tā persona, pret kuru ir vērsti nodarījums. Jāatzīmē, ka uz cietušās viedokli jāraugās tomēr ļoti kritiski, jo cietuša uzskats pret sev nodarīto apdraudējumu var būt ļoti neadekvāts realitātei. Cietušais parasti nodarījumu pret sevi vērtēs smagāk. Tādēļ šajā gadījumā jā saglabā objektivitāte uz cietušā viedokli.;

- attiecīgās situācijās, lai noteiktu apdraudējuma apmēru, jāņem vērā speciālistu viedoklis, ja nepieciešams, eksperta atzinums.¹²⁸

Savukārt U.Ķinis norādījis nedaudz savādākās vadlīnijas apdraudējuma apmēra noteikšanai, proti, ir jāņem vērā cietušā sociālais stāvoklis, apdraudētā objekta darbības raksturs un speciālās funkcijas ietekme uz citiem ārējās vides objektiem, tai skaitā ietekme uz citiem sabiedrības locekļiem utt. Minētais skaidri norāda, ka jurista pienākums ir meklēt atbildes uz neskaidriem jautājumiem konkrētā likumā vai tiesību sistēmā, ieskaitot juridiskās zinātnes atziņas kopumā.¹²⁹

Tiesu praksē ir konstatēti gadījumi, kad procesa virzītājs nav pamatojis to, kā izpaužas būtiskais kaitējums konkrētā noziedzīgā nodarījumā. Procesā virzītājam ir pienākums pierādīt, kā izpaužas tiesību ievērojama apdraudējums, kas izriet no kriminālprocesa normām, kā pierādīšanas pienākums. Kā arī tiesu prakses apkopojumā "Tiesu prakse krimināllietās par valsts amatpersonu un uzņēmumu, uzņēmēj sabiedrību vai organizāciju atbildīgo darbinieku izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem. 2002.-2003"¹³⁰, ka būtiska kaitējuma konstatēšanas gadījumā, nav pieļaujamas apsūdzībā vispārējās frāzes kā "valsts varai", "pārvaldības kārtībai", "ar likumu aizsargātām personas tiesībām un interesēm", nenorādot, kā tieši ir izpaužas aizskāruma valsts varai, pārvaldības kārtība. Piemēram, Augstākās tiesas

¹²⁷ Krastiņš U. Par vērtējuma jēdzieniem krimināltiesību normās. Krimināltiesību teorija un prakse: viedokļi, problēmas un risinājumi. 1998-2008. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009.

¹²⁸ Krastiņš U. Par vērtējuma jēdzieniem krimināltiesību normās. Jurista Vārds, 2002.. 29.janvāris, nr.2

¹²⁹ Ķinis U. Nodarījumi pret informācijas sistēmu drošību. Krimināllikuma piemērošanas problēmas. Jurista Vārds, 27.09.2011., Nr. 39

¹³⁰ Tiesu prakse krimināllietās par valsts amatpersonu un uzņēmumu, uzņēmēj sabiedrību vai organizāciju atbildīgo darbinieku izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem 2002-2003. Pieejams: www.at.gov.lv

Krimināllietu tiesu palātas 2010. gada 8. oktobra spriedumā¹³¹ norādīts, ka definētais būtiska kaitējuma formulējums neatbilst likuma "Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību"¹³² nosacījumiem, jo ir vispārīgs un nekonkrēts un pretrunā ar Kriminālprocesa likuma 405. panta pirmo daļu¹³³. Nevar norādīt, ka ar apsūdzētā darbībām tika grauts valsts iestādes prestižs, kas uzskatāms par būtisku kaitējumu pārvaldības kārtībai. Lai gan pēc noziedzīga nodarījuma apstākļiem ir pamats runāt par būtisku kaitējumu, jo valsts amatpersonai, izmantojot dienesta stāvokli, izdarot noziegumu, pats par sevi atzīstams par pietiekamu, lai atzītu, ka ir radīts vismaz ievērojams apdraudējums ar likumu aizsargātām interesēm. Interesants piemērs tiesu praksē¹³⁴ ir, kad, lai pierādītu būtiskā kaitējuma esamību, tiek norādīts uz kādu citu likumu, piemēram, M.Š. ar savu rīcību radījis būtisku kaitējumu valsts varai un pārvaldības kārtībai, spriedumā iekļaujot atsauci uz Valsts pārvaldes iekārtas likuma 10. panta noteikto valsts pārvaldes principu, t. i., - 1) valsts pārvalde ir pakļauta likumam un tiesībām. Tā darbojas atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajai kompetencei. Valsts pārvalde savas pilnvaras var izmantot tikai atbilstoši pilnvarojuma jēgai un mērķim; 2) valsts pārvalde darbojas sabiedrības interesēs; 3) valsts pārvaldei, atsevišķai iestādei vai amatpersonai, īstenojot valsts pārvaldes funkcijas, nav savu interešu, - apzinātu ignorēšanu un neievērošanu, tādējādi secinot, ka M.Š. "būtiski grāvis sabiedrības uzticēšanos visu valsts amatpersonu darbībai". Tas nevar būt. Uz būtiska kaitējuma formulējuma nepieciešamību un konkrēta formulējuma neesamības nepieļaujamību ir norādīts arī Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2011. gada 1. marta lēmumā.¹³⁵

Būtiski ir jāatzīmē, ka Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008. gada 1. septembra lēmumā¹³⁶ tika norādīts, ka Satversmē garantēto tiesību aizskārums katrā ziņā atzīstams par personas tiesību un interešu ievērojamu apdraudējumu likuma „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 23.panta¹³⁷ izpratnē. Līdz ar to, šāda Senāta atziņa savā veidā ir norādījusi kritērijus ievērojamu interešu un tiesību apdraudējuma konstatēšanai, kas saistīti ar personas Satversmē garantētajām tiesībām.

¹³¹ Tiesu prakse krimināllietās par valsts amatpersonu un uzņēmumu, uzņēmēj sabiedrību vai organizāciju atbildīgo darbinieku izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem 2002-2003. Pieejams: www.at.gov.lv.

¹³² Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 4.novembris, Nr. 331/332.

¹³³ Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 11.maijs, nr. 74.

¹³⁴ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2011. gada 1. marta lēmums lietā SKK-7/2011, krimināllieta Nr. 16870001706.

¹³⁵ LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2011. gada 31. augusta lēmums lietā Nr. SKK-257/2011, krimināllieta Nr. 11096001707.

¹³⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008. gada 1. septembra lēmums lietā nr. SKK – 351/2008. Krimināllieta nr. 12330002307.

¹³⁷ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 4.novembris, Nr. 331/332.

3.1.3. Vainas forma noziedzīgu nodarījumu saliktos sastāvos attiecībā pret būtisku kaitējumu

Ņemot vērā „būtiska kaitējuma” lietojumu saliktu noziedzīgu nodarījumu sastāvu veidošanā, vien no būtiskākajiem jautājumiem ir vainas forma attiecībā uz minētajām sekām.

„Būtiskais kaitējums”, kā jau šajā nodaļā tika aprakstīts, ir plašs un nekonkrēts noziedzīga nodarījuma seku aprakstīšanas veids, kura izpausmi var atrast ar vadlīnijām Īpašajā likumā. Pēc tā aprakstīšanas veida un vadlīnijām Īpašajā likumā, var teikt, ka neviena vispārīga Krimināllikuma norma par būtiska kaitējuma iestāšanos kriminālatbildību neparedz. Būtiskais kaitējums vienmēr ir piesaistīts kādam izceltam nodarījumam, tādejādi individualizējot kaitīgo seku iestāšanās cēloni, proti nodarījumu.

Autors aplūkojot juridiskajā literatūrā paustos viedokļus par būtiska vainas formu, ir secinājis, ka pilnīgas vienprātības nepastāv. Tam varētu būt par iemeslu, ka likumā Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību 23.pantā, ne arī kādā citā normatīvā aktā nav noteikta iespējamā būtiskā kaitējuma vainas forma noziedzīgos nodarījumos.

Krimināllikuma 8.pantā otrā daļā paredzēts, ka nosakot noziedzīgo nodarījumu izdarījušas personas vainas formu, jākonstatē šīs personas psihiskā attieksme pret noziedzīgā nodarījuma objektīvajām pazīmēm. Un jāatgādina, ka par objektīvajām pazīmēm tiek uzskatīts gan nodarījums, gan kaitīgās sekas. Tāpēc noziedzīgu nodarījumu kvalificējot pēc salikta noziedzīga nodarījuma sastāva, ir nepieciešams noskaidrot personas subjektīvo attieksmi arī pret kaitīgajām sekām, proti, būtisku kaitējumu.

Aplūkojot Krimināllikuma 279.panta pirmā daļā¹³⁸ par kādas darbības izdarīšanu patvaļīgi, apejot normatīvajā aktā noteikto kārtību, ja šīs darbības tiesiskumu apstrīd valsts vai pašvaldības iestāde vai cita persona, 317.panta pirmajā daļā¹³⁹ par valsts amatpersonas izdarītām tīšām darbībām, kas acīmredzami pārsniedz valsts amatpersonai ar likumu vai uzliktu uzdevumu piešķirto tiesību un pilnvaru robežas, 325.panta pirmajā daļā¹⁴⁰ par valsts amatpersonai likumā noteikto ierobežojumu vai aizliegumu pārkāpšanu, redzams, ka būtiskās vainas forma noteikta nodoma formā, proti, persona veicot nodarījumu, paredz kaitīgo seku iestāšanās iespēju, proti, būtisks kaitējums, un persona vēlas šādu seku iestāšanās iespēju vai arī apzināti pieļauj.

¹³⁸ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 2.daļa. Rīga: AFS, 2007. 333-335.lpp

¹³⁹ Turpat, 417-419.lpp.

¹⁴⁰ Turpat, 433-434.lpp

Savukārt atšķirīga vainas formas tiek noteikta, piemēram, Krimināllikuma 97.panta otrajā daļā¹⁴¹ par dabas resursu izpētes vai izmantošanas noteikumu pārkāpšanu Latvijas Republikas teritoriālajā jūrā, kontinentālajā šelfā vai ekskluzīvajā ekonomiskajā zonā, 197.pantā¹⁴² par darba pienākumu nolaidīgu pildīšanu, ko izdarījis uzņēmuma (uzņēmēj sabiedrības) vai organizācijas atbildīgs darbinieks vai uzņēmuma (uzņēmēj sabiedrības) vai organizācijas pilnvarota tāda pati persona, 342.panta pirmajā daļā¹⁴³ par dienesta pienākumu nepildīšanu, kā arī par nolaidīgu to pildīšanu, kur psihiskā attieksme pret būtisko kaitējumu var izpausties tikai noziedzīgas nevērības vai noziedzīga pašpaļāvības viedā.

Attiecībā uz būtiskā kaitējuma vainas formu Krimināllikuma 226.panta pirmajā daļā¹⁴⁴ par sabiedrisko pasākumu organizēšanas vai norises kārtības pārkāpšanu, ko izdarījis pasākuma organizētājs vai cita persona, ir norādīts, ka būtiskais kaitējums var izpausties, gan netieša nodoma veidā, gan arī aiz neuzmanības.

Autors norāda, ka Krimināllikumā ir vairākas normas, kur būtiskā kaitējuma vainas forma krimināllikuma komentāros nemaz nav aprakstīta, piemēram, Krimināllikuma 241.pant pirmajā daļā¹⁴⁵ par patvaļīgu piekļūšanu automatizētas datu apstrādes sistēmas resursiem, ja tas saistīts ar sistēmas aizsardzības līdzekļu pārvarēšanu vai ja tas izdarīts bez attiecīgas atļaujas vai izmantojot citai personai piešķirtas tiesības, 274.panta otrajā daļā par dokumenta, kas piešķir tiesības vai atbrīvo no pienākumiem, zīmoga vai spiedoga nolaupīšanu, noslēpšanu, tīšu iznīcināšanu vai bojāšanu, kā arī par nolaupītā dokumenta, zīmoga vai spiedoga izmantošanu vai realizēšanu. Ir tikai jautājums, vai šajās normās paredzētais būtiskais kaitējums var izpausties abās vainas formās?

Ņemot vērā, ka nevienā normatīvajā aktā būtiska kaitējuma vainas forma nav noteikta, autors vēlas noskaidrot, kas būtu šie apstākļi, kas veido „būtiskā kaitējuma” vainas formas atšķirības. Ja tomēr tiek paredzēta atšķirīga psihiskā izpausme uz būtisko kaitējumu, tad tādām jābūt pamatotām. Vai tā varētu būt pašas darbības izpausme vai tomēr kāds cits apstāklis. Savukārt, ja tā ir darbība, tad, kas būtu tie noteicošie faktori, kas darbības raksturotu kā tādu, ka būtiskā kaitējuma vainas forma var izpausties tikai nodomā, tikai aiz neuzmanības vai abas vainas formās.

¹⁴¹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 2.daļa. Rīga: AFS, 2007. 74-76.lpp

¹⁴² Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3.daļa. Rīga: AFS, 2007. 110-111.lpp

¹⁴³ Turpat, 456-457.lpp.

¹⁴⁴ Turpat, 198-202.lpp

¹⁴⁵ Turpat, 250-252.lpp

Par šķērslī, lai noteiktu kādu konkrētu vainas formu attiecībā uz būtisko kaitējumu, vai vismaz noteikt kādas vadlīnijas vainas formas noteikšanai, ir fakts, ka Krimināllikumā nepastāv vispārīga norma, kas paredzētu atbildību par būtiska kaitējuma izraisīšanu. Pastāvot šādu normai, varētu vērst kādas vadlīnijas sakarā ar likumdevēja paredzēto sankciju diferencējot atbildību ar nodomu un aiz neuzmanības, kā tas ir dažādu miesas bojājumu izraisīšanas gadījumā, lai konstatētu iespējamās vainas formas salikto noziedzīga nodarījuma sastāvus.

Autors uzskata, ka būtiska kaitējuma vainas formu nevajag ierobežot Krimināllikuma normās, nosakot tikai nodoma vai neuzmanības formu. Ar šādu vainas formu striktu noteikšanu tiek ierobežota arī paša Krimināllikuma normas, kurā kā objektīvās puses pazīme paredzēts būtisks kaitējums, piemērošana. Ņemot vērā paša būtiskā kaitējuma izpausmi, kas ir tik ļoti vispārīga un nekonkrēta, iekļaujot tādas kritērijus kā interešu aizskārums, nav pareizi nodalīt vainas formas, nemaz neapzinot kaitējuma izpausmes veidu. Likumdevējs izveidojot vērtējuma jēdzienu, ir vēlējis tā elastīgāku piemērošanu attiecībā uz kriminalizēta nodarījuma iespējamām izraisītajām sekām. Tādēļ autors uzskata, ka jebkuras vainas formas ierobežošana attiecībā uz būtisko kaitējumu būtu nepareiza, ņemot vērā likumdevēja vēlmi ar šo krimināltiesību institūtu fleksiblāk pielāgoties visiem iespējamajiem apdraudējumiem, neatkarīgi no vainas formas. Kādas vainas formas izpausmes nepieļaušanu uz būtisko kaitējumu būtu vērtējama kā tiesību normu piemērotāja patvaļa.

3.2. „Smagu seku” objektīvā izpausme

„Smagas sekas” ir viens no Krimināllikumā visbiežāk sastopamo kaitīgo seku raksturojošiem veidiem. Tā kā smagas sekas ir tieši viens no noziedzīgu nodarījumu saliktu sastāvu veidojošajiem elementiem, tad autors vēlējis apskatīti to saturu.

Aplūkojot likuma Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību 24.pantu¹⁴⁶, redzams, ka par smagām sekām tiek uzskatītas ja noziedzīgā nodarījuma rezultātā izraisīta cilvēka nāve, nodarīti smagi miesas bojājumi vai psihiskas dabas traucējumi vismaz vienai personai, mazāk smagi miesas bojājumi vairākām personām, mantiskais zaudējums lielā apmērā vai radīts citāds smags kaitējums ar likumu aizsargātām interesēm. Un kritēriji, miesas bojājumu smaguma pakāpes noteikšanai, paredzēti likuma Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību pielikumā.

¹⁴⁶ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 4.novembris, Nr. 331/332.

Tātad no Īpašā likuma smagu seku skaidrojuma ir redzamas, ka smagu seku saturs nav izsmeļošs, jo likumdevējs ir norādījis, ka par smagām sekām var tikt uzskatīts citāds smags kaitējums ar likumu aizsargātām interesēm. Īpašā likumā nav papildus aprakstīts, kas ir citāds smags kaitējums un kā to precīzi noteikt kā smagu. Tātad likumdevējs Īpašajā likumā ir norādījis uz Krimināllikumā visplašāk izraisītajām sekām, veicot noziedzīgu nodarījumu. Par tādiem atzīsti cilvēka nāve, nodarīti smagi miesas bojājumi vai psihiskas dabas traucējumi vismaz vienai personai, mazāk smagi miesas bojājumi vairākām personām, mantiskais zaudējums lielā apmērā.

Par smagiem miesas bojājumiem tiek atzīti miesas bojājumi, kas bīstams dzīvībai vai bijis par iemeslu redzes, dzirdes vai kāda orgāna, vai orgāna funkciju zaudēšanai, gara slimībai, vai citam veselības traucējumam, ja tas saistīts ar darbaspēju paliekošu zaudēšanu ne mazāk kā vienas trešdaļas apmērā vai radījis grūtniecības pārtraukšanu, vai izpaudies nelabojamā sejas izķēmojumā.¹⁴⁷

Par vidēji smagiem miesas bojājumiem tiek atzīti miesas bojājums, kas nodarīts ar nodomu, nav bīstams dzīvībai un radījis ilgstošu veselības satricinājumu vai darbaspēju ievērojamu un paliekošu zaudējumu mazāk nekā vienas trešdaļas apmērā.¹⁴⁸

Psihiski dabas traucējumi Īpašajā likumā nav konkretizēti, bet par to esamību pierāda ar tiesu psiholoģiskās ekspertīzes atzinumiem.

Par mantisku zaudējumu lielā apmērā tiek uzskatīts, ja nozieguma priekšmeta kopējā vērtība nodarījuma izdarīšanas brīdī nav bijusi mazāka par piecdesmit tai laikā Latvijas Republikā noteikto minimālo mēnešalgu kopsommu. Priekšmetu vērtība nosakāma atbilstoši tirgus cenām vai tām pielīdzinātām cenām nodarījuma izdarīšanas laikā.¹⁴⁹

Autors norāda, ka tiesu praksē jau ir iestrādātas arī citas smagu seku izpausmes, kas ir pielāgotas atbilstoši konkrēta noziedzīga nodarījuma objektīvās puses ārējai izpausmei. Par piemēru autors norāda Krimināllikuma 135.panta sastāvā iekļautās smagās sekas saprotamas, kā smaga miesas bojājuma nodarīšana cietušajai grūtniecības pārtraukšanas gadījumā, kas var izpausties kā sievietes neauglība, vairākkārtēji spontāni aborti, smagi iekaisuma procesi, saistīti ar ilgstošu veselības traucējumu utt.¹⁵⁰

Ņemot vērā iepriekš minēto smagas sekas tiek uztvertas vairāk vai mazāk par kaitīgām sekām, kas izpaužas fiziska kaitējuma nodarīšanu personai, ja neskaita mantisko zaudējumu lielā apmērā

¹⁴⁷ Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 4.novembris, Nr. 331/332.

¹⁴⁸ Turpat.

¹⁴⁹ Turpat.

¹⁵⁰ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3.daļa. Rīga: AFS, 2007. 262-268.lpp.

Jānorāda uzreiz, ka likumdevējs nerunā par šo minēto seksu subjektīvo pusi, pieļaujot Krimināllikuma 8.pantā paredzēto abu vainas formu iestāšanās iespēju attiecībā uz kaitīgajām sekām.

Šobrīd praksē ir iestrādāts, ka personas nonāvēšanu ar nodomu smagu seksu ietveros likumdevējs neparedz, jo tādā gadījumā viss noziedzīgais nodarījums ir atzīts par slepkavību un jākvalificē pēc atbilstošajiem Krimināllikuma normām, kas paredz atbildību par tīšu personas nonāvēšanu – slepkavību. Tā ir tikai prakses izpausme, kas nav noregulēta nevienā normatīvajā aktā. Tādēļ jautājums būtu, kādēļ tad citus smagu seksu izpausmes veidus praksē tiek atzīti kā iespējamus izdarīt arī ar nodomu?

Savukārt smagu miesas bojājumu un mazāk smagu miesas bojājumu nodarīšana ar nodomu, kvalificējot pēc Krimināllikuma normā paredzētas pazīmes smagas sekas, rada problēmas noziedzīgu nodarījumu sastāvos. Piemēram 317. Un 318.panta otrā daļa, kura ietver smagas sekas (plašāka satura normas) sankcija neaptver Krimināllikuma 125. un 126.panta (šaurāka satura normas) sankcijas. Savukārt paredzot likumdevējam noziedzīga nodarījuma sastāvā smagus miesas bojājumus vai mazāk smagus miesas bojājumu vairākām personām ar nodomu, tad attiecīgi likumdevējam būtu jāparedz atbilstoši smagāka sankcija, kas nevar būt vieglāka par šaurākas normas sankciju.

Autors uzskata, ka nevienveidīgas vainas formas iespējamību diferencēšana uz dažādām smagu seksu izpausmēm nebūtu pareiza. Ja likumdevējs nav noteicis konkrētu vainas formu uz smagām sekām, tad tā var izpausties gan nodoma, gan neuzmanības formā. Tādēļ, ja praksē ir iestrāde, ka smagu seksu kritēriji kā smagi miesas bojājumi vienai personai, vai mazāk smagi miesas bojājumi vairākām personām var izpausties nodoma formā, tāda pieeja būtu piemērojama arī uz personas nonāvēšanu, paredzot, ka smagas sekas ietver personas nonāvēšanu ar nodomu. Savukārt likumdevējam vajadzētu piestrādāt pie saliktu noziedzīgu nodarījumu, kuri satur pazīmi smagas sekas, sankcijām, neļaujot paredzēt vieglāku sankciju nekā vispārīgās normas sankcija.

Savukārt autors norāda, ka smagas sekas, kā salikta noziedzīga nodarījuma sastāva pazīme ir sastopama tādos noziedzīgos nodarījumos, kas saistīti arī ar automatizētu datu apstrādes sistēmu. Par tādiem tiek atzīti Krimināllikuma 241.pantā paredzēts nodarījums, proti, par patvaļīgu piekļūšanu automatizētas datu apstrādes sistēmas resursiem, Krimināllikuma 243.pantā par automatizētā datu apstrādes sistēmā esošās informācijas neatļautu grozīšanu, bojāšanu, iznīcināšanu, pasliktināšanu vai aizklāšanu vai apzināti nepatiesas informācijas ievadīšanu automatizētā datu apstrādes sistēmā un Krimināllikuma 244.pantā par tāda rīka (ierīces, datorprogrammas, datorparoles, pieejas koda vai līdzīgu datu) neatļautu izgatavošanu, pielāgošanu izmantošanai, realizēšanu, izplatīšanu vai glabāšanu, kurš

paredzēts automatizētas datu apstrādes sistēmas resursu ietekmēšanai vai ar kura palīdzību var piekļūt automatizētas datu apstrādes sistēmai vai tās daļai.

Autors šajā situācijā izvirza jautājumu, vai smagas sekas būtu saprotams arī kā citāds kaitējums, ne tikai fiziskā izpausmē, vai tomēr rīkojoties ar automatizētajām ierīcēm ir iespējams nodarīt cietušajai personai kādas fiziska rakstura sekas. Pēc Krimināllikuma komentāriem¹⁵¹, nekādu īpašu paredzētu seku iestāšanos vērtējuma jēdziens „smagas sekas” šajā gadījumā.

Jānorāda, ka Krimināllikuma 241.panta pirmajā daļā un 243.panta pirmajā daļa un otrajā daļā ir paredzēta atbildība par patvaļīgu piekļūšanu automatizētas datu apstrādes sistēmas resursiem, ja ar to radīts būtisks kaitējums. No šādas konstrukcijas veida būtu secināms, ka vairāk vai mazāk, nemateriāla kaitējuma nodarīšana tomēr būtu pakļaujama zem „būtiska kaitējuma” kritērijiem, nesasniedzot smagu seku līmeni. Jau praksē tiek pausti dažādi būtiskā kaitējuma izpausme, piemēram, iestādes diskreditācija¹⁵², tika norādīts, ka Satversmē garantēto tiesību aizskārums¹⁵³, degradējot prestižu un autoritāti¹⁵⁴ u.c. Tādēļ varētu uzskatīt, ka „būtisks kaitējums” aptver visas kaitīgās sekas, kurām nav fiziskas izpausmes pret cietušo personu.

Savukārt aplūkojot Krimināllikuma 244.pantu, kur nodarījums vērsts pret datu apstrādes sistēmas resursu ietekmēšanai vai ar kura palīdzību var piekļūt automatizētas datu apstrādes sistēmai, nākas secināt, ka šajās normās nav paredzētas kaitīgas sekas, kā būtisks kaitējums.

Autors visos trijos Krimināllikuma paredzētos noziedzīgos nodarījumos, veicot sastāvā paredzēto nodarījumu, nesaskata iespējamību radīt jebkādu fizisku kaitējumu cietušajam. Autors vairāk sliecas uz kādu personas tiesību, kas ir nostiprinātas Satversmē¹⁵⁵, pārkāpumu, piemēram, personas tiesībām uz privātās dzīves neaizskaramību, izmantojot personas datus. Praksē izstrādātais būtiska kaitējuma saturs autora prāt izslēdz kvalificēt kaitīgas sekas, kurām nav fiziska rakstura, pēc pazīmes smagas sekas. Šo divu vērtējuma jēdzienu konkurencē „būtisks kaitējums” aptver nemateriālās personas intereses. Autors uzskata, ka likumdevējs nemateriālām interesēm nav devis tik lielu kaitīguma pakāpi, lai varētu kvalificēt pēc objektīvās puses pazīmes „smagas sekas”.

¹⁵¹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3.daļa. Rīga: AFS, 2007, 250-256.lpp.

¹⁵² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2013. gada 28. februāra lēmums Lietā SKK –7/2013.

¹⁵³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008. gada 1. septembra lēmums lietā nr. SKK – 351/2008. Krimināllietā nr. 12330002307.

¹⁵⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2014. gada 18. Februāra lēmums lietā Nr.SKK – 1/2014.

¹⁵⁵ Satversmes. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1.jūlijs, Nr. 43

Protams, smagu seku ietvaros varētu runāt arī par mantisko zaudējumu, kas varētu sastādīt izmaksas, lai novērstu automatizēto datu izpaušanu nepiederošām personām, kādas uguns mūra izveidošanu vai tml. Bet tādā gadījumā šādiem zaudējumiem ir jāsasniedz vismaz 50 nodarījuma laikā paredzēto mēnešalgu liels zaudējums cietušajai personai.

Tādēļ ņemot vērā Krimināllikumā reglamentētos nodarījumos, kas saistīti arī ar automatizētu datu apstrādes sistēmu manipulācijām, kā rezultātā iestājušās smagas sekas, vērtējuma jēdziens varētu sevī ietvert tādu seku izpausmi, kas vēl nav izcelts Īpaša likuma 24.pantā, bet kas varētu izpausties tikai materiālā vai fiziskā veidā.

4. VAINA NOZIEDZĪGA NODARĪJUMA SALIKTOS SASTĀVOS

Pazīmju kopumā, kas raksturo Krimināllikumā paredzētu noziedzīga nodarījumu, viens no būtiskākajiem ir nodarījuma subjektīvās puses elements – vaina noziedzīgajā nodarījumā.¹⁵⁶ Noziedzīgu nodarījumu sastāvi Krimināllikuma normās pēc to pazīmēm ir visai atšķirīgi un neviendabīga ir arī personas psihiskā attieksme pret noziedzīga nodarījuma sastāvā iekļautajām pazīmēm. Kaitīgās sekas noziedzīgos nodarījumos ar kvalificējošām pazīmēm un arī saliktajos sastāvos Krimināllikuma sevišķās daļas pantu dispozīcijās parasti tiek apzīmētas kā būtisks kaitējums vai smagas sekas. Sankciju bargums atkarībā no personas vainas formas pret šādām smagām sekām ir stipri atšķirīgs.¹⁵⁷ Tādēļ personas psihiskajai attieksmei pret noziedzīga nodarījuma sastāva objektīvajām pazīmēm ir noteicoša pazīme nodarījuma kvalifikācijā un tālāk arī soda noteikšanā nodarījuma vainīgajai personai.¹⁵⁸

Ne velti Krimināllikuma 8.pantā otrā daļā paredzēts, ka nosakot noziedzīgo nodarījumu izdarījušas personas vainas formu, jākonstatē šīs personas psihiskā attieksme pret noziedzīgā nodarījuma objektīvajām pazīmēm. Un situācijā, kad saliktos noziedzīga nodarījuma sastāvos ietverti divu Krimināllikumā paredzētu pastāvīgu noziedzīgu nodarījumu sastāvu pazīmes, pret kurām ir atšķirīga subjektīvā attieksme, nereti rodas jautājums, ar kādu vainas formu ir izdarīts konkrētais noziedzīgais nodarījums, proti, vai tas izdarīts tīši, vai aiz neuzmanības.¹⁵⁹

Neatkarīgi no tā, kā uzbūvēts Krimināllikuma sevišķās daļas pants, ir jānosaka, vai attiecīgais noziedzīgais nodarījums pieskaitāms pie tīšiem vai to izdara aiz neuzmanības, jo tāda vienota risinājuma vajadzība izriet no likuma prasības. Krimināllikuma vispārīgajā daļas 8.pantā ir paredzētas tikai divas vainas formas – nodoms un neuzmanība.¹⁶⁰ Tātad jautājums ir par vainas formu kopumā saliktu sastāvu noziedzīgos nodarījumos. Nevienvērtīgas normu konstrukcijas un atšķirīgu teorētisku viedokļu dēļ līdz šim nav vienota risinājuma šajā jautājumā. Līdz ar to, autors uzskata, ka vienotas pieejas nepieciešamības gadījumā ir pamats apspriest šāda normatīva regulējuma ieviešanu Krimināllikumā.

Autors norāda, ka vainas formas noteikšana ir svarīga vairāku krimināltiesisku apsvērumu dēļ, ne tikai paša noziedzīga nodarījuma smaguma apzināšanai saskaņā ar krimināllikuma 7.pantu, bet arī citu krimināltiesisku jautājumu risināšanā, piemēram, salikta

¹⁵⁶ Inovāciju juridiskais nodrošinājums. LU 70.konferences rakstu krājums. Krastiņš U. Konceptuāli par vainu krimināltiesībās. Rīga: LU akadēmiskais apgāds, 2012.

¹⁵⁷ Krastiņš U. Vaina noziedzīgos nodarījumos ar saliktu sastāvu. Jurista Vārds, 2011 19.jūnijs, nr.29

¹⁵⁸ Krastiņš U. Vaina komplicētos noziedzīgos nodarījumos. Jurista Vārds. 2010 11.maijs, Nr. 19

¹⁵⁹ Turpat.

¹⁶⁰ Literatūrā tiek pausts arī viedoklis trešās vainas formu (dubultā vainas forma), par ko autors šoreiz savā darbā nepunās. Skat. Тяжкова И.М. Неосторожные преступления с использованием источников повышенной опасности. Санкт-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2002, с. 45–53; Курс уголовного права. Общая часть. Т. 1. Учение о преступлении. Под ред. Н.Ф. Кузнецовой. Москва: Зерцало, 1999, с. 332–336.

sastāva kopējās vainas formas noteikšana ir svarīga sakarā arī ar Krimināllikuma 15.pantā paredzētās sagatavošanās noziedzīgam nodarījumam un noziedzīga nodarījuma mēģinājuma institūta iespējamību saliktu sastāvu noziedzīgos nodarījumos. Tā arī Latvijas Sodū izpildes kodekss¹⁶¹ brīvības atņemšanas soda izciešanai ir paredzējis trīs dažādu tipu cietumus - slēgtu, daļēji slēgtu un atklātā tipa. Vainas forma ir viens no kritērijiem, kas ņemams vērā, nosakot, kāda tipa cietumā notiesātajam jāuzsāk brīvības atņemšanas soda izciešana.

Autora prāt, kā būtiskākais „stūrakmens” vienota tiesiska regulējuma ieviešanā ir saistīti ar dažādajiem viedokļiem attiecībā uz nodarījuma vainas formu. Ņemot vērā Krimināllikuma grozījumus¹⁶² vispārīgā daļa ir papildināta ar 9.panta otro daļu, kur ir nostiprināts, ka personas nodarījums ir vienmēr veikts tiši.

Šāda grozījuma veikšana pilnībā atbilst jau teorijā paustajam viedoklim par to, kas tiek uzskatīts par darbību vai bezdarbību. Proti, par darbību krimināltiesiskā nozīmē uzskatāma personas apzināta, aktīva, kaitīga un prettiesiska uzvedība, ar ko tiek realizēta personas griba, un tā rezultātā tiek izdarīts krimināllikumā paredzēts ar likumu aizsargāto interešu apdraudējums. Savukārt ar bezdarbību krimināltiesiskā nozīmē jāsaprot apzināta personas gribai atbilstoša pasīva, kaitīga un prettiesiska uzvedība, kas izpaudusies noteiktu tiesisku pienākumu neveikšanā, pastāvot reālai iespējai tos veikt, kā rezultātā izdarīts Krimināllikumā paredzēts apdraudējums ar likumu aizsargātām interesēm.¹⁶³

Gan ar darbību, gan ar bezdarbību objektīvi tiek realizēta vainīgās personas griba. Tā katrā Krimināllikuma sevišķās daļas pantā vai panta daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāva objektīvās puses pamatpazīmes ir darbība vai bezdarbība, ar kuru tiek realizēta vainīgās personas griba.¹⁶⁴ Jāatzīmē, ka personas gribu var ietekmēt ārēji apstākļi tādā veidā, ka viņa darbojas neatbilstoši savai patiesajai gribai. Piemēram, tādi apstākļi var būt nepārvarami dabas apstākļi, smagas slimības, bezsamaņas stāvoklis, fiziska vardarbība, psihiska piespiešana un citi gadījumi. Tādos gadījumos persona par viņas darbību vai bezdarbību no kriminālatbildības tiek atbrīvota. Savukārt subjektīvā attieksme pret darbību vai bezdarbību izpaužas kā savas rīcības apzināšanās. Neapzināta darbība vai bezdarbība krimināltiesiskā izpratnē neizraisa krimināltiesiskas sekas, jo nav vainas nodarījumā.¹⁶⁵

Personas psihiskā darbība ietver arī sava nodarījuma kaitīguma apzināšanos. Tas nozīmē, ka vainīgais saprot, ka ar savu darbību vai bezdarbību viņš apdraud fizisko vai

¹⁶¹ Latvijas Sodū izpildes kodekss: LR likums. Ziņotājs, 1971. 1.janvāris, Nr.1

¹⁶² Grozījumi Krimināllikumā: Latvijas Republikas 2012.gada 13.decembra likums. Latvijas Vēstnesis, 2012.gada 27.decembris, Nr.202.

¹⁶³ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 116.lpp

¹⁶⁴ Бойко А.И. Преступное бездействие. Санкт-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2002, с. 76–129.

¹⁶⁵ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 116.lpp; Krastiņš U. Vaina noziedzīgos nodarījumos ar saliktu sastāvu. Jurista Vārds. 2010 19.jūlijs, Nr. 29

juridisko personu likumiskās intereses. Šādas pakāpes sava nodarījuma kaitīguma izpratne piemīt ikvienam noziedzīga nodarījuma subjektam.¹⁶⁶ Šie kritēriji raksturo ikkatru kriminālsodāmu nodarījumu.

Līdz ar to, ar šiem grozījumiem Krimināllikumā praktiski ir atteikts uzskatīt, ka Krimināllikumā ir normas, kur salikta noziedzīga nodarījuma sastāvi veidoti tā, ka gan darbība, gan kaitīgās sekas iestājušas aiz neuzmanības un tādos noziedzīgu nodarījumos psihiskā attieksme pret visām salikta noziedzīga nodarījuma sastāva objektīvo pusi raksturojošām pazīmēm noteikta kā neuzmanība.¹⁶⁷

Atšķirīgu viedokli pauž M.Leja norādot, ka psihiskā attieksme uz objektīvajām pazīmēm nozīmē arī vērtēt prettiesiskuma apzināšanos,¹⁶⁸ piebilstot, ka prettiesiskuma apzināšanās, lai atzītu, ka persona izdarījusi tīšu noziedzīgu nodarījumu, ir obligāta tikai gadījumos, kad Krimināllikums īpaši paredz „prettiesiskumu” kā noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmi.

Savukārt J.Rozenbergs šādam viedokli nepiekrīt, par piemēru norādot Krimināllikuma 260.pantā paredzēto nodarījumu, proti, Krimināllikuma 260.pantā paredzētā noziedzīga nodarījuma izdarīšana tiek saistīta nevis ar jebkādā veidā veiktu automašīnas vadīšanu, kas pati par sevi katrā gadījumā ir tīša personas rīcība, bet gan ar automašīnas vadīšanu, pārkāpjot ceļu satiksmes noteikumus vai transportlīdzekļa ekspluatācijas noteikumus, līdz ar ko personas attieksme pret normā aprakstīto darbību tomēr var tikt diferencēta atkarībā no personas subjektīvās attieksmes pret tādu automašīnas vadīšanu, kuras gaitā noteikumi tiek pārkāpti.¹⁶⁹

Autors piekrīt prof. U.Krastiņa viedoklim, ka nodarījums tiek izdarīts tikai tīši. norāda uz praksē atzīto, ka formālus noziedzīgus nodarījumus var izdarīt tikai ar tiešu nodomu.¹⁷⁰ Krimināllikuma 9.panta otrajā daļā: „Noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu ar tiešu nodomu, ja persona apzinājusies savas darbības vai bezdarbības kaitīgumu un to apzināti veikusi vai pieļāvusi” ir izteikta formāla sastāva vainas forma. Tādēļ, pat ja mēs kriminalizētu jebkuru darbību, bez kaitīgām sekām, nāktos atzīt, ka tas tiek izdarīts tikai ar tiešu nodomu. Kā arī, aplūkojot Krimināllikuma 10.panta regulējumu, no tā diezgan skaidri redzams, ka neuzmanības forma tiek attiecināta tikai uz kaitīgajām sekām, nesaistot šo nodoma formu uz

¹⁶⁶ Krastiņš U. Vaina noziedzīgos nodarījumos ar saliktu sastāvu. Jurista Vārds. 2010 19.jūlijs, Nr. 29

¹⁶⁷ Krastiņš U. Vaina noziedzīgos nodarījumos ar saliktu sastāvu. Jurista Vārds, 2011 19.jūnijs, nr.29

¹⁶⁸ Leja M. Noziedzīga nodarījuma izdarīšana ar nodomu. Jurista Vārds, 2010 14.aprīlis, Nr. 15

¹⁶⁹ Rozenbergs J. Vainas institūts krimināltiesībās un tā nozīme noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijā. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/5122> (aplūkots 12.04.2015.)

¹⁷⁰ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 165.lpp

nodarījumu. Kaitīgo seku paredzēšana noziedzīga nodarījuma sastāvā nevar būt par pamatu atzīt, ka nodarījumu uzreiz ir iespējas izdarīt aiz neuzmanības.

Autors arī saprot, kādēļ vairums neatzīst šāda viedokļa ieviešanu praksē. Autors uzskata, ka Latvijas tiesību piemērotāju apziņā palikusi iepriekšējā vainas formas veida noteikšanas izpratne pret nodarījumu, tādēļ arī netiek atbalstīts U.Krastiņa paustais viedoklis par vainas formu nodarījumam. Iespējams, ka Krimināllikuma 10.panta attiecināšana arī uz darbību ir novedusi uz nepareizu praksi. Savukārt lūkojoties tieši no teorētiskā viedokļa puses, prof. U.Krastiņa viedoklis ir pilnīgi pareizs.

Apskatot vēl nodarījuma vainas formu, jāizceļ Krimināllikuma 335.pants, kas nosaka atbildību par nepaklausību, kā arī par citādu tīšu pavēles neizpildīšanu dažādos apstākļos. Likumdevējs ir izcēlis tīšu nodarījumu, pie tam tikai uz pavēles neizpildīšanu, neaptverot citu noziedzīga nodarījuma sastāvā minētu alternatīvu nodarījumu, proti, nepaklausību. Savukārt Krimināllikuma 336.pantā ir paredzēta atbildība par priekšnieka pavēles neizpildīšanu aiz nolaidības, ja tā izraisījusi smagas sekas. Šāda nodarījuma diferencēšana sastopama arī Krimināllikuma 319.pantā un pie tam vienā daļā, proti pirmajā, kurā paredzēta atbildība par valsts amatpersonas pienākumu nepildīšanu, tas ir, ja valsts amatpersona tīši vai aiz nolaidības neizdara darbības, kuras tai pēc likuma vai uzlikta uzdevuma jāizdara, lai novērstu kaitējumu valsts varai vai pārvaldības kārtībai vai ar likumu aizsargātām personas interesēm, un ja ar to valsts varai, pārvaldības kārtībai vai ar likumu aizsargātām personas interesēm radīts būtisks kaitējums.

Kā juridiskajā literatūra tiek pausts viedoklis, tad nodarījums Krimināllikuma sevišķās daļas dispozīcijās var būt dažādi apzīmēti: nolaidīgi (Krimināllikuma 138.panta pirmā daļa), nevērīgi (Krimināllikuma 108.pantā), neapzinīgi (Krimināllikuma 196.panta pirmā daļa), ļaunprātīgi (Krimināllikuma 145.panta trešā daļa) patvaļīgi (Krimināllikuma 109.pants), acīmredzami (Krimināllikuma 231.panta pirmā daļa) un citi. Minētajos pantos runa nav par personas psihisko attieksmi pret nodarījumu, bet gan par dažādiem personas nodarījuma veikšanas paņēmieniem reālajā pasaulē, un tie attiecas uz konkrētā noziedzīgā nodarījuma objektīvo pusi. Tas nozīmē, ka personas nodarījums vienmēr ir tīšs, neatkarīgi no vainas formas pret kaitīgajām sekām, kas iestājušās tās rezultātā.¹⁷¹

Tad jautājums izriet sekojošs, kādēļ likumdevējs atsevišķu noziedzīgu nodarījumu sastāvā iekļauto nodarījumu apzīmē, kā izdarītu tīši, ja no Krimināllikuma 9.panta izriet norāde, ka nodarījums var būt tikai tīšs. Tāpat līdzīga noziedzīga nodarījuma formulējums sastopams Krimināllikuma 340.pantā par tīšu sišanu vai piekaušanu, kā arī par citādu tīšu vardarbību, ko karavīrs izdarījis pret karavīru, ja kaut viens no tiem pilda militārā dienesta

¹⁷¹ Krastiņš U. Vaina noziedzīgos nodarījumos ar saliktu sastāvu. Jurista Vārds. 2010 19.jūlijs, Nr. 29

pienākumus, Krimināllikuma 318.pantā par valsts amatpersonas izdarītām tīšām darbībām, ļaunprātīgi izmantojot dienesta stāvokli, ja šīs darbības radījušas būtisku kaitējumu valsts varai vai pārvaldības kārtībai vai ar likumu aizsargātām personas interesēm u.c.

Lai uzskatītu, ka „nolaidība” Krimināllikuma 319.panta pirmajā daļā ir personas nodarījuma veikšanas paņēmiens, tad nav saprotams, kādēļ tas tiek diferencēts no tīšas personas bezdarbības, ja tiek uzskatīt, ka tas tik un tā izdarīts tīši. Autors uzskata, ka šāda norāde uz nodarījuma vainas formu ir lieka, un būtu dzēšama no Krimināllikuma vien tā iemesla dēļ, lai Krimināllikumā nebūtu saskatāmi kādi pārpratumi ar nodarījuma vainas formu.

Ņemot vērā Krimināllikuma 9.panta normatīvo regulējumu, autors pauž jautājumu, vai šajā gadījumā par kādas personas rīcību, ja tā tiek pierādīta, vispār ir nepieciešamība pierādīt subjektīvo attieksmi. No iepriekš minētā izriet, ka nodarījumu var veikt tikai tīši, tādejādi nodarījuma psihiskā attieksme jau tiek prezumēta. Tad no valsts apsūdzības puses tiek atvieglots uzdevums. Prokuroram vairs nav nepieciešamība pierādīt personas psihisko attieksmi pret nodarījumu, ja netiek pierādīti kādi apstākļi, kas ietekmē personas gribu, lai gan Kriminālprocesa likuma 527.panta¹⁷² pirmā daļa, paredz, ka „notiesājoša sprieduma aprakstošajā daļā sniedz pierādītā noziedzīga nodarījuma aprakstu un juridisko kvalifikāciju, minot tā izdarīšanas laiku, vietu, izdarīšanas veidu, apsūdzētā vainas formu, motīvus un šā nodarījuma sekas” No šāda viedokļa raugoties, autors skatās skeptiski uz minēto grozījumu Krimināllikumā ietekmi uz personas nodarījuma psihiskās attieksmes analīzi.

Savukārt raugoties no materiālo tiesību viedokļu puses, tiek atvieglots kvalifikācijas process, pastāvot atsevišķām problēmām. Problēma paliek situācijās, kad personas attieksme pret kaitīgajām sekām pastāv neuzmanīgas vieglprātības vai noziedzīgas nevērības veidā, jo jānosaka noziedzīga nodarījuma kopējā vainas forma.¹⁷³

Kaitīgās sekas noziedzīgu nodarījumu saliktos sastāvos Krimināllikuma sevišķās daļas dispozīcijās parasti tiek apzīmētas kā būtisks kaitējums vai smagas sekas. Nerodas problēmas vainas formas noteikšanā noziedzīgos nodarījumos, kas saistīti ar būtiska kaitējuma radīšanu ar likumu aizsargātām interesēm. Neatkarīgi no tā, vai būtiskais kaitējums kā kaitīgās sekas iekļautas pamatsastāvā vai kā nodarījumu kvalificējoša pazīme, noziedzīga nodarījuma kvalifikācija nemainās, jo šāda veida kaitīgās sekas ir mazāk smagas un sankcijas par tāda kaitējuma radīšanu atkarībā no vainas formas nav tik izteikti atšķirīgas.¹⁷⁴ Vainas noteikšana šādos nodarījumos problemātiska kļūst tāpēc, ka smagām sekām tiek pielīdzināta cilvēka

¹⁷² Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 11.maijs, nr. 74.

¹⁷³ Krastiņš U. Vēl un vēlreiz par vainu salikta sastāva noziedzīgos nodarījumos. Jurista vārds, 2014.4.novembris, Nr. 43

¹⁷⁴ Krastiņš U. Vaina noziedzīgos nodarījumos ar saliktu sastāvu. Jurista vārds, 2011. 19.jūlijs, nr.29

nāve, smagi miesas bojājumi vai mazāk smagi miesas bojājumi vairākām personām. Šāda smaguma kaitīgo seku radīšanā personas vaina var izpausties tīši, gan aiz neuzmanības. Nav strīda par to, ka tādos gadījumos, kad Krimināllikuma panta vai tā daļa dispozīcijā personas vaina pret smagām sekām paredzēta neuzmanības formā, bet situācijā, kad konstatējama tīša vaina attiecībā pret sekām, piemēram par ceļu satiksmes noteikumu pārkāpšanu, kā rezultātā iestājušas cilvēka nāve un vainīgā attieksmes, pret šādām sekām, izpaudusies kaut vai netieša nodoma veidā, norādījums jākvalificē, kā personās slepkavība¹⁷⁵

Ņemot vērā nesenos grozījumus Krimināllikumā, autors centīsies aplūkot noziedzīga nodarījuma subjektīvo pusi, atkarībā no noziedzīga nodarījuma salikta sastāva uzbūves.

Krimināllikuma sevišķajā daļā ir trīs normas, kuras viennozīmīgi norādīts uz nodarījumiem, kas uzskatāmi par izdarītiem tikai aiz neuzmanības:

- Krimināllikuma 123.pants par nonāvēšanu aiz neuzmanību;
- Krimināllikuma 131.pants par miesas bojājumu nodarīšanu aiz neuzmanības;
- Krimināllikuma 186.pants par mantas iznīcināšanu un bojāšanu aiz neuzmanības.

Ņemot vērā Krimināllikuma 9.panta otro daļu, šo noziedzīgo nodarījumu darbība vai bezdarbība ir veikta tīši, bet noteicošais noziedzīga nodarījuma vainas formas noteikšanā ir tieši kaitīgajām sekām.¹⁷⁶ Tātad arī šajā gadījumā ņemot vērā teorētiskās iestrādes,¹⁷⁷ tiek runāts par saliktu noziedzīga nodarījuma sastāvu, jo arī šajā gadījumā psihiskā attieksme pret nodarījumu un kaitīgajām sekām ir atšķirīga.

Savukārt bez šīm trīs universālām normām, Krimināllikumā ir vairākas normas, kurās uzrādīti īpaši apstākļi, par kuriem nav minēts minētajās trīs universālajās normās. Tā Krimināllikuma 108.pants paredz atbildību par meža iznīcināšanu vai bojāšanu aiz neuzmanības, Krimināllikuma 188.pants par gāzes un naftas vadu iznīcināšanu vai bojāšanu aiz neuzmanības, 345.pants par militārā dienesta mantas iznīcināšanu un bojāšanu aiz neuzmanības u.c. Arī šajās normās par galveno vainas formas noteikšanā tiek atzīta kaitīgās sekas.¹⁷⁸ Spilgti to atspoguļo šāds piemērs Krimināllikuma 95. pantā - par valsts noslēpuma izpaušana aiz neuzmanības tiek saistīta ar būtisku kaitējumu, kas iestājies vainīgā neuzmanības dēļ, bet pati darbība ir tīša. Ja pret būtisku kaitējumu tiek konstatēta tīša vaina, tad vainīgajam jāatbild saskaņā ar KL 94. pantu par valsts noslēpuma apzinātu izpaušanu. Šādi likumdevējs ir izcēlis, kā noteikt noziedzīga nodarījuma kopējo vainas formu atsevišķos

¹⁷⁵ Turpat.

¹⁷⁶ Krastiņš U. Vaina noziedzīgos nodarījumos ar saliktu sastāvu. Jurista Vārds. 2010 19.jūlijs, Nr. 29

¹⁷⁷ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 82.lpp

¹⁷⁸ Krastiņš U. Vaina noziedzīgos nodarījumos ar saliktu sastāvu. Jurista Vārds. 2010 19.jūlijs, Nr. 29

noziedzīgos nodarījumos. Šāda pieeja visos noziedzīgos nodarījumos, kad kaitīgās sekas iestājas aiz neuzmanības, nav pieļaujama, tādēļ arī no likumdevēja puses tas ir izcelts.

Viens no risinājumiem, kā risināt jautājumu par vienotās vainas formas noteikšanu, ir norāde uz vainas formu krimināllikuma sevišķās daļas pantu nosaukumā. Tā kā aiz neuzmanības izdarītu noziedzīgu nodarījumu formulējumu krimināllikuma sevišķajā daļā ir daudz mazāk par tīšiem nodarījumiem, tad norāde uz noziedzīgu nodarījumu aiz neuzmanības panta nosaukumā ir vieglāk realizējama.¹⁷⁹ Ierosinājums attiecas uz tādām normām, kurās prettiesiskās kaitīgās sekas aiz neuzmanības tiek sodītas, ja darbība (bezdarbība), kas izraisījusi kaitīgās sekas, nav bijusi reglamentēta ar kādu tiesību normatīvo aktu (noteikumiem).¹⁸⁰

Šajā gadījumā būtu izceļama Vācijas Federatīvās Republikas kriminālkodeksa 11.paragrāfa otrā daļa, kurā norādīts, ka tīšs nodarījums kriminālkodeksa izpratnē ir arī gadījumā, ja tas veido likumā paredzēto nodarījuma sastāvu, kas attiecībā pret darbību paredz nodomu, bet attiecībā pret tās izraisītajām īpašajām sekām pieļauj arī neuzmanību.¹⁸¹ Arī Krievijas Federācijas Kriminālkodeksa 24.panta otrajā daļā teikts, ka nodarījums, kas izdarīts aiz neuzmanības, par noziedzīgu nodarījumu atzīstams tikai tādā gadījumā, kad tas paredzēts Krimināllikuma sevišķās daļas attiecīgajā pantā.¹⁸² Līdzīga pieeja ir arī Dānijas Kriminālkodeksā¹⁸³, Igaunijas Sodumu kodeksā¹⁸⁴ un Spānijas Kriminālkodeksā¹⁸⁵

Latvijas 1933. gada Sodumu likuma 46.panta trešajā un ceturtajā daļā arī bija iekļauts sekojošs regulējums: smagi noziegumi sodāmi tikai tad, ja tie izdarīti tīši, arī noziegumi sodāmi, ja tie izdarīti tīši, bet, ja tie izdarīti aiz neuzmanības – tikai likumā sevišķi norādītos gadījumos.¹⁸⁶

Tātad ierosinājums būtu, ņemot vērā ārvalstu praksi, gan Latvijas 1933.gada Soda likuma regulējumu, papildināt Krimināllikuma 8.pantu ar vēl vienu daļu, nosakot: „Nodarījums, kas izdarīts tikai aiz neuzmanības, par noziedzīgu nodarījumu atzīstams vienīgi tādā gadījumā, ja tas īpaši paredzēts šā likuma sevišķās daļas attiecīgajā pantā.”¹⁸⁷

¹⁷⁹ Krastiņš U. Vaina noziedzīgos nodarījumos ar saliktu sastāvu. Jurista Vārds, 2011 19.jūnijs, nr.29

¹⁸⁰ Krastiņš U. Kāda ir vārda “neuzmanība” jēga krimināltiesībās. Jurista Vārds, 2015. 3.februāris, Nr. 5

¹⁸¹ Vācijas Federatīvās Republikas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrijas, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra. 2006, 437.lpp.

¹⁸² Уголовный кодекс Российской Федерации. Москва: Омега-Л, 2006, с. 10.; Нерсесян В.А. Ответственность за неосторожные преступления. Санкт-Петербург: Юрид.центр Пресс, 2002, с. 146–157.

¹⁸³ Dānijas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008, 275.lpp.

¹⁸⁴ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 358.lpp.

¹⁸⁵ Spānijas kriminālkodekss. Liholaja V. Kriminālatbildība Latvijā un Spānijā. Spānijas kriminālkodekss. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002, 86.lpp.

¹⁸⁶ Mincs P., Lauva J. Sodumu likums. Sodumu likums ar komentāriem. Rīga: valsts tipogrāfijas izdevums, 1936.

¹⁸⁷ Krastiņš U. Vēl un vēlreiz par vainu salikta sastāva noziedzīgos nodarījumos. Jurista vārds, 2014.4.novembris, Nr. 43

Autors piekristu šāda veida regulējumam Krimināllikumā, kas palīdzētu konkretizēt kopējo vainas formu un noziedzīga nodarījuma sekas ietekmi uz noziedzīga nodarījuma kopējo vainas formu. Kā arī nepieciešamības gadījumā, ir iespējams papildināt Krimināllikuma normu skaitu, kas tiek izdarīti aiz neuzmanības, veicot attiecīgās izmaiņas Krimināllikuma pantu nosaukumos. Bet ir jāizceļ, ka šāds nosacījums attiektos uz Krimināllikuma pantiem, kuru nosaukumā ir iekļauta šāda norāde uz vainas formu. Vienīgi autors uzskata, ka nevajadzētu izdalīt šādu pieeju vainas formas noteikšanai tikai uz tādām normām, kurās prettiesiskās kaitīgās sekas aiz neuzmanības tiek sodītas, ja darbība (bezdarbība), kas izraisījusi kaitīgās sekas, nav bijusi reglamentēta ar kādu tiesību normatīvo aktu.

Nevar piekrist viedoklim, ka visos gadījumos, kad smagās sekas noziedzīga nodarījuma sastāvā paredzētas kā iestājušas aiz neuzmanības, uz to būtu jānorāda normas dispozīcijā un līdz ar to jāatzīst, ka viss nodarījums izdarīts aiz neuzmanības.¹⁸⁸ Šādam viedoklim nevar piekrist, jo šādu vainas formu pieeju nevar attiecināt uz noziedzīgu nodarījumu sastāviem, kā Krimināllikuma 185. panta otrā daļa – svešas mantas tīša iznīcināšana vai bojāšanu, ja tā izdarīta ar dedzināšanu vai citādā vispārbīstamā veidā vai ja tā nodarījusi lielu materiālu zaudējumu, vai ja tās rezultātā vainīgā neuzmanības dēļ iestājusies cilvēka nāve vai izraisītas citas smagas sekas, KL 138. panta pirmā daļa – ārstniecības personas profesionālo pienākumu nepildīšana vai nolaidīga pildīšana, ja šis nodarījums vainīgā neuzmanības dēļ izraisījis cietušajam smagu vai vidēja smaguma miesas bojājumu. Tāda normas uzbūve maldīgi mudina domāt, ka arī šādi noziedzīgi nodarījumi pieskaitāmi pie nodarījumiem aiz neuzmanības, bet tā nevar būt par iestrādi, lai noteiktu, kāda vainas forma ir noziedzīgam nodarījumam kopumā. Turklāt būtu nesaprotami vainas formu dalīt viena panta ietvaros. Protī, Krimināllikuma 185.panta pirmā daļa noziedzīgais nodarījums attiecībā uz kaitīgajām sekām nesatur norādi uz neuzmanības formu. Vai tādēļ būtu jāsaka, ka kvalificējošs sastāvs veido neuzmanības formu? Turklāt pantā ir neuzmanības forma attiecas tikai uz cilvēka nāves iestāšanos, bet ne miesas bojājumiem. Kā arī kvalificējošais sastāvs satur arī citas alternatīvas objektīvas puses pazīmes, kuras nevar aptver veikt aiz neuzmanības. Vai vispār būtu iespējams Krimināllikuma panta kvalificējoša sastāvā ietvert divas dažādas vainas formu, atkarībā no objektīvās puses izpausmēm? Jāņem vērā, ka Krimināllikuma 7.panta trešā daļa nosaka, ka mazāk smags noziegums ir vai nu tīšs nodarījums, par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par diviem gadiem, bet ne ilgāku par pieciem gadiem, kā arī nodarījums, kurš izdarīts aiz neuzmanības, un par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par diviem gadiem, bet ne ilgāku par desmit gadiem. Savukārt Krimināllikuma 7.panta ceturtā daļa nosaka, ka smags noziegums ir vai nu tīšs nodarījums,

¹⁸⁸ Krastiņš U. Vaina noziedzīgos nodarījumos ar saliktu sastāvu. Jurista Vārds, 2011 19.jūnijs, nr.29

par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par pieciem gadiem, bet ne ilgāku par desmit gadiem, kā arī nodarījums, kurš izdarīts aiz neuzmanības, un par kuru šajā likumā paredzēta brīvības atņemšana uz laiku, ilgāku par desmit gadiem. Respektīvi, vadoties no Krimināllikuma 7.panta ir secināms, ka aiz neuzmanības izdarītie noziegumi pie jebkuriem apstākļiem nav klasificējami kā sevišķi smagi noziegumi. Bet vērtējot šī noziedzīgā nodarījuma konstrukciju, secināms, ka pants paredz dažāda smaguma noziedzīgu nodarījumu. Tāpat Krimināllikuma 138.panta otrā daļa norāda uz cietušā nāvi, kā nodarījuma sekas, bet šajā gadījumā nav norādes uz psihisko attieksmi pret sekām neuzmanības formā. Lai gan saprotami, ka tīša nodoma gadījumā attiecībā pret krimināllikuma 138.panta otrās daļas sekām, kvalifikācija būtu jāveido pēc Krimināllikuma pantiem, kas paredz slepkavību. Ņemot vērā iepriekš minēto, būtu secināms, ka viena panta ietveros nebūtu iespējams izdalīt divas vainas formas.

Šāda likumdevēja pieeja, tikai atsevišķos pantu sastāvos izcelt kaitīgo seku subjektīvās attieksmes formu attiecībā uz kaitīgajām sekām, nav atbalstāma. Šāda dažādība tikai lieki sarežģī Krimināllikumu un rada domstarpības par kaitīgo seku iespējamo psihisko attieksmi noziedzīga nodarījumu sastāvos, kur nav norādīta konkrēta vainas forma. Nevarētu uzskatīt, ka situācijās, kad noziedzīga nodarījuma sastāvs neparedz konkrētu subjektīvās attieksmes formu pret kaitīgajām sekām, būtu iespējams konstatēt gan nodomu, gan neuzmanības formu. Uz šādu iespējamību norāda, dažādās Krimināllikumu normu dispozīcijās norāde uz tīšu vainas formu attiecībā uz kaitīgajām sekām. Proti, likumdevējs ir izcēlis atsevišķos noziedzīgu nodarījumu sastāvos arī tīšu vainas formu attiecībā uz kaitīgajām sekām, piemēram, Krimināllikuma 340.panta ceturajā daļā par šā panta pirmajā daļā paredzētajām tīšu sišanu vai piekaušanu, kā arī par citādu tīšu vardarbību, ko karavīrs izdarījis pret karavīru, ja kaut viens no tiem pilda militārā dienesta pienākumus un ja tās saistītas ar tīša smaga miesas bojājuma nodarīšanu, Krimināllikuma 338.panta otrā daļa par tīša viegla miesas bojājuma nodarīšanu padotajam.

Tādu normu Krimināllikumā, kurās noziedzīgu nodarījumu sastāvos paredzētās smagās sekas ir iestājušās vainīgās personas neuzmanības dēļ, bet uz vainas formu tajos nav norādes, ir vairāki desmiti. Piemēram, Krimināllikuma 135. panta ceturtajā daļā paredzēta atbildība, ja aborta neatļauta izdarīšana izraisījusi grūtnieces nāvi vai citas smagas sekas; Krimināllikuma 260. pantā noteikta atbildība par ceļu satiksmes noteikumu pārkāpšanu, ja cietušajam nodarīti dažāda smaguma miesas bojājumi vai iestājusies viņa nāve. Tāpat kā daudzos līdzīgos gadījumos šo noziedzīgo nodarījumu sastāvos nav norādes, ka kaitīgās sekas, tajā skaitā smagas, iestājušās vainīgā neuzmanības dēļ, kaut gan šaubu par to nav. Piemēram, Krimināllikuma 135. panta ceturtajā daļā paredzēta atbildība par neatļautu aborta izdarīšanu,

ja tā izdarīšana izraisījusi grūtnieces nāvi vai citas smagas sekas. Aborta izdarīšana ir tīša darbība; pret kaitīgajām sekām vainīgā subjektīvā attieksme izpaužas neuzmanības formā, kaut arī nodarījuma sastāva pazīmēs nav norādes uz to. Tādēļ, ja likumdevējs grib izcelt kādas konkrētas vainas formas iespējamību noziedzīgā nodarījumā pret smagām sekām, tad viņam tas ir jāizceļ, ņemot vērā, ka Īpašā likuma 24.pantā, vai kādā citā normatīvā aktā nav noteikts, kā noteikt, vai likumdevējs ir paredzējis tikai kādas konkrētas vainas formas iestāšanās iespēju pret kaitīgām sekām, vai paredzējis, ka smagas sekas var iestāties abās vainas formās.

Tā varētu uzskaitīt vēl daudzas citas līdzīgas konstrukcijas normas, kurās, iekļaujot norādi uz kaitīgo seku iestāšanos aiz neuzmanības, nekas pēc būtības nemainītos, jo noteicošais ir tas, ka darbība, kas izdarīta, vai bezdarbība ir pieļauta tīši, un tas tad arī nosaka nodarījumu izdarījušās personas subjektīvo attieksmi pret visu nodarījumu, tas ir, kā izdarītu tīši.

Pilnīgai situācijas ilustrācijai der nodarīt uz noziedzīga nodarījuma sastāvu, kas atspoguļots Krimināllikuma 125.panta trešajā daļā, kurā paredzēta atbildība par tīša smaga miesas bojājuma nodarīšanu, kas vainīgā neuzmanības dēļ ir bijis par cēloni cietušā nāvei. Kā jau pirmajās nodaļās tas ir izklāstīts, tas minētais noziedzīgs nodarījuma sastāvs ir salikts sastāvs, jo tajā ir aptverti divi pastāvīgi noziedzīgu nodarījumu sastāvi, proti, smaga miesas bojājumu nodarīšana (Krimināllikuma 125.panta pirmā daļa) un nonāvēšana aiz neuzmanības (Krimināllikuma 123.panta pirmā daļa). Līdz ar to secināms, ka savienojot divus materiālus sastāvus salikta noziedzīga nodarījuma sastāvs veido divu atšķirīgu seku iestāšanos, proti, smagus miesas bojājumus un cilvēka nāve. Kā arī vainīgās personas attieksme pret katrām kaitīgajām sekām ir atšķirīga, proti, pret smagiem miesas bojājumiem ir tīša vaina, bet pret cilvēka nāvi ir neuzmanība. Vienīgi uz šī noziedzīga nodarījuma sastāvā ir norāde, ka noziedzīgais nodarījums ir izdarīts tīši. Ņemot vērā iepriekšminēto likumdevēja pieeju Krimināllikuma 123.pantā vai 188.pantā, tad likumdevējs ir paudis noziedzīga nodarījuma vainas formu. Atliek tik izteikt minējumu, kas ir bijis noteicošais šāda noziedzīga nodarījuma vainas formas noteikšanā, proti, vai tas ir bijis nodarījums, vai tomēr kaitīgās sekas – smagi miesas bojājumi, jo uz abiem ir attiecināma nodoma vainas forma. Skaidrs ir tas, ka šajā gadījumā, attiecībā uz kaitīgajām sekām – cilvēka nāve, kas iestājusies noteikti tikai aiz neuzmanības, netiek likts uzsvars, kā Krimināllikuma 123.pantā. Tādēļ būtu jāpiekrīt, ka visos gadījumos, kad likumdevējs nav paredzējis noziedzīgā nodarījuma vainas formu aiz neuzmanības, tā vainas forma būtu jānosaka pēc subjektīvās attieksmes pret nodarījumu, proti, tīši, ko spilgti varētu arī nostiprināt jau ar iepriekš minētajiem Krimināllikuma 8.panta grozījumiem.

Kritērijiem, no kuriem jāvadās kopējā vainas formas noteikšanā, ir jābūt vieniem un tiem pašiem. Tādēļ autora prāt, par noteicošo vajadzētu būt tieši psihiskajai attieksmei pret nodarījumu. Darbība vai bezdarbība, kuras rezultātā iestājušas smagas sekas, ir izdarīta īpašos apstākļos, kas iekļautas šo noziedzīgo nodarījumu sastāva pazīmēs. Tādēļ arī noziedzīgā nodarījuma sastāvs tiek iekļauts citā Krimināllikuma sevišķas daļas nodaļā. Noziedzīgā nodarījuma galvenā aizsargājamā interese tiek apdraudēta ar darbību vai bezdarbību. Šādu likumdevēja izvēli paredzot cilvēka nāves izraisīšanu aiz neuzmanības, nosaka tas, ka nodarījums ir kaitīgāks par citiem gadījumiem, kad tiek apdraudēta atsevišķa cilvēka dzīvība aiz neuzmanības.¹⁸⁹ Tādēļ arī ievērojot šī darba otrās nodaļas izklāstītos noziedzīga nodarījuma salikta sastāva veidošanas noteikumus, likumdevējs arī paredz bargāku sankciju. Ievērojot, ka salikta sastāva noziedzīgos nodarījumos noteicošais ir tīšas darbības vai bezdarbības raksturs un to realizācijas objektīvie apstākļi, atbilstoši konkrētās normas dispozīcijas norādēm, ir pamats uzskatīt, ka salikta sastāva noziedzīgi nodarījumi, kuros kaitīgās sekas iestājušas aiz neuzmanības, uzskatāmi par tīši izdarītiem.¹⁹⁰

Saturiski līdzīgu viedokli ir paudis arī J.Rozenbergs, nosakot, ka par noteicošo vainas formu nosakāma tā, kura tiek pausta pret galveno tiešo objektu. Vienīgi J.Rozenbergam neatzīstot faktu, ka darbības psihiskā attieksme var izpausties tikai nodoma formā, pilnīgs viedokļu saskanīgums nav saskatāms.¹⁹¹

Jāsaka, ka Krievijas Kriminālkodekss attiecībā uz Krimināllikumu ir priekšā un jau paredzējis šādu normatīvo regulējumu 27.pantā, paredzot ja tīša nozieguma izdarīšanas rezultātā tiek izraisītas smagas sekas, kuras saskaņā ar likumu sodāmas bargāk un kuras neaptvēra personas nodoms, kriminālatbildība par tādām sekām iestājas tikai gadījumā, ja persona paredzējusi to iestāšanās iespēju, taču bez pietiekama pamata pašpārliecināti paļāvusies, ka tās varēs novērst, vai gadījumā, ja persona neparedzēja, taču tā varēja un tai vajadzēja paredzēt šo seku iestāšanās iespēju. Kopumā tāds noziegums atzīstams par izdarītu tīši.¹⁹² Līdzīgu satura normu satur arī Igaunijas Soda kodeksa 15.pants.¹⁹³

Šādas konstrukcijas normās, kurās nav norādes, ka noziedzīgais nodarījums ir izdarīts aiz neuzmanības, minēto noziedzīga nodarījuma nodoma formas, nevarētu arī ietekmēt tādu noziedzīgi nodarījuma sastāvi, kuru smagās sekas, vai citāds nodarītais kaitējums materiālā formā būtu iespējams izdarīt tīši. Tad jo vairāk nodarījums atbilst tīšam noziedzīgam

¹⁸⁹ Krastiņš U. Vēl un vēlreiz par vainu salikta sastāva noziedzīgos nodarījumos. Jurista vārds, 2014.4.novembris, Nr. 43

¹⁹⁰ Turpat.

¹⁹¹ Rozenbergs J. Vainas institūts krimināltiesībās un tā nozīme noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijā. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/5122> (aplūkots 12.04.2015.)

¹⁹² Уголовный кодекс Российской Федерации. Москва: Эксмо, 2011.

¹⁹³ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 358.lpp.

nodarījumam. Kā piemērs tam var būt Krimināllikuma 318.panta gadījumā, kad nodarījuma rezultātā var iestāties arī tīši smagi miesas bojājumi. Vienīgais, kas likumdevējam būtu jāizdara, ir ievērojot krimināltiesībās svarīgus tiesību principus – *non bisi n idem*¹⁹⁴ un principu, ka smagākās sekas, nedrīkst aptvert ar vieglākajām, jāizlabo normas sankcija, kā tas tika norādīts šī darba otrajā nodaļā, vai arī jāizveido pēc iespējas tāds noziedzīga nodarījuma sastāvs, kas pēc būtības būtu atzīstams par kriminālsodāmu un tādejādi pieļautu ideālās kopības gadījumu nepārkāpjot minēto *non bisi n idem* principu.

Tomēr pastāvot diskusijai par nodarījuma vainas formas izpausmi, šāds regulējums Krimināllikumā neregulētu visus salikta sastāva noziedzīgus nodarījumus, jo šis minētais regulējums neattiektos uz gadījumiem, kad tiks uzskatīts, ka pats nodarījums ir izdarīts aiz neuzmanības.

Literatūrā tiek pausts arī vainas formas noteikšanai ņemt vērā „svarīgāko apdraudējumu”¹⁹⁵, kam autors nevar piekrist. Tādejādi, lielākā daļa Krimināllikuma normām tiktu noteikta vainas forma aiz neuzmanības. Tas tādēļ, ka svarīgākais apdraudējums, ņemot vērā veidotās Krimināllikuma normas, tiktu uzskatīts apdraudējums pret personas dzīvību un veselību. Kā arī situācijās, kad noziedzīga nodarījuma pamatsastāvs ir veidots, kā formās sastāvs, varētu rasties praksē situācijas, ka kvalificējošs noziedzīga nodarījuma sastāvs var tikt atzīts par vieglāka smaguma noziedzīgu nodarījumu nekā pamatsastāvā paredzētais noziedzīgais nodarījums. Vai arī tas novestu pie autora jau apskatītās problēmas, ka viena noziedzīga nodarījuma sastāva ietveros tiek izdalīti dažāda smaguma noziedzīgi nodarījumi, atkarībā no alternatīvajām objektīvas puses pazīmēm, kā piemēram Krimināllikuma 185.panta otrā daļa, 238.panta otrā daļa u.c.

Kāds cits risinājums tika pausts no prof. V.Liholajas puses, proti, ja noziedzīga nodarījuma pamatsastāvs ir konstruēts kā formāls tīšs nodarījums, vainīgā psihiskā attieksme pret sekām kā šā nodarījuma kvalificējošo pazīmi neietekmē noziedzīga nodarījuma atzīšanu par izdarītu ar nodomu, jo šajā gadījumā noteicošā ir vainīgā psihiskā attieksme pret pašu nodarījumu¹⁹⁶. Šāda pieeja daļēji sakrīt ar autora pausto nostāju, jo kopējā vainas forma tiek noteikta pēc subjektīvās attieksmes pret nodarījumu un līdz ar to galveno tiešo objektu. Bet tik un tā nav atzīstams par risinājumu vienveidīgai prakses veidošanai, attiecībā uz kopējas vainas formas noteikšanu saliktu noziedzīgu nodarīju sastāvos ar divām vainas formām.

¹⁹⁴ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008 23-24.lpp

¹⁹⁵ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 158.lpp.

¹⁹⁶ Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija. Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007, 58.-59.lpp.

Pie tādām ir pieskaitāmas arī blanketas normas, piemēram, Krimināllikuma 240.panta norma par ugunsdrošības noteikumu pārkāpumu. Krimināllikuma 98.panta normu par radioaktīvo un ķīmisko vielu aprites noteikumu pārkāpšanu, Krimināllikuma 146.panta norma par darba aizsardzības noteikumu pārkāpšanu un citas normas. Tad ņemot vērā Krimināllikuma 8.panta otrās daļas principu ir svarīgi noteikt personas psihisko attieksmi pret nodarījumu un kaitīgajām sekām. Šajās situācijās viedokļi juristu vidū ir dažādi, par to, kāda ir juridiskā daba faktam, ka atbildības pamats daļēji ir meklējams citā tiesību aktā, kurā risināti administratīvā, disciplinārās atbildības jautājums.¹⁹⁷ Un visjūtīgākais jautājums ir bijis par Krimināllikuma 260.pantā paredzēto noziedzīgā nodarījumu par ceļu satiksmes noteikumu vai transportlīdzekļu ekspluatācijas noteikumu pārkāpšanu, ja to izdarījusi persona, kas vada transportlīdzekli, ja tās rezultātā iestājušās šajā pantā paredzētās sekas. Bet jānorāda, ka risinājumam Krimināllikumā par vainas formu saliktos noziedzīgos nodarījumos, kuros smagās sekas iestājušās aiz neuzmanības, ir jābūt vienveidīgam, neatkarīgi no tā, vai saliktajā noziedzīga nodarījuma sastāvā kaitīgās sekas aiz neuzmanības saistītas ar kriminālsodāmu, administratīvu pārkāpumu, disciplinārpārkāpumu vai vispār nav uzskatāms par tiesībpārkāpumu vispār.¹⁹⁸

Gan juridiskajā literatūrā¹⁹⁹, gan tiesu praksē²⁰⁰ šis nodarījums tiek vērtēts kā izdarīts aiz neuzmanības, ja vien vainīgā psihiskā attieksmes pret sekām nav bijusi netieša nodoma formā. Šāds noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu aiz noziedzīgas pašpaļāvības vai noziedzīgas nevērības, tas ir, kā vaina ir neuzmanības formā, jo komplicētajā sastāvā smagākās sekas ir kaitīgākās sekas.

Vienveidīgas prakses ieviešanā vainas formas noteikšanā saliktu noziedzīgu nodarījumu sastāvos, tika ierosināts vēl viens Krimināllikuma 8.panta papildinājums. Projektā tika ierosināts problēmu atrisināt, iekļaujot KL 8. pantā ceturto daļu, un to izteikt šādā redakcijā: "Ja ar nodomu izdarīta noziedzīga nodarījuma rezultātā iestājušās kaitīgas sekas, kuras neaptver personas nodoms, kriminālatbildība par tādām kaitīgām sekām iestājas, ja persona paredzējusi kaitīgo seku iestāšanās iespēju, bet vieglprātīgi paļāvusies, ka tās varēs novērst, vai arī nav paredzējusi kaitīgo seku iestāšanās iespēju, kaut gan tai vajadzēja un tā varēja tās paredzēt. Kopumā tāds noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu ar nodomu."²⁰¹

¹⁹⁷ Krastiņš U. Vaina komplicētos noziedzīgos nodarījumos. Jurista Vārds. 2010 11.maijs, Nr. 19

¹⁹⁸ Krastiņš U. Vēl un vēlreiz par vainu salikta sastāva noziedzīgos nodarījumos. Jurista vārds, 2014.4.novembris, Nr. 43

¹⁹⁹ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3.daļa. Rīga: AFS, 2007. 302.lpp.

²⁰⁰ Skat. piem. Liepājas tiesas 2015.gada 24.marta spriedums lietā Nr. 11261110814; Rīgas rajona tiesas 2015.gada 15.marta spriedums lietā Nr. 11520064414.

²⁰¹ Krastiņš U. Kāda ir vārda "neuzmanība" jēga krimināltiesībās. Jurista Vārds, 2015. 3.februāris, Nr. 5

Šāda ierosinājumu autors pilnībā atbalsta, jo, ņemot vērā lielāko daļu Krimināllikumā veidoto noziedzīgo nodarījumu sastāvu, ir secināms, ka tieši noteicošais noziedzīga nodarījuma vainas formas noteikšanai ir tieši psihiskā attieksme pret nodarījumu, ar kuru tiek apdraudēts konkrēts tiešais objekts. Kā jau autors ir paudis savu viedokli, ka nodarījums izpaužas tikai un vienīgi tieša nodoma veidā, tad arī salikta noziedzīga nodarījuma sastāva vainas forma ir tikai un vienīgi nodoma forma, izņemot tos gadījumus, kuros likumdevējs ir īpaši izcēlis kaitīgo seku nozīmi noziedzīga nodarījuma sastāvā.

Diemžēl Krimināllikuma grozījumu projekts 8.panta papildināšanu saistībā ar vainas formas precizēšanu noziedzīgu nodarījumu sastāvos ir apstādināts ģenerālprokuratūras iebildumu dēļ, pamatojoties uz nevēlēšanos mainīt jau pastāvošo tiesu praksi.²⁰² Šis arguments tiešām ir nesaprotams, jo visi centieni ir vērsti tikai uz vienveidīgas prakses izveidi attiecībā uz kopīgo vainas formu saliktos noziedzīgu nodarījumu sastāvos.

Autors grib norādīt, ka šādas prakses cēloņiem meklējams pašās tiesās, jo kā norādījusi gan L.Saukāne²⁰³, gan prof. V.Liholaja²⁰⁴, ka tiesu nolēmumos vainīgā psihiskā attieksme pret pašu satiksmes noteikumu pārkāpšanas faktu netiek vērtēta, uzreiz nosakot kopējo vainas formu, skatoties pēc vainas formas pret kaitīgajām sekām.

Savukārt par ierosināto kompromisa variantu, kad Krimināllikuma 260.pantā tiek atstāta atbildība par rupjiem noteikumu pārkāpumiem, bet par citiem pārkāpumiem, ja iestājusies cilvēka nāve vai miesas bojājumi aiz neuzmanības, paredzēt atbildību divās atsevišķās normās, autors raugās skeptiski.²⁰⁵ Lai gan ārvalstu likumos līdzīga pieeja pastāv, piemēram, Vācijas Federatīvas republikas Kriminālkodeksa 315..c paragrāfa otrajā daļā izdalot rupju ceļa satiksmes noteikumu pārkāpumus, līdzīga pieeja Krimināllikumu tikai lieki sarežģītu. Autoru rada bažas, ka šāda prakse varētu beigās novest pie citu tiesībpārkāpumu, par kuri pārkāpti neievērojot kādus noteikumus, nodalīšanas rupjos un ne tik rupjos, dalot par to atbildību dažādās likuma normās. Šāda prakse tikai lieki atkal sarežģītu Krimināllikumu. Autora prāt, pienākums izvērtēt cik rupjš ir noteikumu pārkāpums ir tiesai, un tiesas pienākums ir noteikt par to arī atbilstošu sodu.

Tomēr autors nesaskata problēmu noteikt normatīvu regulējumu attiecībā uz saliktiem noziedzīgu nodarījumu sastāviem ar divām vainas formām, kas noteiktu sastāva kopējo vainas formu, situācijā, kad pastāv strīdi par nodarījuma vainas formas izpaušmi. Tas tomēr novestu

²⁰² Turpat.

²⁰³ Saukāne L. Vaina noziedzīgos nodarījumos pret ceļu satiksmes drošību. Administratīvā un kriminālā justīcija, 2007, Nr.2 (39), 16.lpp

²⁰⁴ Liholaja V. Pētījums par atsevišķu Krimināllikuma pantu piemērošanas problēmām (noziedzīgi nodarījumi pret satiksmes drošību). Pieejams: www.tm.gov.lv (aplūkots 12.04.2015)

²⁰⁵ Krastiņš U. Vēl un vēlreiz par vainu salikta sastāva noziedzīgos nodarījumos. Jurista vārds, 2014.4.novembris, Nr. 43

pie kādas noteiktības un atzīmētu, kas tad ir svarīgākais apstāklis vainas formas noteikšanā, veidojot noziedzīga nodarījuma saliktus sastāvus. Nav pieļaujama nesaprotama un neregulēta vainas formas noteikšana saliktos noziedzīgu nodarījumu sastāvos. Nevienveidīgas vainas formas noteikšana, paredzot kopējās vainas formu noteikt pēc kaitīgo sekū vainas formas, ir pretrunā saliktu noziedzīgu nodarījumu sastāvu izveides jēgai. Visu saliktu noziedzīgu nodarījumu sastāvus, kuru kopējā vainas forma praksē raksturo, ka aiz neuzmanības, ņemot vērā vainas formu pret kaitīgajām sekām, likumdevējam to īpaši neizceļot panta nosaukumā, būtu vispār jāizslēdz. Šajā gadījumā vispār netiek nekāds uzsvars likts uz galveno tiešo objektu, kuru nodarījums apdraud. Tādēļ šādas konstrukcijas noziedzīga nodarījuma sastāvs vispār neattaisnotu tā atrašanos kādas Krimināllikuma sevišķās daļas nodaļā. Noziedzīgu nodarījumu sastāvi savu būtību izpaustu tikai Krimināllikuma XII nodaļā „Nonāvēšana nodaļas” un XIII nodaļā „Noziedzīgi nodarījumi pret personas veselību” un arī tikai krimināllikuma normās, kas paredz atbildību par neuzmanību. Tādēļ autors ierosina pieturēties pie Krimināllikuma 8.panta ceturtās daļas redakcijas izveides: „Ja ar nodomu izdarīta noziedzīga nodarījuma rezultātā iestājušās kaitīgas sekas, kuras neaptver personas nodoms, kriminālatbildība par tādām kaitīgām sekām iestājas, ja persona paredzējusi kaitīgo sekū iestāšanās iespēju, bet vieglprātīgi paļāvusies, ka tās varēs novērst, vai arī nav paredzējusi kaitīgo sekū iestāšanās iespēju, kaut gan tai vajadzēja un tā varēja tās paredzēt. Kopumā tāds noziedzīgs nodarījums atzīstams par izdarītu ar nodomu.” Savukārt, ja likumdevējs vēlas izpaust kādu kaitīgu sekū nozīmīgumu attiecībā uz salikta sastāva noziedzīga nodarījuma kopējo vainas formu, par to vajadzētu norādīt panta nosaukumā.

KOPSAVILKUMS

[1] Noziedzīgo nodarījumu sastāvu atšķirības nav veidotas haotiski, tiem ir izstrādātas savas savstarpējās likumsakarības un katram sastāvam ir savs mērķis.

[2] Būtiskā kaitējuma iekļaušanai noziedzīga nodarījuma sastāvā jābūt pamatotai ar to, ka vispār var tik aizskartas jebkādas citas intereses, kā arī lieki nesarežģījot Krimināllikuma piemērošanu, ja ir iespējams noteikt konkrētākas sekas, kas raksturotu noziedzīgu nodarījumu. Piemēram, Krimināllikuma 190.panta pirmajā daļā izmantot konkrētas naudas vērtībā izteiktu kontrabandas apjomu, kas nesarežģītu arī Krimināllikuma 190.panta otrā daļas piemērošanu.

[3] Noziedzīgu nodarījumu saliktos sastāvos, kuros noteikta atbildība par nodarījuma, ja iestājušās smagas sekas vai personas nāve, obligāti jāparedz kvalificējošāks sastāvs diferencējot atbildību par divu vai vairāku personu nonāvēšanu aiz neuzmanības, paredzot smagāka sankciju nekā Krimināllikuma 123.panta otrajā daļā. Izņemot ja noziedzīgā nodarījuma pamatsastāvu neveido formāls sastāvs, tad šāda prasība nav obligāta.

[4] Krimināllikuma sevišķās daļas normām, kuras ir skārušas atbildības diferencēšana atkarībā no nāves seku iestāšanos aiz neuzmanības vienai vai vairākām personām, sankcijas bargums jānosaka lielāks nekā Krimināllikuma 123.panta otrās daļas sankcija, tā parādot speciālās normas kaitīgāku izpausmi.

[5] Noziedzīgu nodarījumu saliktos sastāvos, kuros noteikta atbildība par nodarījuma, ja iestājušās smagas sekas, sankcijas viegluma dēļ kvalificējot ideālā kopībā ar Krimināllikuma 123.pantu, 125.pantu vai 126.pantu, saskaras divi krimināltiesību svarīgi principi - viens no tiem ir *non bis in dem*, kas aizliedz kvalificēt papildus noziedzīga nodarījuma sastāvu ar tādām pašām, bet ne visām sastāva pazīmēm, un otrs princips, ka smagākās sekas, nedrīkst aptvert ar vieglākajām-, kur prevalē *non bis in dem* princips.

[6] Jebkuras vainas formas ierobežošana attiecībā uz būtisko kaitējumu būtu nepareiza, ņemot vērā likumdevēja vēlmi ar šo krimināltiesību institūtu fleksiblāk pielāgoties visiem iespējamajiem apdraudējumiem, neatkarīgi no vainas formas.

[7] Vērtējuma jēdziena „smagas sekas” varētu sevī ietvert tādu seku izpausmi, kas vēl nav izcelts likuma Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību 24.pantā, bet kas varētu izpausties tikai materiālā vai fiziskā veidā.

[8] Kaitīgo seku paredzēšana noziedzīga nodarījuma sastāvā nevar būt par pamatu atzīt, ka nodarījumu uzreiz ir iespējams izdarīt aiz neuzmanības, ņemot vērā faktu, ka teorijā un praksē ir atzīts, ka formālu sastāvu var izdarīt tikai ar tiešu nodomu.

[9] Krimināllikuma normas dispozīcijā paredzētā norāde uz nodarījuma vainas formu (tīši) ir lieka, un būtu dzēšama no Krimināllikuma vien tā iemesla dēļ, lai Krimināllikumā nebūtu saskatāmi kādi pārpratumi ar nodarījuma vainas formu.

[10] Visus saliktu noziedzīgu nodarījumu sastāvus, kuru kopējā vainas forma praksē raksturo, ka aiz neuzmanības, ņemot vērā vainas formu pret kaitīgajām sekām, likumdevējam to īpaši neizceļot panta nosaukumā, būtu vispār jāizslēdz, jo šādi sastāvi neatbilst saliktu noziedzīgu nodarījumu sastāvu jēgai un neattaisno to atrašanos Krimināllikuma sevišķās daļas nodaļā, kuru raksturo nodarījuma galvenais tiešais objekts.

LITERATŪRAS SARAKSTS

Monogrāfijas

1. Hamkova D. Profesora U.Krastiņa ieguldījums vērtējuma jēdziena „būtisks kaitējums” izpratnes attīstībā Latvijas krimināltiesībās. Tiesību interpretācija un tiesību jaunrade – kā rasts pareizo līdzsvaru. Latvijas Universitātes 71. Zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2013
2. Kastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 358.lpp.
3. Krastiņš U. Kas ir būtisks kaitējums mežpārkāpumu lietās. Jurista Vārds, 2002. gada 30. Jūlijs, Nr. 15, .
4. Krastiņš U. Konceptuāli par vainu krimināltiesībās. Inovāciju juridiskais nodrošinājums. LU 70.konferences rakstu krājums. Rīga: LU akadēmiskais apgāds, 2012.
5. Krastiņš U. Krimināltiesību teorija un prakse: Viedokļi, problēmas un risinājumi 1998-2008. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2009.
6. Krastiņš U. Normu konkurence un noziedzīgu nodarījumu ideālā kopība. 6.lpp. (Nepublicēts)
7. Krastiņš U. Noziedzīga nodarījuma sastāvs un nodarījuma kvalifikācija. Teorētiskie aspekti. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014.
8. Krastiņš U. Noziedzīgi nodarījumi pret dabas vidi. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001;
9. Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2000.
10. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008
11. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrijas, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra. 2006,
12. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3.daļa. Rīga: AFS, 2007.
13. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 2.daļa. Rīga: AFS, 2007.
14. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008.
15. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007
16. Krastiņš U.. Krimināltiesību teorija un prakse: viedokļi, problēmas, risinājumi 2.Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2015.

17. Liholaja V. Kriminālbildība Latvijā un Spānijā. Spānijas kriminālkodekss. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002,
18. Mincs p. Krimināltiesību kurss. Vispārējā daļa. Ar U.Krastiņa komentāriem. Rīga: Tiesu namu aģentūra. 2005.
19. Mincs P., Lauva J. Sodu likums. Sodu likums ar komentāriem. Rīga: valsts tipogrāfijas izdevums, 1936.
20. Курс уголовного права. Общая часть. Т. 1. Учение о преступлении. Под ред. Н.Ф. Кузнецовой. Москва: Зерцало, 1999,
21. Тяжкова И.М. Неосторожные преступления с использованием источников повышенной опасности. Санкт-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2002;
22. Бойко А.И. Преступное бездействие. Санкт-Петербург: Юрид. центр Пресс, 2002,
23. Нерсесян В.А. Ответственность за неосторожные преступления. Санкт-Петербург: Юрид.центр Пресс, 2002,
24. Уголовный кодекс Российской Федерации. Москва: Эксмо, 2011.
25. Уголовный кодекс Российской Федерации. Москва: Омега-Л, 2006,

Periodika

26. Gubenko J. Par jēdzienu "būtisks kaitējums" Krimināllikuma 210. panta izpratnē. Jurista Vārds, 2013, 30.aprīlis, nr.17.
27. Hamkova D., Liholaja V. Būtiska kaitējuma izpratne: likums, teorija, prakse. Jurista vārds, 10.01.2012., Nr.2, 6.lpp.
28. Hamkova D., Liholaja V. Nelikumīgas darbības ar alkoholiskajiem dzērieniem un tabakas izstrādājumiem: kvalifikācijas problemātika. Jurista Vārds, 2012. gada 28. augusts, Nr. 35
29. Krastiņš U. Kāda ir vārda "neuzmanība" jēga krimināltiesībās. Jurista Vārds, 2015. 3.februāris, Nr. 5
30. Krastiņš U. Par vērtējuma jēdzieniem krimināltiesību normās. Jurista Vārds, 2002.. 29.janvāris, nr.2
31. Krastiņš U. Vaina komplicētos noziedzīgos nodarījumos. Jurista Vārds, 2010. 11.maijs, Nr. 19.
32. Krastiņš U. Vaina noziedzīgos nodarījumos ar saliktu sastāvu. Jurista Vārds, 2011 19.jūnijs, nr.29

33. Krastiņš U. Vēl un vēlreiz par vainu salikta sastāva noziedzīgos nodarījumos. Jurista vārds, 2014.4.novembris, Nr. 43
34. Krastiņš U. Vērtējuma jēdzieni Krimināllikuma normās. Jurista Vārds, 12.06.2012., Nr.24 (723).
35. Ķinis U. Nodarījumi pret informācijas sistēmu drošību. Krimināllikuma piemērošanas problēmas. Jurista Vārds, 27.09.2011., Nr. 39.
36. Leja M. Noziedzīga nodarījuma izdarīšana ar nodomu. Jurista Vārds, 2010 14.aprīlis, Nr. 15
37. Miņejevs M. Gaisa transporta kustības drošības un ekspluatācijas noteikumu pārkāpšana. Jurista Vārds 2015.27.janvāris, Nr. 4.
38. Saukāne L. Vaina noziedzīgos nodarījumos pret ceļu satiksmes drošību. Administratīvā un kriminālā justīcija, 2007, Nr.2 (39)

Interneta resursi

39. Bojā gājušo skaits ceļa satiksmes negadījumos no 2012-2014.gada. Pieejams: <http://www.csb.gov.lv/dati/celu-satiksmes-negadijumi-30211.html> (aplūkots 09.04.2015)
40. Būtisks kaitējums konkurencei. Pieejams: <http://www.kp.gov.lv/lv/reklamas-likuma-parkapumi/butisks-kaitejums-konkurencei>
41. Gailēna G. „Zolitūdes traģēdijas krimināllietā policija prasa apsūdzēt astoņus cilvēkus” Pieejams: <http://www.delfi.lv/news/national/criminal/zolitudes-tragedijas-kriminallieta-policija-prasa-apsudzet-astonus-cilvekus.d?id=45787505#ixzz3WnakPvYh>
42. Pētījums par atsevišķu Krimināllikuma pantu piemērošanas problēmām (noziedzīgi nodarījumi pret satiksmes drošību). Pieejams: https://www.google.lv/url?url=https://www.tm.gov.lv/files/archieve/lv_documents_petijumi_Petijums_CSN_Liholaja.doc&rct=j&q=&esrc=s&sa=U&ei=KicuVf6FCITSyAPLtoDQDA&ved=0CBIQFjAA&sig2=ALFU9ssWsm18g7fBRWR8UA&usg=AFQjCNGE8Byb9V04ZiVCNZAZDywdYhnCFg
43. Rozenbergs J. Vainas institūts krimināltiesībās un tā nozīme noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijā. Pieejams: <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/5122>
44. Tiesu prakse krimināllietās par kredīta un citu aizdevumu negodprātīgu saņemšanu un izmantošanu, 2012. Pētījuma veica Prof. Dr. habil. iur. U. Krastiņš. Pieejams: <http://at.gov.lv/lv/info/summary/kriminaltiesibas/>
45. Tiesu prakse krimināllietās par valsts amatpersonu un uzņēmumu, uzņēmēj sabiedrību vai organizāciju atbildīgo darbinieku izdarītiem noziedzīgiem nodarījumiem 2002-2003. Pieejams:

http://www.google.lv/url?url=http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/summaries/2004/Apkopojums_Valsts_amatpersonas.doc&rct=j&q=&esrc=s&sa=U&ei=bSkuVfjkLeaygP-l4DACA&ved=0CBIQFjAA&sig2=CbZQz9_qncBKd5ha2NFiHg&usg=AFQjCNFh2-lTkLcOitaRegZhzbrr2Ro9Zg

46. Vārda „vienkāršs” skaidrojums N. 1 Pieejams:

<http://www.tezaurs.lv/sv/?w=vienk%C4%81r%C5%A1s> Vārda „salikts” skaidrojums Nr. 1Pieejams: <http://www.tezaurs.lv/sv/?w=salikts>

47. „Zolitūdes traģēdijas lietā aizdomās turētā statuss vēl četrām personām” Pieejams:

[http://www.tvnet.lv/zinas/kriminalzinas/549911-](http://www.tvnet.lv/zinas/kriminalzinas/549911-zolitudes-tragedijas-lieta-aizdomas-tureta-statuss-vel-cetram-personam)

[zolitudes_tragedijas_lieta_aizdomas_tureta_statuss_vel_cetram_personam](http://www.tvnet.lv/zinas/kriminalzinas/549911-zolitudes-tragedijas-lieta-aizdomas-tureta-statuss-vel-cetram-personam) Latvijas Republikas augstākā tiesas krimināllietu departaments. Tiesu prakse krimināllietās pēc Krimināllikuma 317.panta otrās daļas, 318.panta otrās daļas un 319.panta otrās daļas.; Pieejams:

http://at.gov.lv/files/uploads/files/6_Judikatura/Tiesu_prakses_apkopojumi/2015/tiesu%20prakse%20KL%20317%20318%20319.doc

Normatīvie akti

48. Satversmes. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1.jūlijs, Nr. 43

49. Latvijas Sodu izpildes kodekss: LR likums. Ziņotājs, 1971. 1.janvāris, Nr.1

50. Latvijas administratīvo pārkāpuma kodekss. LR likums. Ziņotājs 1984.gada 20.decembris, Nr. 51.

51. Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vestnesis. 1998. 8. Jūlijs, Nr. 199/200

52. Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 4.novembris, Nr. 331/332.

53. Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 11.maijs, nr. 74.

54. Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis 2010.gada 10.novembris, Nr. 178.;

55. Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis 2012.gada 27.decembris, Nr. 202.

56. Muitas likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis 2004. 6.aprīlis, nr.54.

57. Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis 2014.gada 15.oktobris, Nr. 204.

58. Latvijas Republikas Ministru kabinets. Noteikumi Nr. 228 “ Mežam nodarīto zaudējumu noteikšanas kārtība” Latvijas Vēstnesis, 2003. 6.maijs., nr. 66.
59. Latvijas Republikas Ministru kabinets. Noteikumi Nr. 296 “ Noteikumi par rūpniecisko zveju teritoriālajos ūdeņos un ekonomiskās zonas ūdeņos” Latvijas Vēstnesis, 2007. 5.maijs., nr. 72.
60. Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. Latvijas Vēstnesis, 13.06.1997., Nr.143.

Juridiskās prakses materiāli

61. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2007.gada 7.jūnija spriedums lietā 14939/03 S.Zolotuhin v Russia. Pieejams:
[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx#{\"appno\":\"14939/03\"},\"itemid\":\"001-80962\"}\]](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx#{\)
62. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumi. 2000. Rīga, 2001.
63. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006. gada 20.oktobra lēmums lietā SKK – 620/2006, krimināllieta Nr. 02020001401;
64. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008. gada 1. septembra lēmums lietā nr. SKK – 351/2008. Krimināllieta nr. 12330002307.
65. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2011. gada 1. marta lēmums lietā SKK-7/2011, krimināllieta Nr. 16870001706.
66. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2011.gada 31.augusta lēmums lietā SKK-257/2011
67. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012. gada 27. marta lēmums lietā nr. SKK –178/2012, krimināllieta Nr. 11810036208;
68. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2012. gada 19. aprīļa lēmumā lietā nr. SKK –213/2012, krimināllieta Nr. 11904006811.
69. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2013. gada 28. Februāra lēmums Lietā SKK –7/2013.

70. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Krimināllietu departamenta 2014. gada 18. februāra lēmums lietā Nr.SKK – 1/2014.

71. Rīgas rajona tiesas 2015.gada 15.marta spriedums lietā Nr. 11520064414.

72. , Liepājas tiesas 2015.gada 24.marta spriedums lietā Nr. 11261110814

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Maģistra darbs „Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijas jautājumi saliktos noziedzīgu nodarījumu sastāvos” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Jānis Dobelnieks _____ 15.04.2015.

Rekomendēju / Nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Doc., Dr.iur. Diāna Hamkova _____
_____._____.2015.

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Krimināltiesisko zinātņu katedrā _____._____.2015.

Dekāna pilnvarotā persona: _____

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

_____._____.2015. prot. Nr. _____, vērtējums _____

Komisijas sekretāre: _____